

Omalta pihamaalta yhteiseen kaupunkitilaan
– tapaus kaupunkiviljely

Elina Pulliainen
Pro Gradu -tutkielma
Johtamiskorkeakoulu
Aluetiede
Tammikuu 2012

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

PULLIAINEN, ELINA: Omalta pihamaalta yhteiseen kaupunkitilaan – tapaus

kaupunkiviljely

Aluetieteen pro gradu –tutkielma, 85 sivua, 2 liitesivua

Tammikuu 2012

Tutkielma käsittelee puutarhanhoitoa ja kaupunkiviljelyä. Tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää, miksi ihmiset haluavat hoitaa puutarhojaan tai viljellä kaupungeissa ja millaisia tiloja puutarhat ja kaupunkiviljelykset muodostavat. Hyötypuutarhoilta ja kaupunkiviljelmiltä saadaan satoa, mutta varsinkin länsimaalaiselle ihmiselle, se lienee toissijaista. Kaupunkiviljely on viljelyä kaupunkitilassa. Suomessa erityisesti pula-aikoina on ollut yleistä viljellä myös kaupungeissa. Kaupunkiviljely on lähiaikoina noussut uudelleen suosioon ja nykyään ilmiön voi nähdä kannanottona vaihtoehtoisen kaupunkitilan käytön puolesta. Kaupunkiviljelyyn voidaan liittää myös muita yhteiskunnallisia näkökulmia, kuten ilmastonmuutos ja sitä kautta ruokaan liittyvät kysymykset, väestönkasvu kaupungeissa, ruoan tuotannon eettisyys ja ideologiat, kestävä kehitys, kaupunkiympäristön elävöittäminen, mutta toisaalta tiivistämisen tarve sekä nykyään trendiksikin muodostuneet leppoistaminen ja pehmeiden arvojen ja käsillä tekemisen nousu.

Tutkielma on laadultaan kvalitatiivinen. Aineistoa varten on haastateltu kotipuutarhojen omistajia ja kaupunkiviljelijöitä. Kaupunkiviljelijät olivat osallistuneet kesällä 2010 Tampereen yliopiston ja ympäristöjärjestö Dodo ry:n organisoimaan kampuslaari-projektiin, jossa viljelylaarit pystytettiin yliopiston kampukselle. Tutkielma pyrkii tämän tapauksen perusteella ymmärtämään, mistä kaupunkiviljelyssä on kyse. Tutkielma pyrkii myös vertailemaan kotipuutarhoja hoitaneiden ja kaupunkiviljelijöiden kokemuksia toisiinsa. Tätä kautta voidaan ymmärtää syvällisemmin myös yksilön ja ympäristön välistä suhdetta. Tutkielma pohjaa erityisesti sekä humanistisen maantieteen että ympäristöpsykologian teorioihin ja käsitteisiin.

Tutkielman perusteella kaupunkiviljelyssä ja puutarhanhoidossa voidaan nähdä olevan samankaltaisia piirteitä. Elpyminen, tilan personalisointi ja halittavuuden kokeminen voidaan liittää kumpaankin tapaukseen. Pääpaino on harrastuksessa ja itsensä toteuttamisessa. Merkityksellisyys ja halu kuulua yhteen luonnon kiertokulun kanssa, luonnon elementtien elvyttävä vaikutus ja ympäristön personalisoinnin tarve nousivat esiin molemmissa tapauksissa. Kaupunkiviljely kietoutuu vahvasti myös yhteiskunnallisiin kerrostumiin ja ilmiöihin. Sen kautta voidaan kaupunkitilasta luoda elävämpää ja merkityksellisempää. Kaupunkiviljely voi olla esimakua myös tulevaisuuden tavasta nähdä kaupunkilaiset enemmän osallisena oman ympäristönsä muutoksiin.

Avainsanat: kaupunkiviljely, urbaani maatalous, puutarhanhoito, eletty tila

Sisältö

1. LÄHTÖKOHDAT	1
AIEMMAT TUTKIMUKSET.....	4
2. PUUTARHANHOITO ENNEN JA NYT	6
PUUTARHANHOIDON HISTORIAA.....	6
KAUPUNKIVILJELY JA URBAANI MAATALOUS.....	7
3. TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA MENETELMÄT.....	12
HUMANISTINEN MAANTIEDE JA YMMÄRTÄMISEN PERINNE.....	13
TUTKIMUSMENETELMÄT JA AINEISTO.....	15
4. ELETTY TILA	19
TILA JA PAIKKA	19
ELETTY TILA.....	20
RELATIONAALINEN TILA	22
5. VIIHTYISÄ KAUPUNKI	25
VIERAANTUMINEN JA VIIHTYMINEN	25
JULKINEN TILA JA TILAPÄISET KÄYTÖT	27
6. YMPÄRISTÖPSYKOLOGIA JA YMPÄRISTÖTOIMINTA.....	31
YMPÄRISTÖPSYKOLOGIA	31
KASVILLISUUDEN JA LUONNON YMPÄRISTÖJEN ELVYTTÄVÄ VAIKUTUS	32
<i>Elpyminen</i>	32
<i>Puutarha elvyttäjänä</i>	34
PERSONALISOINTI, TERRITORIAALISUUS JA AHTAUDEN KOKEMINEN.....	35
7. PUUTARHANHOITO - PAKKOTYÖTÄ VAI PALA PARATIISIA?.....	39
PUUTARHA ELETTYNÄ TILANA.....	40
PUUTARHA ELVYTTÄVÄNÄ TILANA	43
PUUTARHA LUOVANA TILANA.....	45
PUUTARHA HALLITTAVANA TILANA	47
TYYTYVÄISYYTTÄ TUOTTAVAT PUUTARHAT	50
8. KAMPUSLAARIT 2010 - KOKEMUKSIA KESÄLTÄ.....	53
CASE KAMPUSLAARIT 2010	54
KAMPUSLAARIT 2010 VILJELIÖIDEN NÄKÖKULMASTA	58
AIKAISEMPI VILJELYSUHDE.....	58
KAUPUNKIVILJELYN MOTIIVEJA	60
KOKEMUKSIA KAUPUNKIVILJELYSTÄ	64
9. KAUPUNKIVILJELYN MERKITYKSIÄ	68
KAMPUSLAARIT ELETTYNÄ TILANA.....	68
KAMPUSLAARIT ELVYTTÄVÄNÄ JA LUOVANA TILANA	72
KAMPUSLAARIT HALLITTAVANA TILANA	74
KAUPUNKIVILJELY - OSA MONIPUOLISTA KAUPUNKITILAA.....	77
LÄHTEET:	80
LIITE1 TEEMAHAASTATTELURUNKO1	86
LIITE2 TEEMAHAASTATTELURUNKO2	87

1. Lähtökohdat

Vanhan kiinalaisen sananlaskun mukaan mikään ei ole niin tärkeää kuin puutarhanhoito, eikä sekään ole niin tärkeää. Puutarhanhoito voikin olla yksi kulttuurimme vanhimmista ja laajimmalle levinneistä tavoista kaunistaa ympäristöä. Myös nykyään puutarhanhoito on suosittu vapaa-ajan harrastus niin meillä kuin muuallakin. Hyötypuutarhoista saadaan satoa, mutta varsinkin länsimaalaiselle ihmiselle se lienee toissijaista. Puutarhat ovat myös merkittävä maankäyttömuoto, ja esimerkiksi Koivunen (2003, 139) arvelee, että pientalojen puutarhoilla saattaa olla jopa enemmän merkitystä ulkoilun kannalta kuin puistoilla ja muilla virkistysalueilla. Puutarhanhoitoon liitetään usein myös tietynlaisia arvoja ja asenteita. Jo vuosisatojen ajan on uskottu, että puutarhanhoito ja luonnon katseleminen ovat hyväksi ihmiselle (Salonen 2005, 88).

Kaupunkiviljely on viljelyä kaupunkitilassa. Se on lähiaikoina noussut uudelleen suosioon ja nykyään ilmiön voi nähdä kannanottona vaihtoehtoisen kaupunkitilan käytön puolesta. Kaupunkiviljelyssä sekoittuu kiinnostavalla tavalla kaupunkitilan käyttö, yhteisöllisyys, kaupunki ja maaseutu. Kyse ei kuitenkaan ole maaseudun tuomisesta kaupunkiin. Maaseudulla kyse on ennemminkin elinkeinosta ja kaupungeissa vapaa-ajasta. Pientalojen pihalla vihertävät puutarhat ovat taas oma lukunsa. Pihapuutarhojen sato tuskin tuo pääasiallista leipää kenenkään pöytään, mutta puutarhoja hoidetaan silti. Kaupungissa, niin omilla pihoilla, palstoilla ja julkisessa tilassa viljellään kenties siksi, että se tuo jotain lisää ja vaihtelevuutta kaupunkilaisten omaan elämään ja tilankäyttöön.

Puutarhanhoidon suosiota ja kaupunkiviljelyn uutta nousua voidaan myös ymmärtää tarpeella muokata ja rakentaa ympäristöään tarpeidensa ja arvojensa mukaiseksi. Nykyään ihmisillä ei ole niin paljon mahdollisuuksia vaikuttaa lähiympäristöönsä kuin ennen. Auran, Horellin ja Korpelan (1997, 9) mukaan tämä saattaa aiheuttaa ristiriitoja ihmisen ja ympäristön välillä. Aiemmin ihmiset rakensivat asumuksensa ja pienyhteisönsä itse ja tunsivat näin olevansa yhtä ympäristön kanssa. (Aura ym. 1997, 9.) Ympäristöpsykologisen teorian mukaan ihmisen luomat miljööt ovat ilmaisua

kaipuusta saada toteuttaa itseään psykososiaalisena, jopa henkisenä olentona. Ihmisellä on ollut aina tarve kaunistaa ympäristöään ja tehdä siitä merkityksellinen ja näin ollen kokea samaistumista siihen. Ympäristöään luodessaan ihminen luo fyysisten puitteiden lisäksi merkitysmaailmaa, joka kuvastaa muun muassa arvoja ja pyrkimyksiä. Näin ollen fyysinen ympäristö ei voi olla olemassa ilman sosiaalista sisältöä. (Horelli 1982, 12.) Näin ajateltuna omat pihapuutarhat ja kaupunkiviljelykset eivät ehkä eroakaan niin paljon toisistaan. Mielenkiintoinen kysymys onkin, millaisia ovat nämä merkitykset, joita puutarhanhoitoon ja kaupunkiviljelyyn liittyy.

Voisivatko puutarha- ja kaupunkiviljelykset sitten helpottaa tätä nykyajalle ominaista eriytyneisyyden kokemusta ja auttaa rakentamaan lähiympäristöä omia arvoja vastaavaksi? Merkityksellistä olisi pohtia myös sitä, miksi ihmiset pyrkivät laittamaan ympärillään olevan luonnonympäristön tiettyyn malliin ja muotoon. Puutarhat ovat kuitenkin enemmän tai vähemmän tietyn mallin mukaisia ja luonnontilaa pyritään välttämään. Ihmiset ehkä kokevat tyytyväisyyttä, kun he pääsevät kontrolloimaan niinkin kontrolloimatonta asiaa kuin luonto. Puutarhanhoidossa ja kasvien viljelyssä painottuu myös konkreettinen tekeminen. Itse puutarhassa oleilu ei välttämättä ole rentouttavaa, vaan nimenomaan puuhastelu ja tunne siitä, että jotain on saanut aikaiseksi. Myös konkreettiset oman työn kautta syntyneet muutokset omassa ympäristössä voivat tuottaa positiivista elämyksiä.

Suomessa on ollut yleistä viljellä maata myös kaupungeissa erityisesti pula-aikoina. Kaupunkiviljelyn on sanottu olevan ratkaisu myös kehitysmaiden ruoantuotanto ongelmiin. Kuitenkaan kaupunkiviljelyllä teollisuusmaissa ei ole mitään tekemistä pakon kanssa. ”Uusi” kaupunkiviljely on siis jotain muuta kuin pelkästään ruoan tuottamista ja nälkäisten suiden ruokkimista. Trendi on levinnyt Amerikan ja Euroopan suurkaupungeista nyt siis myös Suomeen.

Kaupunkiviljelyyn voidaan liittää myös monia yhteiskunnallisia näkökulmia, kuten ilmastonmuutos ja sitä kautta ruokaan liittyvät kysymykset, väestönkasvu kaupungeissa, ruoan tuotannon eettisyys ja ideologiat, kestävä kehitys, kaupunkiympäristön elävöittäminen, mutta toisaalta tiivistämisen tarve sekä nykyään trendiksikin muodostuneet leppoistaminen ja pehmeiden arvojen ja käsillä tekemisen nousu. Myös puutarhanhoito ja yleensäkin kotona puuhastelu on ollut jo muutaman

vuoden nouseva trendi erityisesti kaupungissa asuvien nuorten aikuisten keskuudessa (esim. Jeskanen 2009; Putkonen 2009).

Tämän tutkielma pyrkiikin ymmärtämään lähinnä sitä, mistä tässä kaupunkiviljelyn ja puutarhanhoidon uudessa trendissä on kysymys. Tähän haen vastauksia kaupunkiviljelijöiltä, jotka vuonna 2010 pistivät viljelylaarit pystyyn Tampereen yliopiston kampusalueelle, sekä tavallisilta pihapuutarhojen omistajilta. Tutkielmassani painottuvat erityisesti kaupunkitilan elävöittämisen ja toisaalta ihmisen ja ympäristön välinen suhde.

Suomessa on parin viime vuoden aikana tapahtunut kaupunkiviljelyn rintamalla suhteellisen paljon. Kesällä 2009 Dodo ry laittoi viljelylaarit pystyyn Helsingissä Vr:n ratapihalle Pasilaan. Kesällä 2010 Dodon Helsingin yksikkö on auttanut kerrostaloasukkaita laariviljelyn aloittamisessa ja laajentanut viljelmiään myös muualle. Dodo ry on kokeillut myös mehiläistarhausta Helsingissä. Kesällä 2011 kaupunkiviljelmiä nousi Helsingin kalasatamaan. Tampereen ohella myös Turun kampuksella on viljelty vuodesta 2010 lähtien. (Kaupunkiviljely, 2012). Ravintola Savoy Helsingissä on ottanut mallia maailman metropoleista ja kasvattaa nyt itse yrttinsä ravintolansa kattoterassilla (Ruokatieto Yhdistys ry, 2010).

Media on ollut hyvin kiinnostunut kaikista kaupunkiviljelyprojekteista ja esimerkiksi Tampereen yliopiston kampuslaarit olivat kesällä 2010 esillä useasti erinäisissä lehdissä, radiossa ja jopa televisiossa.

Trendi on havaittu myös poliittisella tasolla. Esimerkiksi Helsinki vuoden 2012 designpääkaupunkina haastaa kehittämään uusia ja parempia tilankäyttömuotoja ja kaupunkiviljely teemaa sivutaan monissa hankkeissa (World Design Capital Helsinki, 2012). Mielenkiinnosta kertoo myös se, että Helsingin kaupunki luovutti vuonna 2011 Dodo ry:lle ympäristöpalkinnon hyvästä työstä kaupunkiviljelyn ja kaupunkitilan paremman käytön edistämisestä (Helsingin kaupungin ympäristökeskus, 2011).

Aiemmat tutkimukset

Puutarhahoitoa on tutkittu niin filosofisella, ympäristöpsykologisella kuin luonnontieteelliselläkin tutkimusotteella, mutta puutarhaa tilana ja sen kokemisena ei ole juuri käsitelty. Kaupunkiviljelyä taas on aikaisemmin tutkittu Suomessa lähinnä viljelypalstoihin ja siirtolapuutarhoihin keskittyen. Aiheesta on kirjoitettu myös kirjoja. Kaupunkiviljelyä ylipäätään on tutkittu paljon erityisesti Pohjois-Amerikassa (kts. esim. Ruaf Foundation, 2012). Paljon eurooppalaista ja pohjoisamerikkalaista tutkimusta on myös kaupunkiviljelystä ja sen mahdollisuuksista kehittyvissä maissa. Kaupunkiviljely on kuitenkin viime vuosina nostanut päätään myös suomalaisessa tutkimuskentässä. Tantarimäki (mm. 2003) on tutkinut urbaanin maankäytön muutoksia suhteessa yhteiskunnallisiin muutoksiin. Tarkastelukohteina on ollut muun muassa palstaviljely ja pelto- ja viljelyalan muutokset kaupunkialueilla. Tantarimäki on tutkinut myös maalta kaupunkiin muuton merkitystä puutarhaviljelyyn (kts. esim. 2001). Siirtolapuutarhoja ja palstoja on myös käsitelty ainakin kahdessa suomalaisessa pro gradu -työssä, joissa kummassakin keskitytään erityisesti maahanmuuttajien ja palstaviljelyn suhteeseen. Johanna Maierin (2007) pro gradu käsittelee Berliinin yhteisöpuutarhoja (saksaksi nimellä kansainväliset puutarhat, *Interkulturelle Gärten*), jotka ovat maksuttomia ja kaikille avoimia. Puutarhat muistuttavat Maierin (2009) mukaan entisajan kyläyhteisöjä keskellä kaupunkia. Asuinkortteleiden negatiivisen imagon parantaminen on ollut yksi motivaatio puutarhojen perustamiselle Berliinissä (Maier 2009, 39—42).

Huomattavaa on kuitenkin kiinnostuksen kasvu kaupunkiviljelyä kohtaan. Esimerkiksi Helsingin kaupunki palkitsi vuonna 2011 Minna Pirosen Taideteollisen korkeakoulun opinnäytetyön *Kattojen hyödyntäminen kaupunkiviljelyssä* Helsingin-palkinnolla (Helsingin kaupungin Tietokeskus, 2011). Piironen (2011) tuo opinnäytteessään konkreettisesti esille sen, miten kattoja on mahdollista hyödyntää kaupunkiviljelyssä.

Kaupunkiviljely on aiheena siis suhteellisen uusi ja mielenkiintoinen tutkimuskohde. Erityisen kiinnostavan siitä tekee juuri uudenlainen kaupunkitilan käyttömuoto ja jopa ajatusmaailman, ja tätä kautta konventioiden muutos kaupunkisuunnittelussa.

Aluetieteelliseen tutkimuskenttään puutarhoja ja kaupunkiviljelyä tarkasteleva pro gradu -työ sopii hyvin. Itse näen sen tarkastelun jopa välttämättömäksi ja esille noston arvoiseksi. Olen aina ollut kiinnostunut siitä, millaisia ovat kokonaisvaltaista hyvinvointia tuottavat ympäristöt. Koska suuri osa ihmisistä asuu kaupungeissa, joko mielellään tai vähemmän mielellään, on kiinnostukseni kohteet aluetieteilijänä luontevasti keskittyneet siihen, miten nimenomaan kaupungissa voidaan tuottaa mahdollisimman hyvää ympäristöä. En osaa tarkalleen sanoa, milloin kiinnostuin puutarhanhoidosta tai kaupunkiviljelystä ilmiöinä, mutta olen aina pitänyt niitä hyvinä tapoina tuottaa tilaa. Koska olen itsekin osallistunut tässä tutkielmassa käsiteltävään kampuslaari-projektiin ja asenteeni kaupunkiviljelyä kohtaan on positiivinen, pyrin tietoisesti olemaan mahdollisimman objektiivinen tutkimustuloksia esitellessäni. Koin kuitenkin tärkeäksi kirjoittaa auki oman suhtautumiseni tutkielmani teemoihin ja näin tuoda se mahdollisemman läpinäkyväksi lukijoille.

Motiiivieni lisäksi avaan nyt myös hieman tutkielman rakennetta. Toisessa kappaleessa käsittelen puutarhan- ja kaupunkiviljelyn historiaa sekä nykypäivää ja tutkielman kannalta keskeisiä termejä. Vasta kolmannessa kappaleessa paljastuu tutkielman varsinaiset tutkimuskysymykset. Tämän lisäksi kerron tutkimusmenetelmistäni, keräämästäni aineistosta sekä hieman humanistisesta metodologiasta. Neljännessä ja viidennessä kappaleessa keskityn tilaan ja sen eri muotoihin ja kuudennessa kappaleessa selvitän, miten tila ja ympäristöpsykologinen teoria keskustelevat keskenään. Seitsemäs kappale on varattu tämän tutkimuksen esitutkimukselle, eli muun muassa sille, minkälaisia tilallisia teemoja puutarhanhoidosta nousee esiin. Kahdeksannessa ja yhdeksännessä kappaleessa avaan tämän tutkielman päätapausta eli kampuslaari 2010 -projektia analysoimalla aineistoa esitutkimuksessa esille nousseiden teemojen kautta. Lopuksi pohdin sitä, millaisia tiloja puutarhat ja kaupunkiviljelykset ovat ja mitä ne voivat kertoa ihmisen ja ympäristön välisestä suhteesta.

2. Puutarhanhoito ennen ja nyt

Puutarhanhoidon historiaa

Puutarha on ollut osa kulttuuriamme jo siitä lähtien, kun inhimillisen kulttuurihistoriamme voidaan nähdä syntyneen (Kuchka ym. 1999, 13). Ensimmäisten kaupunkien asukkaat muinaisessa Lähi-idässä kasvattivat vihanneksia kotipuutarhoissaan (Halweil & Nierenberg 2007, 77). Persialaiset nimittivät puistojaan ja puutarhojaan paratiiseiksi. Sana paratiisi siirtyi kreikan kieleen ja edelleen Raamattuun (Simonen 1961, 17). Vanhan ajan seitsemän ihmeen ”riippuvat puutarhat”, Atlantis ja Eedenin paratiisi luovat myyttistä kuvaa onneloista, joita etsimme ja kaipaamme, joissa ihminen ja luonto elävät kauniina ja sopusointuisena toistensa kanssa. Puutarhat ja paratiisi ovat linkittyneet siten mielikuvissa yhteen jo hyvin kauan. Myös Kiinassa ja Japanissa puutarhakulttuuri syntyi varhain (Vuori 2010, 69).

Suomessa, niin kuin muuallakin Euroopassa, puutarha-aatteen levittäjinä on perinteisesti toiminut luostarilaitos (Simonen 1961, 22). Euroopassa ”pikkuporvarillisen” puutarhakulttuurin edelläkävijämaana toimi Hollanti (Vuori 2010, 96) ja Suomessakin keskiajalla ja uuden ajan alussa puutarhaviljely oli suosittua lähinnä säätyläisten parissa (Linden 2003, 11). Vasta 1700-luvulla, hyödyn aikakaudella, puutarhanhoitoa pyrittiin innokkaasti levittämään myös kansan keskuuteen (Linden 2003, 11). Vauraat porvaristalot, kartanot ja pappilat näyttivät mallia puutarhanhoidossa. Ne taas ottivat mallinsa Ruotsista, joka puolestaan otti oppia lähinnä Saksasta ja Englannista. (Mansikka 2006, 14.) 1890-luvulla Suomessa innostuttiin koulupuutarhoista, Ruotsin esimerkin mukaisesti, joiden tarkoitus oli havainnollistaa luonnontiedon opetusta ja tehdä siitä käytännönläheisempää (Simonen 1961, 186—188). Kaupungistuminen loi ”aatepuutarhat” sekä vaikutti muun muassa palstaviljelyn ja pihapuutarhaviljelyn leviämiseen (Tantarimäki 2003, 79). Kaikkiin kansankerrokseen puutarha-aate levisikin Suomessa 1800-luvulla ja siitä tuli nopeasti kasvavan keskiluokan mieliharrastus (Mansikka 2006, 14).

Jo aikaisessa vaiheessa huomioitiin puutarhanhoidon aineellisten hyötyjen lisäksi sen tuottama virkistys ja tyydytys, jota voitiin hyödyntää myös esimerkiksi sairaaloissa ja parantoloissa. Puutarhanhoito on kuulunut niin psyykkisesti kuin fyysisestikin sairaiden potilaiden kuntoutukseen ja esimerkiksi 1930-luvulla puutarhatoiminta tunnustettiin osaksi toimintaterapiaa. (Linden 2003, 12—13.) Puutarhaa kohtaan on aika-ajoin tunnettu myös hiljaista epäluuloa, ehkäpä siksi, että puutarhanhoidon virikkeet ovat tulleet Suomeen aina ulkomailta. Esimerkiksi koristeviljelyn ajatus ei ole helposti luontunut edustusarkkitehtuuriin. (Mansikka 2006, 15—16). Historian kautta on Suomessa kenties pelkkä esteettisyyden arvo tunnettu aina vähemmän tärkeäksi kuin puhdas hyöty.

Alun perin puutarhaviljelyssä on ollutkin kyse lähinnä hyötykasvien viljelystä (Tantarimäki 2003, 79). Sodan jälkeen 1940- ja 1950-luvuilla tavallisimmat rakennetut asunnot olivat niin sanottuja rintamamiestaloja, joiden tonteille varattiin tilaa omena- ja marjapensaille sekä peruna- ja vihannesmaaksi (Tantarimäki 2003, 103). Omakotitalojen suosio on osaltaan vaikuttanut positiivisesti pihapuutarhojen yleisyyteen (Tantarimäki 2001, 3). Rintamamiestalon suosion kasvu yhdessä yhteiskunnallisen kehityksen kanssa vaikuttivat myös palstaviljelyksien syntymiseen ja suosion kasvuun (Tantarimäki, 2003, 103). Suosituimpia viljelypaikkoja omien kotipihojen lisäksi ovatkin erilaiset yhteisöpuutarhat. Esimerkiksi Pohjois-Amerikassa ja Euroopassa siirtolapuutarhat olivat suosionsa huipulla sotien jälkeen. Tästä alkoi suosion lasku aina 1980-luvulle, jolloin vihreän liikkeen ansioista suosio alkoi taas vähitellen kasvaa. (Tantarimäki 2003, 55.) Puutarhanhoito on nykyäänkin suosittu harrastus, koska sitä voi toteuttaa niin omakoti- parveke- kuin mökkipuutarhoissa sekä palstaviljelmillä (Vuori, 2010, 97). Tulevaisuudessa viljellään kenties myös kaupunkien joutomailla ja katoilla.

Kaupunkiviljely ja urbaani maatalous

Kun muuttoliike maalta kaupunkiin voimistui 1800-luvulla teollisen vallankumouksen seurauksena, pelättiin luonnon ja ihmisen erkaantuvan toisistaan. Tätä luonnon ja ihmisen erkaantumista pyrittiinkin korjaamaan kaupunkisuunnittelun avulla. Esimerkiksi puistojen alkuperäinen tarkoitus oli palauttaa menetetty maaseutuyhteys

takaisin. Puutarhakaupunki-idea loi ajatuksen kaupungista puutarhoineen. (Tantarimäki 2003, 65.) Kuuluisin puutarhakaupunki-ideologian luoja oli Ebenezer Howard, jonka pyrkimyksenä oli luoda sosiaalisesti tasapainoinen ja terveisiin elämäntapoihin ja elinkeinoihin perustuva kaupunki. Utopian mukaan puutarhat, pihat ja puistot muodostavat tärkeän osan kaupunkia. Ajatuksena myös oli, että keskuskaupunkia ympäröi vihreä maaseutuvyöhyke. Tavoitteena oli ikään kuin yhdistää parhaat puolet sekä kaupungista että maaseudusta. (Virtanen 1994, 2—11.)

Halweil ja Nierenberg (2007, 76) käsittävät urbaanin maaseudun yleisesti kaupungin rajojen sisällä ja lähistöllä tapahtuvaksi viljelyksi. Sen muotoja ovat esimerkiksi siirtolapuutarhat, kasvihuoneet, parvekepuutarhat sekä puutarhaviljely (Halweil & Nierenberg 2007, 76). Myös termiä kaupunkiviljely käytetään tarkoittamaan laajasti kaikkea kaupunkialueen sisällä tapahtuvaa viljelyä (Tantarimäki 2000, 14). Myös Hough (2004) käyttää tutkimuksessaan termiä *city farming*, jonka käänän tässä tutkimuksessa kaupunkiviljelykseksi. Tantarimäki (2003, 239) määrittelee urbaania maataloutta seuraavasti: ”*Urbaani maatalous on kaupungistumisen luomaa ja/tai muovaamaa ruoantuotantoa ja/tai kaupallista viljelyä, jolle ominaisia piirteitä ovat intensiivisyys, ekstsensivisyys, erikoistuneisuus, väliaikaisuus, mosaiikkimainen maankäyttö... Myös virkistys- ja kasvatusnäkökulmat sekä kestävä kehitys liittyvät läheisesti urbaaniin maatalouteen.*”

Kuten aikaisemmassa kappaleessa ilmeni, puutarhojen synty liittyy kaupungistumiseen. Kaupunkiviljelyn juuret voidaan nähdä ulottuvan ensimmäisten kaupunkien pengertuutarhoihin. Näiden kaupunkien asukkaat kasvattivat vihanneksia kotipuutarhoissaan, mikä saattaa selittyä osin sillä, että kaupungit ovat perinteisesti syntyneet parhaimmille viljelysmaille. Nykyään voidaan arvioida, että maailmanlaajuisesti 800 miljoonaa ihmistä harjoittaa urbaania maataloutta ympäri maailman. Suurin osa näistä tuottaa ruokaa omiin tarpeisiinsa. Kehittyvissä maissa kaupunkiviljely on edelleen yleistä, koska kaupungistuminen ja väestönkasvu on nopeaa ja kuljetukset kalliita. (Halweil & Nierenberg 2007, 77—78.)

Tällä hetkellä yhteiskuntamme elää ruoantuotannon ja kulutuksen kolmatta vaihetta tai ekomodernisaation aikaa, joka painottaa kestäväää maataloutta. Myös suomalainen kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuskeskustelu on kytkeytynyt vahvasti tähän

kansainväliseen keskusteluun (Tantarimäki 2003, 112). Urbaani maatalous voi olla yksi ratkaisu tai muoto tuottaa ruokaa kestävästi ja ekologisesti.

Urbaania maataloutta ja kaupunkiviljelyä ei voida nykyään määritellä vain yhdellä tavalla. Joissakin tapauksissa se on tärkeä elinkeinon- ja ravinnonlähde, kun toisissa tapauksissa painopiste on virkistystoiminnassa tai ympäristöasioissa. Viljelysten käyttötarkoitus riippuu siis paljon sen luonteesta sijainnista ja laajuudesta. (Tantarimäki 2003, 47—48). Nykyään esimerkiksi ruokaan kohdistuneet vaatimukset ovat länsimaissa nousseet. Enää ei puhuta pelkästään perustarpeen tyydyttämisestä, hinnasta ja määrästä vaan esimerkiksi ruoan laadusta, terveellisyydestä sekä perinne- ja nostalgia-arvoista. (Tantarimäki 2003, 53.) Tämä saattaa osaltaan selittää ihmisten kasvavaa kiinnostusta kaupunkiviljelyä ja ylipäätään oman ruoan tuottamista kohtaan.

Tantarimäki (2003) näkee, että 1990-luvulla kehittyneissä maissa oli tyypillistä monien erillisten pienryhmien muodostuminen luokkakeskeisyyden rinnalle. Tällöin voidaan ajatella syntyneen myös ryhmän tai kuluttajaidentiteetin, joka panostaa ruoan laatuun, terveellisyyteen, eettisyyteen ja kestäväan kehitykseen. Ruoka ei ole vain perustarpeiden tyydyttämistä, vaan uusien kulutustottumusten myötä puhutaan ruokaan kohdistuvista vaatimuksista. Urbaani maatalous nousi 70- ja 80-luvuilla uudestaan pinnalle myös edellä mainituista syistä ja vihreän liikkeen nousun ansiosta. (Tantarimäki 2003, 52—53.)

Kaupunkiviljelykset eroavat perinteisestä maaseudusta sillä, että viljelykset ovat usein julkisessa tilassa, ja johon periaatteessa kuka vain voi osallistua. Maaseudulla viljely on yksityistä ja tiukasti maa-aloihin rajattua. Kaupungissakin, erityisesti joutomaiden, maankäyttöpotentiaalia rajoittavat esimerkiksi maanomistusolot ja maankäyttösuunnitelmat, vaikka niitä voitaisiin hyödyntää juuri virkistyskäytössä, kaupunkirakenteen elävöittämisessä sekä urbaanissa maataloudessa (Tantarimäki 2003, 79). Teollistuneissa maissa avoimesta tilasta tehdään usein puisto virkistyskäyttöä varten, vaikka siellä olisi tilaa tuottaa myös ravintoa. Virkistys on tärkeä osa ekologisesti ja sosiaalisesti kestäväan kaupunkia, mutta se ei ole sen ainut tehtävä. (Hough 1994, 229—230.)

Esimerkkejä uusista kaupunkiviljelyprojekteista

Maailmalla kaupunkiviljely näkyy jo monien kaupunkien virallisissa poliittisissa strategioissa. Esimerkiksi New Yorkissa julkaistiin vuonna 2010 elintarvikestrategia, jonka tarkoituksena on parantaa kaupungin asukkaiden terveyttä sekä puhdasta ympäristöä ja luoda työpaikkoja. Urbaani maatalous on kirjattuna yhtenä osana tavoitteen saavuttamiseksi. Sillä on tarkoitus vahvistaa ruoan tuottamista New Yorkissa muun muassa luomalla kaupungille oma kaupunkiviljelyohjelma, edistämällä kattokasvihuoneiden kehitystä ja varmistamalla yhteisöpuuterahojen pysyvyys. (Stringer 2010, 2—10.)

Myös Lontoossa on tehty monia hankkeita kaupunkiviljelyn edistämiseksi. Capital Growth on yksi niistä. Sen tavoitteena on perustaa 2012 uutta kaupunkiviljelyaluetta vuoden 2012 loppuun mennessä. (Capital Growth, 2012.)

Vuonna 2006 Toronton kaupunki aloitti hankkeen viherkattojen rakentamisen lisäämiseksi. Vuonna 2009 Toronto olikin ensimmäinen pohjoisamerikkalainen kaupunki, joka virallisesti kirjasi kattojen hyödyntämisen lisäämisen osaksi politiikkaansa ja vaati, että jokaisessa uudessa yli 2000 neliömetrin rakennuksessa 20-60 prosenttia olisi oltava viherkattoja. (Currie & Bass 2010, 1—2.)

Merkittävän maankäyttöpotentiaalin kaupunkiviljelyyn omaavat yksityiset ja julkiset ylijäämämaat, esimerkiksi yliopistot, tehtaot, satamat, sairaalat ja puistot. Näitä, mutta erityisesti hylättyjä maita, käytetäänkin epävirallisesti ja laittomasti viljelyyn. (Tantarimäki 2003, 55—56.) Sissiviljelyn (englanniksi *guerilla gardening*) ideana onkin ottaa kantaa siihen, kuka saa hoitaa julkista kaupunkitilaa ja, kenelle ympäristöstä huolehtiminen kuuluu. Sissiviljelijät viljelevät julkisilla joutomailla ilman virallista lupaa. (Kaupunkiviljely, 2012.)

Urbaani maatalous, oli se sitten laillista tai ei, onkin luonteeltaan väliaikaista juuri joutomaiden hyödyntämisen takia (Tantarimäki 2003, 56). Tässä tutkielmassa käytän termiä kaupunkiviljely käsittämään lähinnä tätä kaupunkiympäristön joutomailla tapahtuvaa viljelyä. Esimerkiksi palstaviljelyä en tässä tutkielmassa käsittele lainkaan. Puutarhaviljely termiä taas käytän tarkoittaessani omilla pihilla tapahtuvaa viljelyä ja

puutarhanhoitoa. Puutarha- ja kaupunkiviljelyyn liittyy paljon muutakin kuin, mitä termi ”viljely” sananmukaisesti tarkoittaa. Kun käytän näitä termejä, ajattelen viljelyn olevan myös ruohon leikkaamista, haravointia ja kaikkea sitä, mitä tehdään muokattaessa ympäristöä niin viljelypalstoilla kuin pihapuutarhoissakin.

3. Tutkimustehtävä ja menetelmät

Puutarhanhoitoa pidetään yleisesti mieltä virkistävänä, rentouttavana ja jalona harrastuksena. Tämä voi liittyä niin työtä arvostavaan kulttuuriimme tai vain havaintoon siitä, että luonnonympäristöissä ja kasvillisuuden parissa oleilu on hyväksi niin fyysiselle kunnolle kuin mielellekin. Tämän tutkimuksen avulla pyrin ymmärtämään, miksi ihmiset ylipäättään hoitavat puutarhaansa, ja jos he kokevat sen miellyttäväksi ja tärkeäksi, niin miksi. Kiinnostavaa on myös tietää, mitä ihmiset oikeastaan tekevät, kun hoitavat puutarhaansa. Miksi ihmiset esimerkiksi leikkaavat nurmikkoja tai kitkevät kukkapenkkejä?

Tässä tutkimuksessa pyrin vertamaan perinteistä, omilla piholla, tapahtuvaa puutarhanhoitoa ja niin sanottua uutta kaupunkiviljelyä keskenään. Etsin aineistosta eroja ja yhtäläisyyksiä ja pyrin ymmärtämään sitä, **miksi ihmiset hoitavat puutarhojaan tai osallistuvat kaupunkiviljelyyn ja millaista tilaa puutarhat ja kaupunkiviljelykset muodostavat**. Koska tämän tapaustutkimuksen keskiössä on kaupunkiviljely, pyrin ennen kaikkea ymmärtämään, **mistä kaupunkiviljelyssä on kysymys**. Pyrin laajentamaan ymmärrystä myös siitä, miten ihmiset tuottavat ja ottavat haltuun tiloja. Puutarhanhoidon voidaan nähdä olevan tietynlainen tilan halutuunottamisen keino. Kuitenkin ihmisillä, joilla tällainen halutunotettava, ”oma”, tila puuttuu, on tarve myös ottaa konkreettisesti osaa elinympäristöönsä.

Tutkielmani koostuu kahdesta aineistosta, joista toisen keräsin jo kandidaatin tutkielmaa varten. Tämä aineisto käsittelee puutarhanhoitoa yleisesti. Kandidaatin tutkielmassa löysin aineistoa analysoidessani teemoja, jotka osaltaan avaavat ymmärrystä puutarhanhoidon merkityksiin. Näiden teemojen avulla kehystän myös kampuslaari-casen analyysiä etsien eroja ja yhtäläisyyksiä näiden kahden aineiston välillä. Tällä tavalla saadaan selville, minkälaisia painotuseroja nämä kaksi erilaista viljelyn muotoa saavat.

Aluksi en ajatellut yhdistää kandidaatin tutkielman empiriaa pro gradu työhöni. Mutta koska halusin jatkaa siitä, mihin kandidaatin tutkielma jäi, oli hyvin luonnollista tehdä pro gradu ikään kuin jatkumona jo syttyneelle innostukselleni tutkia nimenomaan

puutarhanhoitoa ja ihmisen ja ympäristön suhdetta. Tässä tutkimuksessa painottuu kuitenkin enemmän tilan ja sen tuottamisen ja haltuunoton näkökulma.

Koska varsinkin kampusalaari-casen haastattelurunkoa ei ollut alun perin tehty tätä tutkimuskysymystä varten, on aineistoni hyvin laaja ja sille olisi voinut esittää hyvin monenlaisia kysymyksiä. Lähdin kuitenkin esittämään aineistolle samantyyppisiä kysymyksiä, kuin mitä esitin kandidaatin tutkielman aineistolle. Näin huomasin, että aineistosta nousee esille samoja teemoja, mutta erilaisin vivahtein. Tällä tutkimuksella pyrin siis edelleen ymmärtämään paremmin ihmisen ja ympäristön suhdetta puutarhahoidon ja kasvien viljelyn näkökulmasta. Tähän liittyy läheisesti myös tilassa toimiminen, tilan luominen ja kokeminen.

Puutarhaa hoidetaan monesti sen takia, että se on olemassa ja niin puutarhalle ajatellaan kuuluvan tehdä. Kaupunkiviljelyyn tämä teoria ei kuitenkaan päde. Kaupunkiympäristön voidaan ajatella olevan kaukana ympäristöstä, joka perinteisesti tulkitaan hyväksi viljelypaikaksi. Toisaalta nykyään halutaan murtaa perinteisiä käsityksiä siitä, mitä kaupungissa saa ja ei saa tehdä. Esimerkkeinä tästä voidaan pitää sissiviljelyn lisäksi esimerkiksi graffiteja, parkouria ja katuperformansseja. Jokainen näistä jättää jälkensä kaupunkitilaan ja haastaa perinteisiä konventioita. Voisiko kaupunkitilan nähdäkin rajoitusten sijaan mahdollistajana ja tuhansien eri tapojen kautta ottaa sitä yhä enemmän haltuun. Voisiko tämä olla motiivi kaupunkiviljellä?

Humanistinen maantiede ja ymmärtämisen perinne

Tutkimukseni edustaa pitkälti humanistista tutkimussuuntaa, jossa korostuu ymmärtäminen tiedon perustana. Häklin mukaan humanistisen metodologian filosofisina lähtökohtina on yksilökeskeisyys, subjektiivisten merkitysten ja kokemusmaailman korostaminen, ajatus ihmisen aktiivisesta roolista todellisuutensa luojana sekä kiinnostus inhimilliseen elämään sinänsä. (Häkli 1999, 66—68.) Tarkastelun kohteena onkin yksilö, ja yksilön ja sen käyttäytymisen syvälinen ymmärtäminen, ei niinkään selittäminen (Niskanen 2004, 91). Jokaisen suhde ympäristöönsä on ainutkertainen (Aura ym. 1997, 48). Tällöin ei voida tehdä yleistyksiä tai liian yleistäviä tulkintoja, vaan pyrkiä ennen kaikkea ymmärtämiseen.

Tutkimuksessani pyrinkin ymmärtämään, miksi ihmiset hoitavat puutarhaansa, en niinkään antamaan toiminnalle selityksiä. Teoriani toimiikin lähinnä vain ymmärtämisen apuvälineenä. Koska ihmiselämään kuuluu ennalta arvaamattomuus ja epärationaalisuus, ihmistoimintaa on näin ollen turha ahtaa tiettyyn muottiin tekemällä rajoittavia oletuksia käyttäytymisen peruseriaatteista (Häkli 1999, 68).

Humanistinen maantiede tutkii tilan, paikan ja ympäristön merkityksiä (Haarni ym. 1997, 16—17). Puutarhan voidaan ajatella olevan vain maantieteellinen tila tai paikka, mutta sillä voi olla myös muita lukuisia merkityksiä, joita yksilö sille kulloinkin antaa. Tila tai paikka ei ole siten vain fyysinen, vaan erityisiin paikkoihin liittyvät tunteet ovat vähintään yhtä tärkeitä (Haarni ym. 1997, 16—17). Tila tulkitaankin siis inhimillisen elämän ja kokemisen kautta. Ihmistä ei nähdä vain objektina vaan todellisuuttaan tuottavana aktiivisena toimijana. (Häkli 1997, 69—70.)

Humanistinen maantiede on erityisesti kiinnostunut arkielämän maantieteestä, paikoista ja alueista, joita vihataan tai rakastetaan, joissa eletään ja joita muokataan. Tutkimuskohteena voi olla paikkoja, joissa elämme ja asumme ja joihin muodostamme tiedon ja tunteen siteitä. (Häkli 1999, 82.) Puutarha on juuri tällainen arkielämän tila ja paikka, jossa yhdistyy mielenkiintoisella tavalla ruumiillisuus ja toiminta toisaalta esteettisyys ja nautinto.

Tutkimuksessani näkyy siis humanistinen, ehkä jopa fenomenologinen tutkimusote. Niskasen mukaan fenomenologia tutkii erityisesti yksilön kokemuksia pyrkien karkeasti joko kuvailemaan tai tulkitsemaan tutkittavan kokemuksia. Kuvaileva ja kuvailuun pyrkivä suuntaus pyrkii kokemuksen kuvailevaan ymmärtämiseen, jossa keskeistä on tulkinnan välttäminen ja tutkittavan kokemuksellisen ilmiön olemuksen tavoittaminen. (Niskanen 2004, 91.) Oma lähtökohtani tutkimukseen on näiden kahden välimaastossa. Pyrin kyllä kuvailemaan haastateltavien suhdetta puutarhaansa ja kaupunkiviljelyyn, mutta myös teorian avulla poimimaan sieltä tiettyjä teemoja, jotka auttavat ilmiön, eli tässä tapauksessa puutarhanhoidon ja kaupunkiviljelyn motiivien, ymmärtämisessä.

Tutkimusmenetelmät ja aineisto

Tutkimukseni on lähtökohdiltaan laadullista eli kvalitatiivista. Laadullinen tutkimus pyrkii erityisesti ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä. Ymmärtäminen metodina tarkoittaa eräänlaista eläytymistä tutkimuskohteisiin liittyvään ilmapiiriin, ajatuksiin, tunteisiin ja motiiveihin (Tuomi & Sarajarvi 2003, 27).

Koska tutkimukseni käsittelee erityisesti ihmisten motiiveja kaupunkiviljelyyn osallistumiselle, on tutkimukseni pitkälti aineistolähtöistä. Pyrin teorian avulla ymmärtämään lisää tästä ilmiöstä. Teoriani nojaa niin ympäristöpsykologiaan kuin humanistisen maantieteen tilakäsityksiin. Käsitteelen teorian avulla eri tilamääritelmiä ja pyrin muodostamaan kuvaa siitä, millaisia tiloja kaupunkiviljelykset muodostavat. Ympäristöpsykologia on tutkinut paljon muun muassa sitä, miten ihmiset kokevat ympäristönsä ja tekevät siitä merkityksellisen. Tutkimuskohteita ovat muuan muassa ympäristön muokkaaminen, personalisointi ja vandalismi. Tutkimuskohteena on ihmisen koko elinympäristö niin luonto kuin kaupunkikin. (Aura 1997, 22— 24). Tämä auttaa ehkä ymmärtämään, miksi yksilöt ylipäätään haluavat kasvattaa kasveja, hakeutuvat luonnonelementtien ääreen ja muokkaavat ympäristöään, ja millaista ympäristötoimintaa puutarhahoito ja kaupunkiviljely oikein ovat?

Tutkimuskohteena, casena, toimii siis kampuslaari 2010 -projekti, jonka aktiiveja haastattelen. Tapaustutkimuksen lähtökohtana on tuottaa tietoa erityisistä paikkaan ja aikaan sidotuista ilmiöistä ja merkityksistä (Peltola 2007, 111). Haastattelen myös kahta projektin epävirallista päävetäjää, joita käytän lähteenä kirjoittaessani projektin kuvausta. Tämän tapaustutkimuksen avulla pyrin kuvaamaan yksittäisen projektin etenemistä. Tutkimus voi toimia yhtenä esimerkkinä siitä, miten ja miksi kaupunkilainen voi ja haluaa muokata kaupunkitilaa.

Toisen tutkimuskohteen muodostaa omia puutarhoja hoitavat ihmiset, minkä aineiston keräsin jo kandidaatin tutkimustani varten. Tutkielmani on siis kaksiosainen. Ensimmäisessä osiossa nostan esille neljä teemaa, joiden kautta puutarhaa ja myöhemmin kaupunkiviljelyä käsitteelen. Nämä teemat ovat elpyminen, personalisointi, hallittavuus ja tilan kokeminen.

Aineiston keräsin tekemällä teemahaastatteluja. Teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu etenee tiettyjen etukäteen valittujen teemojen ja kysymysten varassa (Tuomi & Sarajärvi 2003, 77). Toisaalta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat (Hirsjärvi ym. 1997, 195). Tuomen ja Sarajärven (2003, 77) mukaan taas on makuasia, pitääkö kaikille haastateltaville esittää kysymykset tietyssä samassa järjestyksessä, ja pitääkö sanamuotojen olla samat. Itse ratkaisin ongelman tekemällä haastattelurungon, johon olin teemojen alle koonnut kysymykset. Etenin haastattelussa teemahaastattelurungon ja valmiiksi tehtyjen kysymysten pohjalta, mutta annoin haastattelun edetä vapaasti siten, että se muodostui enemmänkin keskusteluksi kuin haastatteluksi. Haastattelu siis eli jatkuvasti ja tärkeimmäksi rooliksi jäi lähinnä pitää langat käsissä ja seurata, mihin kaikkiin kysymyksiin haastateltava itse asiassa jo vastasi ja tehdä täsmentäviä kysymyksiä. Sanamuodoissa pyrin olemaan johdonmukainen ja esittämään kysymykset samassa muodossa kaikille haastateltaville.

Ensimmäisen aineiston keräsin talven ja kevään 2010 aikana tehden neljä teemahaastattelua, joiden pohjalta analysoin aineistoa. Haastatteluun valitsin ihmisiä, joilla on piha tai puutarha. Se, miten paljon haastateltavat hoitivat pihaansa, ei ollut olennaista tämän tutkimuksen kannalta. Tein kaikki haastattelut haastateltavien kotona, mikä loi rentoutuneen ilmapiirin ja oli lähellä tutkimuksen kohdetta eli puutarhaa. Ensimmäisen haastattelun tein koemielessä, mutta totesin jälkepäin sen olevan myös pätevä aineistoksi tutkielmaani, koska haastattelurunko (kts. liite1) pysyi muodoltaan lähes identtisenä. Teemahaastattelu oli paras metodi tähän tutkimukseen, koska pyrin ymmärtämään puutarhanhoidon syitä ja motiiveja haastateltavien omista lähtökohdista. Teemahaastattelu antoi näin vapauden haastateltavien puhua vapaasti omasta suhteestaan ympäristöön ja ennen kaikkea puutarhanhoitoon.

Laadullinen aineisto ei sellaisenaan kuvaa todellisuutta, vaan paljastuu vasta tutkijan tekemän tulkinnan kautta (Kiviniemi 2001, 72). Analyysimenetelmänä käytinkin sisällönanalyysia, joka on Tuomen ja Sarajärven (2003, 93) mukaan laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä. Ensimmäiset haastattelut tehtyäni pystyin jo muodostamaan kuvan siitä, mitä asioita haluan tutkimuksessani erityisesti painottaa. Litteroituani haastattelut teemoitelinkin vastauksia ja etsin lähinnä yhtäläisyyksiä.

Teema ei ole yksiselitteinen käsite, mutta käytän Hirsjärven ja Hurmeen (2004) määritelmää. Teemat ovat piirteitä, jotka nousevat esiin aineistosta ja ovat yhteisiä usealle haastateltavalle (Hirsjärvi & Hurme 2004, 173). Teemoittelussa aineistoa ryhmitellään teemoittain ja nostetaan esiin tutkimusongelmaa valaisevia esimerkkejä esimerkiksi sitaatein (Eskola 2001, 146). Analyysin tehtävänä on tiivistää ja selkeyttää aineistoa ja teemoittelu on yksi tapa tehdä tämä tiivistys (Hirsjärvi & Hurme 2004, 173).

Huomasin jo varhaisessa vaiheessa kandidaatin työtä tehdessäni, että ympäristöpsykologinen teoria keskustelee hyvin keräämäni aineiston kanssa. Teemat nousevat siis pitkälti juuri ympäristöpsykologisista termeistä ja aihealueista sekä humanistisen maantieteen tilakäsityksistä, jotka keskustelevat hyvin myös yhdessä. Sisällönanalyysillä ja teorian avulla pyrin muodostamaan tästä ilmiöstä kokonaisen ja selkeän kuvan. Tämä aineisto muodostui myöhemmin tämän tutkielman esitutkimuksen aineistoksi. Ensimmäisestä aineistosta esiin nostamani teemat kehystävät siis toisen aineiston analyysiä ja johtopäätöksiä.

Toisen aineiston keräsin keväällä ja talvella 2011. Haastateltavat olivat kaikki osallistuneet vuonna 2010 Tampereen yliopiston ympäristöjaoston ja Dodo ry:n organisoimaan kampuslaari-projektiin. Haastattelut tein haastateltavien valitsemissa paikoissa: kotona, yliopistolla, työpaikalla ja kahviloissa. Olin saanut jo käsityksen kandidaatin tutkielmaa tehdessäni, millainen teemahaastattelu on, mikä auttoikin toisen aineiston keruussa. Nyt ongelmaksi kuitenkin muodostui oma läheinen suhde tutkittavaan aiheeseen. Olin tästä kuitenkin koko ajan tietoinen ja yritin olla ohjailematta haastateltavien vastauksia. Myös Hirsjärven ja Hurmeen (2004) mukaan tutkijan on erityisen tärkeää tunnistaa oma osuutensa tutkimuksessa. Toisaalta tutkijan subjektiivisia näkemyksiä ei voi täysin eliminoida, koska tutkija on myös osa sosiaalista todellisuutta. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 18.)

Litteroituani haastattelut teemoittelin ne ensin kolmeen ryhmän, joiden avulla avasin viljelijöiden aikaisempaa viljelysuhdetta, motiiveja lähteä kaupunkiviljelyyn mukaan sekä kuvasin, millaista viljely oli. Sen jälkeen lähdin kehystämään ensimmäisestä aineistosta nostamillani teemoilla kaupunkiviljelyä syvemmin.

Koska lähdin tekemään kampuslaari-haastatteluja jo aikaisessa vaiheessa, ennen kuin tutkimuskysymys oli tarkentunut nykyiseen, oli haastattelurunko (kts. liite2) ehkä hieman erilainen kuin se olisi ollut näin jälkeenpäin. Koen kuitenkin, että sen avulla sain ihmiset kertomaan tarpeeksi tutkimuskysymyksen kannalta oleellisista teemoista.

Seuraavaksi avaan niitä humanistisen maantieteen tilakäsityksiä, joiden kautta myös puutarhaa ja kaupunkiviljelyksiä voi tulkita. Siihen liittyy myös tilallinen käyttäytyminen, johon perehdyn tarkemmin tarkastellessani ympäristöpsykologian teorioita. Nämä seuraavien kappaleiden teorit avaavat jo osaltaan sitä, millaisia tiloja puutarhat ja kaupunkiviljelykset voivat olla, ja millaisia merkityksiä ne kantavat yksilön ja yhteisön kannalta.

4. Eletty tila

Tila ja paikka

Tila ja paikka ovat maantieteen peruskäsitteitä. Tila ja paikka tulkitaan humanistisessa yhteydessä inhimillisten merkityksien ja kokemusten kautta. Toisin kuin positivistinen metodologia, humanismi tarkastelee näiden käsitteiden takana esiintyviä subjektiivisia merkityksiä, ei niinkään niiden mitattavissa olevia määreitä. (Häkli 1999, 81—83.) Humanistinen paikka- ja tilakäsitys antaa siten suuremmat mahdollisuudet ymmärtää yksilöiden kokemusmaailmaa ja sitä, mitä paikka ja tila yksilöille kulloinkin tarkoittavat kaikissa niiden olomuodoissaan ja ulottuvuuksissaan. Useasti humanistinen maantiede määrittelee tilan abstraktiksi käsitteeksi, josta inhimillisten kokemusten kautta syntyy merkityksellinen paikka (esim. Haarni ym. 1997, 16—17). Näin syntyy käsitys, että elämme tiloissa, joista tärkeimpiin luomme siteitä, ja näiden merkitysten kautta tiloista tulee erityisiä paikkoja. Koen kuitenkin, että tila, varsinkin tässä tutkimuksessa, on vähintään yhtä tärkeä käsite kuin paikka. Jos näkisin puutarhan ja viljelypalstan vain paikkana, rajoittaisi se ulkopuolelleen jotain suurempaa. Paikka on ikään kuin tietty palsta tai jokaisen oma puutarha, mutta puutarha tai palsta tilana käsittää myös siinä tapahtuvat niin fyysiset kuin merkityksellisetkin muutokset.

De Certeau (1984) esittelee toisenlaisen paikka- ja tilakäsityksen kuin mihin humanistinen maantiede on tottunut. Humanistinen maantiede esittää tilan usein abstraktina, pysyvänä ja geometrisenä, ja paikan tästä tilasta inhimillisten merkitysten kautta syntyvänä erityisenä paikkana (Saarikangas 2006, 134—135). De Certeau taas näkee paikan ensisijaisesti sijaintina. Paikka on jokin pysyvä ja rajallinen tila. Kaikella on oma paikkansa ja järjestyksensä. Tila on taas alati muuttuva, yhtä aikaa materiaallinen ja sosiaalinen tila. Esimerkiksi kaupunkisuunnittelussa katu on aluksi vain geometrinen määre, mutta kadulla kävelevät ihmiset tekevät siitä tilan. Tilalle on ominaista jatkuva muutos ja sen tapahtumat. Tilat ja paikat sekoittuvatkin toisiinsa arkipäivän tilanteissa. (De Certeau 1984, 117—118.) De Certeau mukaan paikasta ikään kuin tulisi tila vasta kun sitä aletaan käyttää ja toimia siinä. Humanistiselle maantieteelle paikka ja tila esiintyvät usein juuri toisinpäin. Tila kuvaakin

tutkimuskohdettani, eli puutarhaa ja kaupunkiviljelmää, paremmin kuin paikka. Näille ominaista on juuri alituinen muutos. Ei ole olemassa hetkeä, milloin siellä ei tapahtuisi mitään. Vaikka voidaan ajatella puutarhan tai viljelmien olevan rajallinen ja pysyvä tila, on siitä syntyvät merkitykset ja kokemukset luultavasti muuttuvia ja vähintään jatkuvasti liikkeessä olevia. Jo pelkästään vuodenaikojen vaihtelut tuovat tilaan muutosta ja rytmiä. Kampuslaareilla oman erityisen piirteensä tuo myös sen sijainti kaupunkitilassa, jossa ainoana pysyvänä asiana voidaan pitää muutosta.

Lähtökohtani on ymmärtää puutarhaa ja viljelyksiä ensisijaisesti tilana. Tilallisuuteen liittyy niin kulttuurisia, kehollisia kuin juuri edellä mainittuja liikkuvuuden merkityksiä, jotka kaikki ovat hyödyllisiä, kun tarkastelen sitä, miten ihmiset kokevat puutarhansa ja kaupunkiviljelykset.

Eletty tila

Koska pyrin ensisijaisesti ymmärtämään puutarhanhoidon motiiveja ja muodostamaan siitä kokonaisen kuvan yksilöiden näkökulmasta, pitää tutkimukseni katsoa puutarhaa ja kaupunkiviljelyä nimenomaan sisältäpäin. Tämä onnistuu kuuntelemalla, millaisia merkityksiä ja tulkintoja haastateltavat antavat tekemiselleen. Antropologinen, liikkeessä olevan, eletyn tilan ajatus korostaakin merkityksiä tilan käytössä, kun taas geometrinen tila korostaa ulkoapäin katsottavaa paikkaa (Saarikangas 2006, 128). Eletty tila on asukkaiden ja ympäristön välisissä suhteissa muotoutuvaa koettua tilaa, jossa yhdistyvät niin rakennetun ympäristön merkitykset kuin ihmisten kokemukset ympäristöstään. Terminä eletty tila antaa mahdollisuuden analysoida rakennettua tilaa ja tilan käyttöä rinnakkain. (Saarikangas 2006, 194.) Elettyyn tilaan sisältyy henkilökohtaisia muistoja ja kokemuksia, mutta myös kollektiivisia sääntöjä ja arvoja (Virtanen 2000, 35). Termi on sopiva tutkimuksessani, koska puutarhat ja palstat, jotka ovat itseohjautuvasti rakentuneet, ovat käyttäjiensä luomuksia. He siis ikään kuin käyttävät tilaa samalla rakentaen sitä edelleen. Prosessissa syntyy ja uusiutuu ihmisten puutarhanhoidolle ja viljelylle antamat merkitykset ja arvot.

Huomattava on myös se, että fyysinen tila voi olla myös mielentila. Tällöin ei tilan fyysisellä koolla ole merkitystä sen kannalta, miten avarana tilan kokee mielessään.

(Karjalainen 2006, 86.) Olennaista ei siis ole niinkään painottaa puutarhan ja palstan fyysisiä piirteitä, vaan juuri sitä, millaisena tilana puutarhansa hoitajat pitävät sitä mielessään. Yhteenvetona voidaankin sanoa, että tilan käytössä on kyse vuorovaikutuksesta tilan, ihmisten, erilaisten sosiaalisten käytäntöjen, ennakkokäsitysten ja tottumusten välillä (Saarikangas 2006, 135).

Tilan kokeminen, keho ja mieli

Tilaa käytettäessä muodostuu toisenlaisia merkityksiä kuin etäältä katsottaessa. Kun ulkopuolelta korostuvat visuaalisuus, niin tilan jokapäiväisessä käytössä painottuu tekeminen. Tilan merkitykset ovat siis erilaisia riippuen siitä, mistä perspektiivistä sitä havaitaan. Tällöin tilan aistiminen, katsominen ja tekeminen punoutuvat yhteen. (Saarikangas 2006, 135.) Ihminen on kehollinen ja ruumiillinen olento, joka on yhtä aikaa sekä subjekti, että objekti. Aistit yhdistävät ihmisen ja ympäristön toisiinsa (Virtanen 2000, 26—32). Olennaista tilan havaitsemisessa ja aistimisessa on myös liike, ja tätä kautta tapahtuva merkitysten muodostuminen. Tila ja ruumis siis vaikuttavat toisiinsa kiinteästi. Käyttäjä, siis ruumiillinen subjekti, muotoilee tilaa toiminnallaan ja toisaalta tila koskettaa ruumista. (Saarikangas 2006, 133.)

Tämä sama kokemus voidaan ajatella tapahtuvan myös puutarhassa. Puutarhan käyttäjä voi muokata pihaansa esimerkiksi istutuksilla, laittaa sormet multa ja odottaa kasvua. Koko prosessi tuottaa merkityksiä käyttäjälleen aistien ja tunteiden kautta. Kokemus toisinsanottuna tuottaa osaltaan todellisuutta, ja tässä prosessissa ovat mukana aistit, kuten kuulo, haju, tunto ja näkö sekä tunteet, jotka tuovat oman säväyksensä siihen (Tuan 2001, 8).

Ihminen kokee ympäristöään siis ruumiillisesti. Se tarkoittaa, että me koemme ympäristön välittömästi, refleктоimatta. Ihmisen ruumis kokee jatkuvasti ympäristöään arvioiden sen mielekkyyttä. Tässä arvioimisessa mittarina ovat tunteet. Ruumis siis valitsee aistiensa avulla omalta kannaltaan mielekkään ympäristön, ja tästä syntyvä hyvän olon tunne vahvistaa edelleen tottumusta. (Nyman 2004, 128—129.) Tosin sanoen ympäristö, joka kutsuu luokse, herättää myönteisiä tunteita (Rappe 2003, 23). Nyman (2004, 138) esittää, että ihmisenkin elinympäristön kokeminen saattaa olla elintärkeä samalla lailla kuin se on eläimille. Olisiko ihmiselläkin

ympäristössä toimimiseen liittyviä terveitä tapoja ja tottumuksia, jotka ovat kehittyneet määräämättömän pitkän ajan kuluessa? Tietynlaiset ympäristöt tuottaisivat siis mielekkyyttä. Tällä tavoin tila esimerkiksi voisi tukea yhteisöllisyyteen liittyvää tilallista käyttäytymistä, koska se on ihmisen lajityypille suotuisaa. (Nyman 2004, 138.) Ihminen ikään kuin valitsee ruumiillisesti omalta kannaltaan parhaan ympäristön ja hyvän olon tunne vahvistuu. Jos ympäristö näyttää, tuntuu ja tuoksuu miellyttävältä, saattaa tilassa käymisestä ja siellä oleilusta muodostua tapa ja tottumus, joka vahvistaa edelleen mielekkyyden tuntemista. Toisaalta voidaan ajatella, että jos esimerkiksi omaa lähiympäristöään ei tunne mielekkääksi, syntyy tätä kautta tarve muokata sitä omalta kannalta paremmaksi tai toisaalta jättää se mahdollisimman vähälle huomiolle.

Relationaalinen tila

Probalisimin mukaan ympäristö nähdään ikään kuin näyttämönä ihmisen toiminnalle, joka estää tai edistää toimintaa, mutta ei synnytä täysin uusia käyttäytymismalleja (Horelli 1982, 36—37). Ympäristö ei siis ole tällöin koskaan määräävä, vaan antaa mahdollisuuksia, jotka ovat tietyissä ympäristöissä todennäköisempiä kuin toiset (Horelli 1982, 56). Se, miten ihminen orientoituu ympäristössä, on pyritty selittämään kognitiivisessa ympäristöpsykologiassa käsitteiden skeema ja ympäristömielikuvan kautta (Mäntysalo 2004, 111). Ympäristömielikuvaa ja skeemaa pidetään joskus toistensa synonyymeina. Näiden skeemojen välillä yksilö valikoi ympäristöstään informaatiota ja säätelee omaa toimintaansa siinä. Näin ne toimivat ikään kuin käyttäytymistä koskevan tiedon kaavoina. (Horelli 1982, 77—81.)

Tilat, joissa vietämme aikaa, niin rakennetut kuin rakentamattomatkin, määrittelevät siis keskeisellä tavalla olemistamme. Tilankäyttö on oikeastaan prosessi, jossa samanaikaisesti käyttäjä muovaa tilaansa ja tila käyttäjänsä. Tällöin tila ei ole pelkästään vain geometrinen tila, joka antaa kulissin käyttäjälleen, vaan aktiivinen arkielämän merkitysten tuottaja. Tällöin tilaa ei kannata lähestyä vain objektina, vaan myös subjektina, joka tuottaa merkityksiä eikä vain kanna niitä. (Saarikangas 2006, 125—127.)

Jos ajatellaan puutarhaa tällaisena prosessisena tilana, voidaan ymmärtää paremmin niitä kaikkia ulottuvuuksia, joita puutarhaan liitetään. Puutarhaa voidaan pitää kulissina, joka tavallaan käskee ihmistä toimimaan tietyllä tavalla. Toisaalta se, mitä puutarhan hoitamisesta seuraa ja miksi yksilö sitä pohjimmiltaan tekee, saattaa tuottaa tai uusintaa jotain sellaisia merkityksiä, mitä ei aluksi voinut ennustaa. Esimerkiksi puutarhaan voidaan istuttaa kukkia, koska niiden ajatellaan kuuluvan puutarhaan ja kaunistavan maisemaa. Kuitenkin niiden ajateltu esteettisyys saattaa muodostua vain pieneksi osaksi muiden merkitysten rinnalla. Visuaalisten ominaisuuksien lisäksi ja ehkä enemmänkin tilallisten merkitysten synnyssä tärkeitä ovat myös äänet, tuoksut, pintojen tuntu, liikkuminen ja kosketukset iholla (Saarikangas 2006, 194).

Monesti ajatellaan, että ihmisten mieli suunnittelee esimerkiksi kaupungin, joka ruumiillisesti rakennetaan ja toteutetaan. Tällaisen teorian mukaan ruumis olisi vain väline, joka toteuttaa mielen suunnitelmat. Täällä tavalla ajateltuna ihminen olisi syy ja kaupunki seuraus. (Grosz 1998, 44—45.) Grosz (1998) esittelee kuitenkin toisenlaisen näkemyksen. Ihmisen suhde ympäristöönsä on molemminpuolinen. Myös kaupunki vaikuttaa subjektiin ja edelleen ruumis mieleen. (Grosz 1998, 44—45.) Tällöin syntyy kaksisuuntainen prosessi, jossa ympäristö vaikuttaa subjektiin. Kaupunkeja ei siten voi nähdä pelkästään rationaalisen tietoisuuden reflektioina, joita ruumiillisesti toteutetaan vaan suhde on molemmin suuntainen.

Eletty tila on aistimisen ohella ajattelemista (Virtanen 2000, 35). Ihmisen ympäristö on kielen kyllästävä. Esimerkiksi koti on kielellinen abstrakti. Voidaankin ajatella, että esimerkiksi arkkitehtuuri ja kaupunkisuunnittelu on yksi ilmentymä tästä kielellisyydestä. Kuitenkin koemme ympäristön ruumiillisesti ja välittömästi, emmekä kielen kautta. (Nyman 2004, 129.) Tila on näin ollen monimerkityksellinen, ja sen todelliset merkitykset muodostuvat vasta siinä olevien objektien tulkinnasta ja sosiaalisissa suhteissa. Nämä tulkinnat syntyvät tilan käyttäjien ja suunnittelijoiden omaksumien kulttuuristen ja sosiaalisten arvojen perusteella. Toisaalta tila tarvitaan tuottamaan näitä sosiaalisia suhteita ja tulkintoja. (Lefebvre 1998, 41—42.) Näin ollen puhutaan taas relationaalisesta, molemminpuolisesta suhteesta tilan ja tilan käyttäjän välillä. Ihmisen identiteetit, samoin kuin kaupunkikokemukset ja tilankäyttö muodostuvatkin mentaalisesti ja kehollisesti (Virtanen 2000, 28).

Tilan merkitykset muodostuvat myös henkilökohtaisen ja yhteisen, oman minän ja muun maailman välisestä suhteesta ajallis-paikallisen kontekstin osana. Esimerkiksi kodin merkitys kerrostuu omista muistoista, mutta myös muiden samassa tilassa asuvien ihmisten kohtaamisista ja niiden muistoista. Yksityisetkin tilat ja niissä syntyneet henkilökohtaiset kokemukset lomittuvat kuitenkin aina myös kulttuuriin ja yhteisesti jaettuun merkityksiin. (Saarikangas 2006, 125—128.) Eletty ja koettu tila asettuvat näin ollen dialogiseen suhteeseen laajempien yhteiskunnallisten muodostumien kanssa (Knuutila 2006, 7). Esteettisetkään merkitykset eivät siis synny tyhjästä, vaan ovat kulttuurin tuote. Myös se, mikä fyysisesti on pieni, voi muuttua suureksi kulttuurisessa kontekstissaan. (Karjalainen 2006, 86.) Puutarhakin on suhteessa näihin ajallis-paikallisiin kerrostumiin ja kulttuuriin arvostuksiin. Jo esimerkiksi se, että puutarhanhoitoa pidetään monesti ihanteellisena harrastuksena, kertoo paljon kulttuurista ja sen arvostuksista. Japanilaiset puutarhat esimerkiksi eroavat paljon suomalaisista puutarhoista. Kaupungit, puutarhat ja kaupunkiviljelykset ovat myös syntyneet jossakin tiettyssä yhteiskunnallisessa tilanteessa, tiettyjä tarpeita varten. Nämä tarpeet eivät välttämättä kuitenkaan pysy samoina, niin kun ei yhteiskunnalliset arvot eivätkä ihanteetkaan. Kaupunkiviljelykset liittyvät vahvasti juuri ajallis-paikallisiin kerrostumiin. Esimerkiksi pula-aikoina, kaupunkiviljely oli normaalia, mutta nykyään varsinkin spontaanisti nousseet viljelykset ovat poikkeavia ja nähdään helposti kannanottona, esimerkiksi ruoantuotannon ongelmiin.

5. Viihtyisä kaupunki

Vieraantuminen ja viihtyminen

Vieraantumisella tarkoitetaan ympäristösosiologisessa merkityksessä tapaa, jolla ihminen on erkaantunut sille lajityypillisestä käyttäytymisestä ja ilmenee esimerkiksi vieraantumisen tunteena luontoa kohtaan. Vieraantuminen on seurausta kapitalistisen yhteiskunnan kehitymisestä, jossa luonto päätyy omistuksen ja hyväksikäytön kohteeksi. Modernissa yhteiskunnassa ihmiset ovat vähemmän riippuvaisia tiedosta, joka on hankittu suorassa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. (Litmanen & Ylönen 2010, 55—58.)

Salmelan (2006, 113) mukaan esimerkiksi maalaiselämän parhaina pidettyjen puolien siirtäminen kaupunkiin ja luonnon estetisointi liittyvät etääntyneeseen luontosuhteeseen. Etääntyminen ja vieraantuminen voidaan ymmärtää myös erkaantumisesta omasta elinympäristöstä. Jos ajateltaisiin Grazsin (1998, 47—48) mukaan, että kaupunki olisi ihmismielen ja kehon reflektio, eikö kaiken rakennetun, mukaan lukien kaupunkienkin, pitäisi olla viihtyisiä, mielen ja ruumiin toiveiden mukaisia. Kuitenkin koemme olevamme vieraantuneita omasta ympäristöstä. Siitä, minkä olemme itse rakentaneet. Grazs esittää, että syy vieraantumisen kokemukseen voi olla liian nopea muutostahti (1998, 48). Vieraantumisen voidaan ajatella olevan myös tulosta siitä, ettei nykyaikana ihmisillä ole niin paljon mahdollisuuksia vaikuttaa lähiympäristöönsä ja muokata siitä arvojaan vastaava. Kuitenkin kaipuu luoda merkityksellisiä ympäristöjä on ominaista ihmisille ja tapa tukea identiteettiä (Horelli 1982, 12). Kaupungin merkityksellisyys syntyy siitä, että asukkaat kaiken aikaa fyysisesti ja mentaalisesti rakentavat ja suunnittelevat sitä (Nyman 2008, 47). Kaupunkilainen joutuu elämään fyysisessä ympäristössä, johon vaikuttaminen on rajoitettua. Tällöin hän joutuu elämään kaupunkisuunnittelun ja arkkitehtuurin ehdoilla. Ihmiset usein tyytyvät siihen, mitä heille tarjotaan, vaikka voisi luulla toisin. Ympäristö ei näin ollen tunnu olevan tietoisien harkinnan kohteena sen käyttäjilleen. (Nyman 2004, 127.)

Kuitenkin merkityksellisistä ja omiksi koetuista paikoista ja tiloista halutaan pitää huolta vaalimalla esimerkiksi niiden siisteyttä (Haverinen 2006, 77). Viihtyisän kaupunkiympäristön takia olisi siis tärkeää, että ihmiset tulisivat tietoisiksi omasta ympäristöstään. Tällöin he muodostaisivat tiloihin ja paikkoihin merkityksiä, mikä saa pitämään niistä huolta ja kehittämään niitä edelleen. Kaupunkiympäristön voidaan ajatella olevan myös sitä viihtyisämpi, mitä enemmän ihmisillä on halua vaikuttaa siihen. Myös sosiaalinen vuorovaikutus lisää ympäristöstä huolehtimista (Virtanen 2000, 202).

Viihtyvyys on tärkeä osa hyvää kaupunkiympäristöä ja sen pitäisi olla tärkein kriteeri kaupunkien suunniteltaessa. Mutta, mitä tapahtuu, kun suurin osa ihmisistä ei edes halua asua urbaanissa ympäristössä? Metlan vuonna 2005 Helsingissä ja Tampereella toteuttaman tutkimuksen mukaan vain noin viisi prosenttia kaupunkilaisista määrittelee itsensä erityisesti tiiviillä kerrostaloalueilla viihtyviksi ”aidoiksi urbaaneiksi” (Korpela ym. 2007 67—68).

Tämä on ongelma, koska suurin osa suomalaisista joutuu asumaan yhä enenemissä määrin kaupungeissa. Palvelut ja työpaikat ovat keskittyneet kaupunkikeskustoihin, joten pitkien matkojen ja kustannusten välttämiseksi monet joutuvat, ehkä tahtomattaankin, muuttamaan kaupunkiin. Tiiviistä kaupungista on tullut kaupunkisuunnittelijoiden piireissä ihanne, joka liittyy niin ympäristöä kuin talouttaakin hyödyttäviin perusteisiin (Kortelainen & Vartiainen 2000, 16—17). Tällainen tiivistämisoppi on toisaalta ristiriidassa sen kanssa, kuinka paljon monet kaipaavat luontoa ympärilleen. Nymanin (2008, 46) mukaan esimerkkejä moderneista onnistuneista kaupunkimaisista suunnittelutoteutuksista on vaikea löytää. Ongelmana hän pitää sitä, että arkkitehdit ja suunnittelijat eivät ole nähneet ihmisen epäurbaanisuudessa ongelmaa. (Nyman 2008, 46). Kaupunkia pitäisi siis ehkä lähtökohtaisesti suunnitella eri lailla kuin mihin on totuttu. Jos vihreys lisää monilla ihmisillä viihtyvyyttä merkittävästi kaupunkiympäristössä, eikö tämä pitäisi ottaa voimallisemmin huomioon erityisesti tiiviitä alueita suunniteltaessa.

Eletty kaupunki muodostuu fyysisten puitteidensa lisäksi myös emotionaalisista aspekteista, joita on vaikea mitata. Tällaiset tuntemukset vaikuttavat myös kaupungin mieltämiseen viihtyisänä, hyvänolon paikkana. (Virtanen 2000, 202—203.) Virtasen

(2000, 203) mukaan arjen sujuvuus on edellytys hyvälle elämälle, mutta se ei yksistään riitä postmodernille kokemusten etsijälle. Aisteille mielekäs ja virkkeellisiä ajatuksia herättävä ympäristö mahdollistaa kaupungin käytön muunakin kuin tehokkaana toiminnan paikkana. Luontoelementit tuottavat esteettistä mielihyvää ja esimerkiksi puut, pensaat ja kukat ovat tärkeitä elämisen laatua parantavia tekijöitä. (Virtanen 2000, 203—204.) Viheralueet kuuluvatkin modernin kaupunkikäsitteen mukaan terveelliseen kaupunkiin. Tällaiset viheralueet nähdään olevan kaupungissa ihmisten tarpeiden täyttämiseksi ja ovatkin suunnittelijoille haltuunotettavaa, estetisoitua ja tavoitteellista urbaania luontoa. (Salmela 113, 2006.) Kaupunkikasvillisuus onkin koettu usein vain koristeena, ei osana oikeaa, funktionaalista, luontoa. Kaupunkilaisten eristäytyminen luonnosta on vaikuttanut myös asennoitumiseen esimerkiksi suunnitteluarvoja, energiaa ja luonnonvarojen käyttöä kohtaan. (Tantarimäki 2003, 50.)

Julkinen tila ja tilapäiset käytöt

Arkkitehtuurinen tila on nähnyt perinteisesti tilan tyhjänä, suunnittelun alla olevana (Kuoppamäki 1993, 79—83). Kuitenkin esimerkiksi Lefebvre (esim. 1998) on esittänyt, miten tilaa voidaan tuottaa ja merkityksellistää. Tilan tuottamisen suhde pitäisi kääntää siten, että siinä käyttäjät tuottaisivat tilaansa (mm. Lefebvre 2002, 205—206). Julkisen tilan pitäisi olla suunniteltu ja luotu sosiaalisesti (Lehtovuori 2005, 97). Tila ei siis ole tyhjä, vaikka sitä ei ole suunniteltu, koska tilan merkitykset muodostuvat joka tapauksessa tilan käyttäjien kokemuksissa ja arkipäivän tilanteissa. Suunniteltu tilakin alkaa toimia vasta kun sitä käytetään. Katu ei ole katu ilman käyttäjiä (De Certeau 1984, 118). Taloja ja kaupunkeja ei olisi ilman ihmistä, joka toimii tai on toiminut siinä (Nyman 2004, 128).

Kaupungit koostuvat tiloista, yksityisistä, julkisista ja puolijulkisista, joissa vallitsevat erilaiset säännöt ja oikeudet. Nämä säännöt ovat usein kuitenkin näkymättömiä ja esimerkiksi päällepäin kaikille avoin tila saattaakin olla suunniteltu vain tietyille ihmisryhmälle. Kaupunkiympäristössä onkin merkkejä, niin näkyviä kuin näkymättömiä, joiden mukaan ihmisten oletetaan toimivan. (Ameel & Tani 2007, 9.)

Julkinen tila voidaan näin tulkita myös poliittiseksi käsitteeksi. Tällöin se on kaupunkiyhteisön muodostumisen prosessi, jossa käydään keskustelua kaupungista (Lehtovuori ym. 2003, 44).

Haarni (1999) on tutkinut julkisen tilan tilapäistä käyttöä. Nämä tilapäiset elementit ovat osa kaupunkitilaa siinä, missä suhteellisesti pysyvät rakennukset ja infrastruktuurikin. Monesti tilapäisyys on jotain odottamatonta ja yllätyksellistä, tilaa käytetään toisin kuin mihin se on suunniteltu. Tällaiset tilapäiset toiminnot voivat tuoda esiin tilassa liikkuvia ihmisiä merkein ja tarinoin. Merkeillä voi ottaa kantaa myös kaupungin epäkohtiin tai muihin yhteiskunnallisiin ongelmiin. (Kymäläinen 2009, 97—98). Esimerkiksi katutaide tai graffitit ovat hyvä esimerkki tällaisesta kaupunkitilan tilapäisestä käytöstä. Myös kaupunkiviljelykset, jotka syntyvät suunnittelematta tai epävirallista kautta, ovat tällöin osa julkisen tilan tilapäisiä muotoja.

Kansalaisten osallistuminen kaupunkisuunnitteluun on ollut eurooppalaisen suunnittelukeskustelun kestoaihe, ja osallistava suunnittelu on yksi lähtökohta myös Suomen maankäyttö- ja rakennuslaissa. Se ei kuitenkaan tue tilapäistä kaupunkitilan käyttöä, koska suunnittelujärjestelmä perustuu malliin, jossa kansalaiset voivat reagoida suunnitelmaehdotuksiin, ei niinkään panna aluille niitä. (Lehtovuori ym. 2003, 60.) Don Mitchellin (1995, 115) mukaan kaupunkitila, joka on suunniteltu ja järjestyksessä on ylhäältä ohjattu. Se voi olla mukava ja turvallinen sellaisenaan, mutta toimiakseen julkisena tilana, tarvitsee siinä olla myös tilapäisyyttä ja epäjärjestystä. Kaupunkitilan tilapäiset käytöt, epäjärjestys ja odottamattomuus tuottavat julkista tilaa ja tekevät siitä entistä julkisempaa (Kymäläinen 2009, 109). Esimerkiksi, kun syrjäisissä ja unohdetuissa tiloissa aletaan toimia, laajenee myös julkinen kaupunkitila ja sen käyttö.

Tilapäiset käytöt siis mahdollistavat tiloille uusia käyttötapoja ja muokkaavat sosiaalisia suhteita. Vaikka suunnittelijoiden toiveena on usein kehittää erityisiä paikkoja ja kaupunkiseutuja, uudet kaupunginosat rakennetaan kuitenkin länsimaissa monilta osin samojen käytäntöjen mukaan. Paikan erityisyys ei siis toteudu todellisena kulttuurisena tai sosiaalisena erityisyytenä. (Lehtovuori ym. 2003, 37.)

Koska tilapäiset ja epäviralliset käytöt eivät ole ylhäältäpäin ohjattuja, eikä virallisesti suunniteltuja, tuottavat ne monipuolisempaa kaupunkitilaa. Tällaisten toimintojen kautta pystytään myös koettelemaan rajoja ja selvittämään, mikä on oikeastaan sallittua ja hyväksyttyä tilan käyttöä. (Kymäläinen 2009, 109.) Tällaiset tilat luovat myös yhteisöllisyyttä usein vielä tehokkaammin kuin jos yhteisöllisyyttä aletaan ylhäältäpäin suunnitella. Yhteisöllisyyttä syntyy usein siellä, missä on jotain poikkeavaa. (Kymäläinen 2009, 104.) Kaupunkilaiset, jotka oman toimintansa kautta luovat julkiselle ja puolijulkiselle kaupunkitilalle merkityksiä, esimerkiksi omilla toimintatavoillaan, voidaanakin nähdä erilaisten yhteisöjen ja intressiryhmien jäseninä (Ameel & Tani 2007, 9). Hyvä esimerkki onkin juuri kaupunkiviljelijät.

Väliaikaisissa käytöissä saattaa näkyä myös tulevaisuuden trendit. Se, mikä on tällä hetkellä pienen ja vähäpätöisen tuntuista, saattaa tulevaisuudessa olla valtavirtaa. (Lehtovuori ym. 2003, 49.) Tilan käyttöön liittyy siis hienovaraista vuoropuhelua sallitun ja kielletyn välillä. Hieman ristiriitaisen tuntuisesti tiukasti määriteltyihin tiloihin saattaakin syntyä toimintatapoja, joita ei siellä aikaisemmin ole ollut kun taas väljiä tiloja aletaan helpommin kontrolloida (Ameel & Tani 2007, 9).

Urbaani elämä on monimuotoisuutta. Rikkaassa urbaanissa ympäristössä on mahdollisuus törmätä odottamattomiinkin elementteihin. Urbaania elämää määrittelee myös erityisesti liike ja liikkuminen, verkostot ja ihmisten kohtaaminen. Liike voidaan ymmärtää myös tilan liikkeeksi. Tilat ovat ikään kuin koko ajan muutoksen ja liikkeen ytimessä. Tilan merkitykset muuttuvat suhteessa siihen, kuka sitä tulkitsee ja kuka sitä käyttää. Myös fyysiset muutokset tilassa ovat yleisiä kaupunkiympäristöissä. Esimerkkinä tästä voidaan pitää juuri kaupunkiviljelyksiä, joita esiintyy kaupungeissa erityisesti joutomailla, jotka ovat joko pysyvästi tai tilapäisesti jääneet ilman käyttöä.

Koska tilan tulkinnoista näkyvät myös arvot, kuvaa kaupunkiviljely myös jonkinlaista arvomaailmaa tai tapaa nähdä maailma. Kaupungista maalle muuttoa voidaan pitää nykyajan trendinä. Motiiveja voi olla monia, kuten oma rauha, luonnonläheisyys ja vapaus muokata ympäristöstään omanlainen. Jos näitä elementtejä voitaisiin siirtää jossain määrin myös kaupunkiin, voisivat ihmiset ehkä viihtyä paremmin kaupunkiympäristöissä ja näin ollen voisivat asua siellä mielellään. Tästä muutoksesta kiittäisivät niin luonto kuin yhdyskuntarakenteen tiivistämistä tukevat tahot. Toisaalta

esimerkiksi luonnonläheisyyden korostaminen ja maalaiselämän ihannointi voivat olla merkkejä vain etäännyneestä ja vieraantuneesta suhteesta luontoon. Kuitenkin ihmiset todistetusti viihtyvät luonnonelementtien äärellä. Kun ihmiset käyttävät tiloja ja viihtyvät niissä, muodostuu merkityksiä, jotka taas luovat ja lujittavat suhdetta omaan elinympäristöön. Merkityksellisistä tiloista myös pidetään huolta. Usein kaavoitus prosessit ovat pitkiä ja uuvuttavia, eivätkä yksittäiset ihmiset tunne voivansa oikeasti vaikuttaa elinympäristöönsä. Voisiko siis esimerkiksi kaupunkiviljelyn kaltaiset toiminnot kertoa ihmisten tarpeesta päästä konkreettisesti vaikuttamaan omaan ympäristöönsä ja elintilaansa?

6. Ympäristöpsykologia ja ympäristötoiminta

Ympäristöpsykologia

Tutkimukseni teoreettiset lähtökohdat ja termit pohjaavat humanistisen maantieteen rinnalla myös ympäristöpsykologiaan. Ympäristöpsykologia perustuu ajatukselle siitä, että jokapäiväisellä ympäristöllä, niin rakennetulla kuin siihen liittyvillä luontotekijöillä, on tärkeä merkitys ihmisen toiminnalle ja psykologiselle kehitykselle (Aura ym. 1997, 7). Ympäristöpsykologia yrittää selvittää ja tuottaa tietoa muun muassa siitä, millaisia ovat mielenterveydellisesti hyvät ympäristöt (Horelli 1982, 13). Tutkimuskysymykset kohdistuvat erityisesti siihen, miten fyysinen ympäristö vaikuttaa ihmisen käyttäytymiseen ja minkälaisia seuraamuksia ympäristön muokkaamisesta on ihmiselle (Aura ym. 1997, 25). Ympäristöpsykologian pohja onkin pyrkimyksessä muutoksen hallintaan ja ihmisen lähtökohdista etenevään suunnitteluun (Syvänen 1981, 15). Koska puutarhanhoito ja kaupunkiviljely ovat eräänlaista ympäristötoimintaa, pidän perusteltuna sitä, että etsin vastauksia myös ympäristöpsykologian tutkimuskentältä. Ympäristöpsykologian avulla voi kasvattaa ymmärrystä myös ihmisen luomiin tilallisiin merkityksiin ja tilalliseen käyttäytymiseen.

Ympäristöpsykologialle on tyypillistä aktiivinen ihmiskäsitys ja poikkitieteellisyys, eikä koskevaa kokonaisvaltaista teoriaa ole olemassa. Ympäristöpsykologia on saanut vaikutteita muun muassa sosiologiasta, antropologiasta, ekologiasta, maantieteestä ja erityisesti psykologiasta. (Horelli 1982, 28.) Sen muita keskeisiä yhdentymiä on käyttäytymistieteiden, yhdyskuntasuunnittelun ja arkkitehtuurin alalla (Horelli 1982, 13).

Ympäristöpsykologia alkoi muodostua omaksi tutkimusalakseen 1950-luvun lopulla, näkyvimmin Yhdysvalloissa, jossa tehtiin tutkimusta siitä, mikä merkitys sairaalaympäristöllä on potilaiden ja henkilökunnan käyttäytymiselle. Tutkijat tulivat tulokseen, että fyysisen ympäristön muutoksilla oli ollut vaikutusta potilaiden käyttäytymiseen. Tämän jälkeen ympäristöpsykologia on tutkinut muun muassa

asuinalueiden vaikutusta ihmisten elintapoihin ja lapsen ympäristöä. Suomeen ympäristöpsykologia rantautui 1970-luvun alkupuolella. (Aura ym. 1997, 10—15.)

Ympäristöpsykologia tutkii ihmisen koko elinympäristöä. Tutkimuskohteina voi siis olla esimerkiksi luonto, kaupunki tai laitokset. Ympäristön havaitsemisessa tutkitaan yksilön tapaa tehdä ympäristöstään merkityksellinen sekä tutkitaan yksilön kokemuksia omasta ympäristöstään. Ympäristöpsykologiassa tutkitaan paljon myös ympäristö stressorien muun muassa melun, valoisuuden ja lämmön vaikutusta suorituskykyyn ja käyttäytymiseen. Muita yleisiä tutkimuskohteita on tilallinen käyttäytyminen sosiaalisessa kanssakäymisessä, henkilökohtainen tila, territoriaalisuus, ympäristön muokkaaminen, personalisointi ja vandalismi. (Aura 1997, 22— 24.)

Kasvillisuuden ja luonnon ympäristöjen elvyttävä vaikutus

Puutarhaan ja kaupunkiviljelyyn kuuluu erottamattomasti kasvillisuus. Viljelyssä ollaan myös konkreettisesti tekemisissä kasvien kanssa. Sitä, mitä kasvien hoitaminen ja kasvillisuuden ja luonnonympäristöjen katseleminen merkitsevät ihmisen hyvinvoinnille, on tutkittu paljon esimerkiksi ympäristöpsykologian ja ”Human-issues-in-horticulture-tutkimuksen” (HIH) alla (Rappe 2003, 22).

Eniten on tutkittu juuri kasvillisuusympäristön vaikutusta stressistä toipumiseen. Tutkimusten mukaan stressistä toipumista edistää sellaisen ympäristön katselu, jossa kasvillisuus on vallitseva. Katselun ei tällöin tarvitse olla edes tiedostettua (Rappe 2003, 25). HIH-tutkimuksen keskeisiä käsitteitä ovat hyvinvointi, elämänlaatu ja koettu hyvinvointi (Rappe 2003, 23).

Elpyminen

Luonnolla voi olla merkitystä eheyttävien ja elvyttävien elämysten tuottajana. Luontoon lähteminen saattaa tarjota tilaisuuden henkiseen lepoon ja arjen askareista irtautumiseen ja näin ollen toimia elvyttävänä kokemuksena. Ympäristössä, joka on kiehtova ja yhteensopiva henkilön motiivien kanssa, saatetaan selkeyttää ajatuksia ja pohdiskella asioita. (Aura ym. 1997 54.) Elpymisellä tarkoitetaan henkilön

fysiologisia, psyykkisiä ja toiminnallisia muutoksia jonkin stressaavan tai uuvuttavan tilanteen tai ajanjakson jälkeen. Elpyminen on myös tietyn sisältöinen kokemus, jota Rachel ja Stephen Kaplan alkoivat tutkia ensimmäisinä 1970-luvun alussa. (Aura ym. 1997, 100—101.)

Auran, Horellin ja Korpelan mukaan Rachel ja Stephen Kaplan (1989) ovat löytäneet tutkimuksissaan neljä piirrettä elvyttävälle ympäristölle: lumoutuminen, arkipäivästä irtautuminen, paikan tai maiseman laajuuden ja yhtenäisyyden tuntu sekä ympäristön sopivuus itselle. Lumoutuessaan ihmisen tarkkaavaisuus kiinnittyy johonkin kiinnostavaan pisteeseen tahattomasti. Tällaisia kohteita voi olla esimerkiksi auringonlasku tai virtaava vesi. Toisaalta esimerkiksi havaintojen tekeminen itsessään voi olla myös lumoavaa. Arkipäivästä irtautuminen tarkoittaa, joko fyysistä etäisyydenottoa arkisista asioista tai henkistä mielenmatkailua. Maiseman tulee olla ulottuvuudeltaan sellainen, johon voi mennä ja jonka voi kokea ympäröivän itseään. Laajuus ei tarkoita vain fyysistä laajuutta, vaan se voi olla myös ajallista yhteyttä. Maiseman tai paikan pitää olla myös ymmärrettävä kokonaisuus. Ympäristö sopii itselle parhaiten silloin kun se on sopiva käyttäjän kykyjen ja tavoitteiden kanssa. Tällöin yhteensopivuus voi tuottaa ykseyden tunnetta paikan kanssa. (Aura ym. 1997 101—103.) Puutarhassa ja kaupunkiviljelyksillä voidaan ajatella parhaassa tapauksessa löytyvän näitä kaikkia elementtejä. Havaintojen tekeminen kasvukaudella, puutarhan ymmärrettävän tasoinen kokonaisuus sekä mahdollisuus arjesta irtautumiseen ja mielenmatkailuun tukevat elvyttävyyden piirteitä. Ihanteellisesti puutarhaa käytetään yhdenmukaisesti juuri omien kykyjen ja tavoitteiden kanssa.

Vireystilateorian mukaan liian ärsykkeiset ympäristöt, kuten kaupunkitilat, rasittavat aisteja liikaa, minkä vuoksi ihminen on jatkuvasti jännittynyt. Ihmisen suunnattu tarkkavaisuus uupuu myös helposti tehokkaassa toiminnassa. Luonnossa suunnattu tarkkavaisuus saa kuitenkin levätä, ja näin ollen ihminen pystyy jälleen keskittymään ja toimimaan tehokkaasti. Elpyminen tapahtuu siis ympäristössä, missä on vain vähän monimutkaisuutta, liikettä tai ärsykejä. Luonnon elvyttävää vaikutusta voi selittää siis vireystilateorian avulla pääasiassa kahdella tavalla. Luonto elvyttää, koska se sekä edistää tarkkavaisuuden palautumista, että vähentää koettua stressiä. Näiden tekijöiden vaikutuksesta toimintakyky tehostuu. Sitä, miksi näin tapahtuu, on selitetty

ihmisen kehityshistorian avulla. Ihminen osaa hahmottaa luonnon piirteet tehokkaasti, koska hermosto ja aistielimet ovat kehittyneet kasviympäristössä, kun taas kaupunkiympäristö vaatii enemmän ponnistelua. (Rappe 2003, 24—26.) Muitakin selitysmalleja luonnon elvyttävyydelle on olemassa. Esimerkiksi kulttuurisia vaikutuksia korostavan selitysmallin mukaan ihminen on kulttuurisesti totutettu suosimaan luonnonympäristöjä (Aura ym. 1997 100—101).

Kasvit kuuluvat oleellisena osana elvyttävään ympäristöön. Kaikkialla maailmassa ihmiset pitävät enemmän ympäristöistä, joissa on kasvillisuutta kuin ympäristöistä, joista kasvillisuus puuttuu. Esimerkiksi puut kaupunkiympäristössä lisäävät ihmisten myönteisiä tunteita ja vastavuoroisesti vähentävät kielteisiä tunteita. Myös vesi, kalliot ja kivet liitetään elvyttäviin piirteisiin. (Rappe 2003, 28— 29.)

Henkireikätilaksi voidaan kutsua tilaa, jossa lakataan vartioimasta minuuden rajoja. Elvyttävissä ympäristöissä syntyvät kokemukset ovat samantyyppisiä kuin henkireikätilojen synnyttämät kokemukset. Henkireikätilat ovat tiloja, jotka tarjoavat rauhoittavaa ja arjen ylittävää toimintasisältöä. Tämän tyyppiset tilat tuovat voimaa ja vapauttavat yksilön työstä. (Aura ym. 1997, 65.)

Kysymys siitä, onko puutarha juuri tällainen elvyttävä henkireikätila, on mielenkiintoinen. Puutarha ei vapauta työstä, päinvastoin, mutta monet saattavat pitää puutarhanhoitoa juuri arjen ylittävänä toiminnan sisältönä. Jos arki on toimistossa istumista, voi puutarhanhoito rauhoittavine elementteineen vapauttaa yksilön arjesta ja tavallisista rutiineista. Kuitenkin ero, milloin puutarha muuttuu henkireikätilasta stressaavaksi tilaksi, saattaa olla hiuksen hieno.

Puutarha elvyttäjänä

Puutarhan elvyttävyys perustuu samoihin ilmiöihin kuin muukin luontoympäristön elvyttävyys. Elvyttävä puutarha mahdollistaa lumoutumisen, arjesta irtautumisen, jatkuvuuden ja yhteenkuuluvuuden kokemuksen. (Salonen 2005, 88.) Myös ympäristöt, joita voi hallita ja muokata, vähentävät stressiä ja lisäävät ennustettavuutta (Horelli 1982, 194). Ympäristöä voidaankin muokata helposti juuri

kasvien avulla. Kasvillisuusympäristö on myös helposti ymmärrettävä, ja tapahtumat kasvukaudella voidaan ennustaa. (Rappe 2003, 31.) Puutarha saattaa olla ainoa paikka, jota voi muokata hyvinkin näkyvästi omilla ehdoilla. Nykyajan ihmisillä on yhä vähemmän mahdollisuuksia rakentaa ympäristöään arvojaan vastaavaksi. Tällöin koti ja puutarha voivat muodostua merkittäviksi tiloiksi juuri tätä mahdollisuutta varten. Tämä voi olla myös ainut ympäristö, jota yksilö voi hallita omilla ehdoillaan. Siinä missä muu maailma tuntuu kaoottiselta, voi puutarhansa laittaa järjestykseen ja tuntea tyytyväisyyttä siitä.

Suorittaminen ja työtä painottava maailmankuva ja ihmiskäsitys saattavat kuitenkin aiheuttaa sen, että myös puutarhanhoidosta voi saada stressaavan kokemuksen. Ihmisen käden jäljen aikaan saama järjestelmällisyys ja hallinta saattaa joskus muistuttaa rakennettua ympäristöä. Suorat linjat ja liiallinen monotonisuus eivät kuitenkaan edesauta elpymisen kokemusta. (Salonen 2005, 90—91.) Tässä vallitseekin hienoinen ristiriita ja paradoksi. Puutarhanhoitoa pidetään elvyttävänä ja parantavana, mutta ääripäässään se toimii juuri päinvastoin. Ihmisen mieli näyttäisi pitävän kokonaisuuksista, jotka ovat suorassa linjassa, geometrisia ja näin helposti ymmärrettäviä. Kuitenkin liian geometrinen, muokattu ja järjestelmällinen puutarha ei elvytä. Voidaankin ajatella, että puutarha, jossa on sopivassa suhteessa järjestelmällisyyttä ja kaaosta, on ideaalein.

Järjestäytyneessä ympäristössä ihminen pystyy päättämään heti, mihin suunnata mielenkiintonsa. Siksi niitä on helppo ymmärtää. Liian tiheä tai toisaalta liian aava maisema ei miellytä. Ihmiset hakeutuvat myös mielellään paikkoihin, joissa he tuntevat olonsa turvatuksi. Tällainen paikka yleensä antaa suojaa, mutta edessäpäin aukeaa esteetön näkymä. Toisaalta salaperäisyys ja monimuotoinen ympäristö herättävät myös myönteisiä tunteita. (Rappe 2003, 29.)

Personalisointi, territoriaalisuus ja ahtauden kokeminen

Puutarhaan ja palstoihin voidaan liittää kasvillisuuden lisäksi myös muita hyvän ja toimivan ympäristön kriteerejä, joiden avulla voidaan ymmärtää puutarha- ja

kaupunkiviljelyyn liittyviä motiiveja ja positiivisia kokemuksia. Tällaisia ovat esimerkiksi personalisointi, oman tilan käsite ja luovuus.

Personalisointi on ympäristötoimintaa, jossa ihminen merkitsee oman persoonansa ympäristöön tai sen osaan. Tällöin ympäristölle annetaan henkilökohtainen leima ja siitä muodostuu minuuden jatke. (Aura ym. 1997, 54.) Se on myös tapa saada pienikin tila tuntumaan riittävältä. Se tukee ryhmäidentiteetin ja asuinyhteisön muodostumista, mutta on tärkeä myös yksittäisen ihmisen ja perheen viihtyvyyden ja sopeutumisen kannalta. Se on siis väline, jonka avulla ihminen muokkaa ympäristöä mielikuviaan vastaavaksi. Ihmisen arvojen muuttuessa myös ympäristö muuttuu. (Horelli 1982, 112—116.) Esimerkiksi asunnon psykologinen haltuunotto ja sen muuttuminen kodiksi tapahtuu personalisoinnilla (Aura ym. 1997, 60).

On olemassa kaksi näkemystä siitä, miten ympäristön muuttuminen vaikuttaa ihmiseen. Mitä enemmän on muutoksia, sitä sopivampi ympäristöstä muodostuu. Toisaalta monet muutokset voivat merkitä ihmisen tyytymättömyyttä ympäristöönsä. Erittäin runsaat muutokset voivat merkitä tyytymättömyyttä, mutta ihmisellä on erittäin suuri tarve personalisoida ympäristöään. Silloin kuin mahdollisuudet personalisointiin ovat suuret, niitä myös käytetään mielellään. Tällöin myös ympäristön kunnossapito paranee, samoin yleinen viihtyvyys. Personalisoinnin kieltäminen aiheuttaa vastaavasti ympäristön laiminlyöntiä ja jopa ilkeävaltaa. (Horelli 1982, 116.)

Personalisointi liittyy myös territorioon. Ihmisen voidaan ajatella merkitsevän oman alueensa. Territoriolla tarkoitetaan ympäristöpsykologiassa yleisesti tilaa, johon liittyy ajatus omistamisesta ja sitä kautta tietyn tilan hallinnasta. Ihmisellä on taipumus merkitä territorionsa, mutta se, miten paljon ja minkälaisia merkkejä käyttäen, riippuu territorion luonteesta ja pysyvyydestä. Esimerkiksi mitä pysyvämmästä alueesta on kysymys, sen monimutkaisempaa merkkijärjestelmää ihminen käyttää (Horelli 1982, 154—156.) Territoriaalisuus liittyy myös identiteetin vahvistamiseen, etenkin yksilötasolla (Aura ym. 1997, 141).

Kaupunkitilassa julkinen territorio on tilaa, johon periaatteessa kenellä tahansa on vapaa pääsy, mutta joiden käyttöä silti normit ja säännökset määrittelevät. Tällaisia

tiloja ovat esimerkiksi puistot ja kadut. Aidat ja esteet viestivät fyysisiä rajoja, mutta kaupungeissa on myös tiloja, joiden rajat määräytyvät sosiaalisesti. Territoriaalisuus itsessään onkin sosiaalinen sääntelymekanismi, joka tuo ennustettavuutta ihmisten välisiin suhteisiin. Tällaisen territoriaalisen käyttäytymisen seurauksena tilat määrittyvät neuvottelun kautta ja rakentuvat merkityksistä. Tämä tapahtuu erilaisten hienovaraisten merkkien ja symbolien avulla. Tällä tavalla saadaan tietää, mikä on soveliaista ja ei-toivottua käyttäytymistä tietyssä tilassa. Toiminnallisuus siis liittää ihmisen tilaan. (Haverinen, 2006, 77— 80.)

Henkilökohtaisella tilalla tarkoitetaan sitä suojaavaa tilaa, jota ihminen pitää itsensä ja muiden välillä. Henkilökohtainen tila ei siis rajoitu vain ihmisen keholliseen piiriin. Ahtausilmiö on stressikokemus, joka muodostuu subjektiivisesti fyysisen ja psyykkisen tilan puutteesta. Tärkein ahtauden aiheuttaja on tilan kontrollin puute. (Horelli 1982, 166—168.) Tuanin mukaan tilallisuus assosioituu vapauden tunteen kanssa. Vapaus on siten vapautta liikkua tilassa. (Tuan 2001, 52.) Tällöin ahtaus ei välttämättä ole merkki tilan puutteesta vaan puutetta liikkua vapaasti tilassa. Horellin mukaan ahtaus on merkki epätasapainosta ympäristön ja ihmisen välillä (Horelli 1982, 162). Ihminen tarvitsee yksityisyyttä ja tämä toteutuu usein vetäytymällä paikkaan, jossa ihminen pystyy säätelemään omaa suhdettaan muihin ja jäsentelemään omia kokemuksiaan ja ajatuksiaan. Jos määrätyissä tilanteissa yksityisyyden tasoa ei saavuteta, saatetaan kokea ahtautta. (Aura ym. 1997, 135.)

Fyysisen tilan muokkaaminen esimerkiksi aidoilla, verhoilla ja sisäpihoilla vähentävät ahtauden tunnetta (Horelli 1982, 162). Ahtauden tunne ei siis välttämättä ole tilan puutetta konkreettisesti vaan tunne siitä, ettei voi liikkua ja toimia tilassa haluamallaan tavalla. Aidat ja verhot voidaan ajatella rajoittavan tilaa ja vähentävän avaruutta. Toisaalta ne lisäävät vapauden tunnetta sekä antavat mahdollisuuden kontrolloida tilaa haluamalla tavalla antaen näin tilaa yksityisyydelle. Ahtautta ei pidä siis ymmärtää vain fyysisenä kokemuksena vaan yhtä tärkeää on psyykkinen ahtauden ja tilan kokemus. Ihminen tarvitsee tilaa myös muokataksaan ympäristöstään omanlaisensa paikan (Aura ym. 1997, 135). Näin ollen personalisointi, territoriaalisuus ja ahtauden kokemus linkittyvät toisiinsa kiinteästi. Hyvässä ympäristössä on tilaa liikkua ja toimia, mahdollisuus yksityisyyteen, personalisointiin sekä hallittavuuteen.

Hyvä ympäristö tarjoaa yksilöille mahdollisuuden käyttää ympäristöään psyykkisen itsesäätelyn välineenä. Se antaa mahdollisuuden toteuttaa omaa yksilöllistä elämäntapaansa sekä yksilöllistä olemassaoloaan. (Aura ym. 1997, 134.) Merkitystäyteinen, ruumin mittoihin ja mielen muistoihin resonoiva ympäristö vahvistaa minäkuvaamme (Pallasmaa 2006, 248). Tärkeää olisi siis, että myös esimerkiksi tiiviissä kaupunkirakenteessa olisi paikkoja toteuttaa itseään tai ainakin mahdollisuus vaikuttaa omaan elinympäristöönsä. Esimerkiksi juuri puutarhat ja kaupunkiviljelykset saattavat toimia tällaisina psyykkisen itsesäätelyn välineinä. Puutarhoissa ja pihamailla ihmiset voivat toteuttaa itseään omalla yksilöllisellä tavallaan ilman, että täytyisi tehdä kompromisseja. Tämä tietysti antaa tilaa myös luovuudelle, mikä on osa myös personalisointia ja territoriaalisuutta. Koivusen mukaan japanilainen professori Eisuke Matsuo (1995) on tutkinut ihmisen luovuuden ja hyvinvoinnin suhdetta. Matsuon mukaan luovuus ilmenee kahdella tavalla: ihminen on luova sekä hoivatessaan elämää, että elämyksiä kerätessään. (Koivunen 2003, 142.) Puutarhanhoidossa ja kaupunkiviljelyssä voidaankin tukea tätä luovuutta molemmiin tavoin, hoivaamalla kasveja ja keräämällä esimerkiksi tietoa ja elämyksiä niistä.

Edellä olen esitellyt ympäristöpsykologisia näkökulmia ihmisen ympäristötoimintaan ja tilalliseen käyttäytymiseen. Esimerkiksi kaupunkeja suunniteltaessa on tärkeää ymmärtää, millaisessa ympäristössä ihmisen on hyvä olla, millainen on viihtyisä kaupunki. Viihtyvyyden pitäisi olla tärkein kriteeri ihmisille suunnattujen ympäristöjen suunnittelussa. Vieraantumisen nähdään yhtenä nykyihmisen ongelmana, mikä vaikuttaa erityisesti kaupunkilaisiin. Vandalismi voidaan nähdä myös esimerkkinä vieraantumisesta, koska jos ympäristö olisi merkityksellinen, siitä luultavasti myös kannettaisiin vastuu. Ankea ympäristö viestittää välinpitämättömyydestä ja se mielletään helpommin ”ei kenenkään maaksi”, jolloin myös ilkeiden mahdollisuus kasvaa (Horelli 1982 118—119). Seuraavaksi esittelen tutkimukseni empiiristä aineistoa ja tulkintaa, siitä miten nämä edellä esitellyt teoriat, niin tilallisuudesta kuin tilallisesta käyttäytymisestäkin keskustelevat aineistoni kanssa.

7. Puutarhanhoito - pakkotyötä vai pala paratiisia?

Esittelen aluksi hieman ensimmäisen aineistoni haastateltavien taustoja, jotka osaltaan vaikuttavat varmasti myös haastateltavien kokemuksiin puutarhanhoidosta. Haasteltavia oli yhteensä neljä, kaksi miestä ja kaksi naista. Iältään he olivat 42-64-vuotiaita. Nuorempia oli vaikeampi löytää, koska monesti asunto, jonka yhteydessä on puutarha, hankitaan vasta myöhemmällä iällä. Haastateltaville yhteistä oli vain se, että heillä oli pihapuutarha. Kuinka paljon he puutarhanhoitoa harrastivat, tai kokivatko edes harrastavansa, ei tässä tutkimuksessa ollut väliä. Pysin saamaan haastateltavia niin maaseutumaisista paikoista kuin kaupungin taajamistakin. Asumismuodot vaihtelivat omakotitalosta rivitaloon ja sijaitsivatkin erityyppisillä alueilla.

Nainen1 on 58-vuotias ja asunut kolme vuotta tämän hetkisessä kodissaan. Omakotitalo sijaitsee maaseudulla Ylivieskassa ja piha-alue on laajasti. Hänellä on mökki Posiolla, jossa hoitaa myös puutarhaansa. Mökki hänellä on ollut kuusi vuotta. Haastattelussa hän puhui yleisesti puutarhanhoidosta viitaten niin koti- kuin mökkipuutarhaansakin. Nainen on maalta lähtöisin ja asunut ennenkin omakotitalossa, josta löytyy puutarha. Puutarha on ollut yksi kriteeri uutta kotia valittaessa eikä nainen haluaisi myöhemminkään asua asunnossa, josta puutarha puuttuu. Nykyisessä puutarhassa on perunamaa, marjapensaita, kukkaistutuksia, hedelmäpuita, terassi sekä luonnontilassa olevaa niittyä ja muuta kasvustoa. Mökillä naisella on kasvimaata sekä istutuksia.

Mies1 on 42-vuotias ja asuu Hämeenlinnassa rauhallisessa kaupunginosassa rivitalossa. Rivitalon puutarhassa on terassi ja istutettuja pensaita. Mies kasvattaa tomaatteja ja yrttejä sekä pihallaan, että ruukuissa parvekkeella. Tässä kodissa mies on asunut kolme vuotta. Puutarha oli yksi tärkeistä kriteereistä asuntoa hankittaessa. Puutarha on kuitenkin miehelle ensimmäinen sitten lapsuudenkodin. Hän ei myöskään koe pihaa ja puutarhaa välttämättömäksi kriteeriksi ajatellen tulevaisuuden kotia.

Nainen2 on 53-vuotias ja asuu rauhallisella omakotitaloalueella Tampereella. Rintamamiestalon pihalle kuuluu omenapuita, luumupuu, marjapensaita, kukkaistutuksia, kasvimaata, ja terassi. Nainen on asunut talossa yli 30 vuotta ja hänen miehensä koko elämänsä ajan. Kodeissa, missä nainen on asunut, on aina ollut puutarha eikä hän voisi kuvitellakaan asuntoa ilman sitä.

Mies2 on 64-vuotias ja asuu Tampereella pienen taloyhtiön omakotitalomaisessa asunnossa. Puutarhaan kuuluu kaksi omenapuuta, marjapensaita, pieni kasvimaata, kukkaistutuksia ja terassi. Hän on asunut asunnossa yli kaksikymmentä vuotta. Ennen nykyistä asuntoa mies on asunut monissa kerrostaloasunnoissa, mutta lapsuudenkoti on maalaismaisemissa. Taloa hankittaessa pihalla oli merkitystä jonkin verran, mutta ei ollut aivan ehdoton. Oma puutarha ei ole ehdoton myöskään tulevaisuuden kodissa.

Puutarha elettyinä tilana

Aineistolle esitin kysymyksiä, jonka kautta pyrin ymmärtämään niitä kokemuksia, mitä puutarhanhoito tuottaa. Mitä oikeastaan tehdään kun puutarhaa hoidetaan, millaista se on, miksi henkilö hoitaa puutarhaansa ja miten tilasta puhutaan. Tätä kautta pyrin saamaan selville, millaisen tilan puutarha muodostaa, mistä puutarhanhoidossa on kyse ja miksi sitä tehdään. Näiden kysymysten kautta voidaan toivottavasti sanoa jotain myös ihmisen ja ympäristön suhteesta.

Saarikankaan (2006, 135) mukaan tilan käytössä on kyse vuorovaikutuksesta tilan, ihmisten, erilaisten sosiaalisten käytäntöjen, ennakkokäsitysten ja tottumusten välillä. Tällä perusteella myös puutarhaa on hyvä lähteä analysoimaan. Tästä vuorovaikutuksesta syntyy eletty tila, joka on jatkuvassa muutoksessa ja syntyy jokaisen omista kokemuksista ja niille annetuista merkityksistä.

Kesäisin puutarha oli kaikille haastatelluille kuin toinen olohuone. Nainen2: *”kesällä käyn ottamassa riippukeinussa pienet torkut, se on niin kun olohuoneen jatke.”* Puutarhatöiden lisäksi pihalla grillattiin, juhliittiin, vietettiin aikaa ystävien ja lasten kanssa ja rentouduttiin lepotuolissa. Miehellä1 puutarha oli *”rentoutumis- ja rauhoittumispaikka...puuhastelupaikka ja ulkoilmakeittiö ja leikkipaikka...(jossa)*

nypin tomaatteja, pujottelen kärhöjä menemään tolpasta, haravoin...nautitaan auringonpaisteesta, juodaan viiniä ja syödään grilliruokaa, leikitään lasten kanssa.”

Myös nainen1 kertoi puutarhassa pidetyistä juhlista. Mies2 piti puutarhaa lähinnä oleskelutilana kesäisin, jossa oli mukava istuskella ja lukea esimerkiksi kirjoja. Nainen2 ja mies2 kertoivat, että puutarha toimii myös kesämökin korvikkeena. Tällöin myös sen merkitys korostui.

Nainen2 kertoi myös, että puutarhaan voi mennä ikään kuin lomalle. Esimerkiksi riippukeinussa arki unohtuu ja samalla ajan ja paikan taju häviää. Ihminen tarvitsee yksityisyyttä, ja tämä toteutuukin usein vetäytymällä paikkaan, jossa voi rauhassa järjestellä omia kokemuksiaan ja ajatuksiaan (Aura ym. 1997, 135). Nainen2 hoiti puutarhaansa oman mielialansa ja intonsa mukaan. Nainen2: *”aika kovalla kädellä mä revin rikkaruohoja, tosin saattaa ihan metrin korkusiks noi määrätyt kasvaa, mä sit revin niitä ja laitan jotain ja saattaa olla, et vähän ajan päästä sitä ei näykkään, se on vähän, et millä tuulella on ja minkälainen into on siihen niin.”* Puutarha saattaakin toimia tällaisessa tapauksessa henkireikätilana. Henkireikätilat ovat tiloja, joissa lakataan vartioimasta minuuden rajoja, jolloin ne tarjoavat rauhoittavaa ja arjen ylittävää toimintasisältöä (Aura ym. 1997, 65). Nainen1 yksi totesikin, että *”puutarhanhoito tuo mulle mielenrauhaa”*.

Vaikka haastateltavat asuivat erilaisissa ympäristöissä, olivat eri ikäisiä sekä omasivat erilaiset taustat, puhuivat he omista pihoistaan ja puutarhoistaan yllättävänkin samankaltaisesti. Koska kaikki vastaajat olivat eläneet lapsuutensa ympäristössä, jossa oli runsaasti pihaa ympärillä, saattoivat vastauksetkin olla niin samanlaisia. Puutarha ja sen hoitaminen olivat alusta asti kuuluneet luonnollisena osana heidän elämäänsä. Osa haastatelluista ajattelikin, että tausta ja historia selvästi vaikuttavat siihen, että heille puutarha on tärkeä osa asuinympäristöä. Naiset eivät pystyneet ajattelemaankaan elämää ilman puutarhaa, ainakaan ennen vanhuus-ikää. Nainen1: *”kun olen maalta lähtöisin, meillä on aina ollut perunamaa, porkkanaa ja nauriita, siihen on niin kun totunut.”* Puutarhaan liitettiin muistoja myös esimerkiksi puutarhajuhlista ja lasten leikeistä. Puutarhan tärkeys on monille saattanut syntyä juuri muistojen kautta. Tilan merkitykset muodostuvatkin juuri henkilökohtaisen ja yhteisen ajallis-paikallisen kontekstin osana (Saarikangas 206, 125).

Myös suomalainen kulttuuri, ainakin jossain määrin, on korostanut omavaraisuuden ihannetta ja varsinkin kovaa työtä, mikä liitetään usein myös puutarhaharrastukseen. Puutarhan tärkeys saattaa syntyä muistojen ja historian kautta kietoutuen näin kulttuurisesti yhteen. Puutarhaa voidaan näin ollen pitää kulttuurisena tilana. Miehellä puutarha oli tärkeä paikka, koska siitä oli näkymä metsään. Metsänäkymän voidaan myös ajatella yhdistyvän suomalaisuuteen. Kukaan haastateltavista ei pitänyt puutarhasta, joka on liian sommiteltu ja suoraviivainen. Tällainen ”viivoittimella vedetyn” pihan karsastaminen saattaa olla suhteessa myöskin suomalaiseen kulttuuriin. Esimerkiksi japanilainen puutarhakulttuuri eroaa paljon suomalaisesta. Kaikki haastateltavat sanoivat pitävänsä enemmän puutarhasta, jossa on jonkinlaista järjestystä, mutta myös luonnollisuutta ja rönsyilyä.

Kaikki haastatellut liittivät ruumiillisuuden ja varsinkin aistit voimakkaasti puutarhaan ja sen hoitoon. Puutarhanhoito koettiin työnä, joskus raskaanakin sellaisena, missä pääsi kosketuksiin luonnon elementtien kuten kivien ja mullan kanssa. Puutarhassa ruumis sai toisaalta myös lepoa esimerkiksi lepotuolissa tai riippukeinussa. Puutarhassa havainnoitiin luonnon kiertokulkua. Linnunlaulu, kasvillisuuden tuoksu ja kauneus olivat monille puutarhan ja sen hoidon parhaita puolia.

Tämä on sitä todellisuutta, mistä Tuan (2001) myös kirjoittaa. Aistit ja ruumis tuottavat todellisuutta, mutta myös tunteet ovat mukana samassa prosessissa (Tuan 2001, 8). Puutarhanhoidossa aistit, mutta myös tunteet tulevat esille monissa haastatelluiden vastauksissa, kun kysyttiin motiiveja puutarhanhoitoon. Aistit ja sitä kautta kehollisuus kietoutuvat tiiviisti yhteen tunteiden kanssa muodostaen yhdessä kokemuksen tilasta.

Puutarha on haastatelluille myös tila, joka osaltaan ohjaa, jopa vaatii, toimimaan tietyllä tavalla. Kun kerran piha tai puutarha on olemassa, siellä täytyy toimia tietyllä tavalla. Ruoho pitää leikata ja pensaita tasata, vaikka se ei aina niin miellyttävää olisikaan. Toisaalta nainen¹ korosti, että: ”*enhän mä sit tee, jos mua ei huvita.*” Kaikki kuitenkin halusivat, että piha on siistissä kunnossa ja esimerkiksi haastateltavista naiset kiinnittivät huomiota, jos rikkaruohoja ei oltu kitketty.

Voisikin helposti ajatella, että juuri visuaalisuus ja siihen liittyvät normit korostuisivat puutarhassa ja sen hoidossa. Sitten vasta kun piha oli ”hoidettu” oli siellä ikään kuin oikeus vasta rentoutua ja nauttia kauniista ympäristöstä. Piha saattaa siis ohjata käyttäytymistä probalisiin tavoin. Puutarha tilana ohjailee ja saa tietyt tekemisen tavat tuntumaan normaalimmalta ja oikeammilta kuin toiset. Toisaalta haastatelluiden kuvailemat puutarhan hoitoon liittyvät motiivit olivat hyvin moninaisia. Tässä mielessä voisi ajatella, että puutarhan käyttö tilana on ennen kaikkea prosessi, joka tuottaa merkityksiä. Esimerkiksi pelkkä visuaalisuus ei ole ainut motiivi, miksi haastatellut leikkasivat pensasaitoja tai istuttivat kukkia. Siihen liittyivät tyydytyksen tunne myös monella muulla tasolla, esimerkiksi tuoksuna, ulkona liikkumisena ja muistoina. Saarikangas (2006, 194) esittääkin, että juuri visuaalisten ominaisuuksien lisäksi, nämä ovat tärkeitä tilallisten merkitysten synnyssä.

Puutarha elvyttävänä tilana

Puutarha oli haastateltaville tärkeä paikka ja puutarhanhoito mielekästä puuhaa, koska se tuotti mielenrauhaa ja oli virkistävää. Nainen1 nautti puutarhanhoidosta, koska on *”ihanaa tehdä maatyötä, käsitellä multaa, maata ja kiviä.”* Hänestä oli myös antoisaa nähdä työnsä tulokset ja seurata kasvien kasvua. Hän puhui myös kasvien hoidosta muun muassa kastelusta ja kitkemisestä ja siitä, kuinka terapeutista ja palkitsevaa se on hänelle itselleen. Puutarha oli naiselle paikka, joka tuo mielenrauhaa, mielihyvää ja tyydytystä. Se oli erityisesti terapeutin paikka. Nainen1: *”Ihanaa seurata kasvien kasvamista ja hoitaa niitä...se on minusta hyvin terapeutista.”*

Miehelle1 puutarha toimi myös rentoutumis- ja rauhoittumispaikkana. Hän puhui erityisesti siitä mielihyvästä, joka tulee, kun huomaa omien tekojensa vaikuttavan positiivisesti kasveihin. Mies1: *”Kun menee sinne kolmen päivän päästä ja kun tomaatti ja kärhkö on paljon onnellisemmän näköisiä, ni sitä voi ajatella, että voi nyt ne pärjäs paremmin kun mä virittelin niitä viimeks...se on sellainen kasvi (tomatti), että sen hoivan tai hoivaamattomuuden näkee jo ihan muutaman päivän sisällä.”* Parhaiksi ominaisuuksiksi pihassaan mies mainitsi metsänäkymän, tilan, itse tehdyn sadevesikaivon, rauhallisuuden ja linnunlaulun. Mies1: *”Siinä (puutarhassa) on niukasti istutuksia, mikä on tietoinen päätös, vehreä metsämaisema, jossa on rauhaa ja yksityisyyttä, luonnonkauneutta.”*

Nainen2 kuvaili pihaansa rauhalliseksi ja ihanaksi paikaksi. Hän korosti puutarhanhoidon eduissa erityisesti työn vastapainoa, antoisuutta, rentoutumista, uuden luomista ja sen mukanaan tuomia muutoksia. Nainen2: *"Varsinkin, kun mä oon saanu ne rikkaruohot, niin mä saatan tossa rappusilla pitkän aikaa kattella, et ai että se on kiva, kun pääsee ne kaikki pensaat taas ihan erilailla esille...se on tosi antosaa, mä saa siitä tyydytystä."* Nainen2: *"Kesällä kun aurinko laskee ja linnut laulaa ja omenapuu kukkii, on ihana kattella, silloin se on unelma puutarha."* Erityisesti nainen2 piti keväästä ja alkukesästä, kun luonto puhkeaa kukkaan ja kaikki on vielä uutta ja vehreää.

Miehelle2 puutarhahoito antoi ajankulua, virkistystä ja pientä puuhaa. Puutarha oli viihdyttävä paikka, jossa saattoi tehdä pieniä piha-askareita, mutta suurimmaksi osaksi hän kertoi vain istuskelevansa lepotuolissa ja nauttivansa elämästä. Mies2: *"Ei se (puutarhanhoito) enää kivaa oo, jos siitä työtä rupee tuleen."* Erityisen mukavaa miehestä oli seurata vuodenaikojen vaihtelua ja varsinkin kesällä oleskella ulkona. Tärkeänä hän piti sitä, että luontoa on ympärillä. Omenapuita hän piti tärkeimpinä elementteinään puutarhassa, koska *"ne ovat niin moninaisia ja antavat ilmetä sekä vaihtelevat vuodenaikojen mukaan"*.

Elpymistä voidaan ymmärtää tapahtuvan kahdesta eri näkökulmasta. Toisaalta virkistystä, mielenrauhaa ja sitä kautta elpymistä saatiin kun puutarhassa puuhasteltiin. Puutarhatöiden tekeminen irtaannutti arjesta ja rutiineista ja sai ajatukset muualle. Oman työn tulokset saivat aikaan suurta mielihyvän tunnetta. Puutarhan voidaan ajatella elvyttävän siis juuri töiden kautta. Toisaalta jos puutarhatöitä oli liikaa muuttui se nopeasti "pakkotyöksi" eikä se ollut enää mukavaa eikä rentouttavaa eikä näin ollen voida enää puhua puutarhatöiden elvyttävästä vaikutuksesta.

Toisaalta elpymistä tapahtui myös vain puutarhassa oleilemalla ja luontoa ja sen kiertokulkua ihastelemalla. Erityisesti vuodenaikojen seuraaminen ja linnunlaulun kuunteleminen toistuivat haastateltavien puheissa. Jo pelkästään se, että sai olla ja puuhastella ulkona oli kaikkien haastateltavien mieleen. Puutarhan ja luonnon esteettisyys nousivat esiin myös vastuksissa. Mies1 kertoi myös, että ei kasvata yrtejä

niinkään hyötykäyttöä varten ravinnoksi, vaan lähinnä niiden koristeellisuuden ja tuoksun takia.

Kukaan haastatelluista ei pitänyt liian hoidetuista pihoista, vaan mainitsivat, että paras puutarha olisi sellainen, jossa on niin laitettua kuin luonnontilassakin olevaa luontoa. Toisaalta haastateltavat tuntuivat pitävän luonnollisuudesta, mutta kuitenkin leikkasivat ruohoa ja pensasaitoja ja pitivät huolta etteivät rikkaruohot pääse rehottamaan. Tällaista hoidettua pihaa oli mukavampi katsella ja oli näin ollen esteettisempi. Miehen2 mielestä liian pitkä nurmikko ei miellytä silmää: *”silmään näyttää kauniimmalta kun se on vähän hoidettu.”* Nainen1 sanoi, että paras puutarha olisi sellainen, missä on sekä laitettua, että hoitamaton pihaa. Nainen2 mainitsi pitävänsä *”salaisen puutarhan”* tyyppisistä pihoista, jotka ovat reheviä, mutta hoidettuja. Myös mies1 kaipasi omaan puutarhaansa *”luonnon eloa ja rehotusta”*. Rappen (2003, 29) mukaan ihmisen on helppo ymmärtää järjestäytyneitä ympäristöä, mutta salaperäisyys ja monimuotoinen ympäristö herättävät myös myönteisiä tunteita. Myöskään luonnon elvyttävää vaikutusta ei tapahdu, jos ympäristö on liian monotoninen ja suora, ja tätä kautta muistuttaa liikaa rakennettua ympäristöä (Salonen 2005, 90—91).

Puutarha luovana tilana

Haastateltavat hoitivat puutarhaansa, koska pitivät käsillä tekemisestä, uuden luomisesta ja siihen liittyvästä ympäristön muokkaamisesta. Esimerkiksi nainen1 piti tunteesta kun sai upottaa kätensä multaun ja olla konkreettisesti tekemisissä luonnon elementtien kuten maan, kivien ja kasvien kanssa. Kaikki haastateltavat olivat muokanneet puutarhaansa esimerkiksi rakentamalla terassin tai tekemällä kivetyksiä. Mies1 kertoikin puutarhanhoidon olevan mielekästä ja hauskaa juuri siksi, koska siinä näkee kätensä jäljen puutarhassa.

Erityisesti naiset puhuivat maan muokkaamiseen liittyvästä luovuudesta, mihin liittyivät innostuneisuus, uuden luominen ja muutosten ihastelu. Nainen2 piti puutarhanhoidosta erityisesti siksi, koska sai luovasti ja vapaasti muokata pihaansa, ja koki sen tätä kautta olevan hyvää vastapainoa työlleen, joka vaati tarkkuutta ja

keskittymiskykyä. Hän käytti puutarhaa myös inspiraationsa lähteenä ja kertoi ammentaneensa siitä paljon. Puutarhassaan hän sai olla oma suurpiirteinen itsensä ja pääsi toteuttamaan asioita, joita muuten esimerkiksi työelämässä ei voinut toteuttaa. Hän myös mainitsi innostuvansa varsinkin keväisin puutarhanhoidosta ja aloitti usein uusia projekteja.

Nainen1 kertoi, että hänellä on tapana käydä ensimmäisenä aamulla ja viimeisenä illalla tervehtimässä kukkia, ikään kuin toivottamassa ”hyvää huomenta” ja ”hyvää yötä”. Nainen2 puhui tärkeäksi muodostuneesta vanhasta omenapuusta, joka on ollut kuolemankielissä jo monta vuotta, mutta joka jaksaa edelleen elää. Puutarha saa näin ollen jo inhimillisiä piirteitä ja niihin kiinnytään syvästi. Niihin liitetään osa omaa persoonaa muun muassa muistojen kautta ja näin niistä saattaa muodostua jopa osa omaa identiteettiä.

Tällaista ympäristötoimintaa voidaan pitää personalisointina. Siinä ihminen merkitsee oman persoonansa ympäristöön (Aura ym. 1997, 54). Ihmisellä onkin suuri tarve personalisoida ympäristöään ja mahdollisuuden salliessa personalisointia käytetään mielellään (Horelli 1982, 116). Sen avulla voidaan myös merkitä omaa territoriotaan hyvinkin monimutkaisilla merkkijärjestelmillä (Horelli 1982, 154—156).

Nainen2 kertoi vaihtelevansa kasveja ystäviensä kanssa, koska koki hyödylliseksi sen, että vanha kanta pääsee leviämään. Sekä nainen1 että nainen2 kertoivat keräävänsä myös tietoa kasveista ja niiden hoitamisesta. Koivusen (2003, 142) mukaan professori Matsuo (1995) on todennut, että ihminen on luova sekä hoivatessaan elämää, että elämyksiä kerätessään. Tällä tavoin puutarhanhoidon voidaankin ajatella olevan hyvinkin luovaa toimintaa. Puutarha tuottaa elämyksiä, antaa tilaa ihmettelylle ja uuden oppimiselle.

Haastatelluista naiset hoitivat ja muokkasivat puutarhojaan paljon ja näin ollen käyttivät sen hoitamiseen myös paljon aikaa. He myös kertoivat projekteistaan ja heille oli puutarhassa paljon tärkeitä elementtejä. He eivät myöskään voineet kuvitellakaan enää elävänsä ilman omaa puutarhaa ja nykyistäkin olisi vaikea jättää. Puutarhasta saattaa muodostua tärkeä kanava itsensä ilmaisuun ja osa identiteettiä, josta on vaikea luopua. Haastatelluista miehet korostivat enemmän työtä, joka pitää

tehdä, jotta siellä voisi nauttia ja olla rauhassa. Miehet korostivatkin juuri puutarhan esteettisiä ja aistillisia puolia. Naisille oli ehkä tärkeämpää prosessi, joka puutarhanhoitoon liittyi. Haastatelluille miehille puutarha ei myöskään ollut välttämätön, vaan oikeastaan paikka, joka tarjosi mukavaa puuhaa ja rentoutusta. Nämä erot saattavat johtua juurikin siitä, että enemmän puutarhaansa hoitavat ja muokkaavat myös samalla merkitsevät oman persoonansa ympäristöön ja liittävät siihen näin ollen myös identiteettiään. Tällaisessa personalisoinnissa ympäristölle annetaankin henkilökohtainen leima ja siitä saattaa muodostua minuuden jatke (Aura ym. 1997, 54).

Puutarha hallittavana tilana

Kaikki haastatellut puhuivat siitä mielihyvystä, joka syntyy, kun puutarha kukoistaa, voi hyvin ja tuottaa satoa. Tämä nähtiin merkkinä siitä, että oma työ kantaa hedelmää ja ettei ilman hoivaa synny niin hyvää lopputulosta. Kun kasveja hoitaa hyvin, ne myös kasvavat hyvin, oli ajatus, joka toistui jokaisen haastateltavan puheessa. Mies1 kertoikin, että: *”tomaatti ei tee tomaatteja, jos sitä ei nypi...niitä pitää niin kun auttaa niitä kasveja.”* Miehen tomaatit eivät ole sadollisesti kovin tuottavia, mutta niistä tuleva hyöty onkin kasvatuksen tuottamassa tyydyttävyydessä.

Puutarhanhoidon mielekkyys saattaa suurelta osin selittyä juuri sillä, että omalla työllä ja panostuksella on suora vaikutus puutarhan hyvinvointiin. Tämän voi todeta konkreettisesti ja nähdä silmillään. Oman työnsä näkyvät tulokset palkitsevat, varsinkin kun se ei esimerkiksi nykyisessä työmaailmassa olekaan enää itsestäänselvyys. Miksi sitten oman työnsä tulosten ihailu ja tunne siitä, että on saanut jotain konkreettista aikaan on niin tyydyttävää?

Puutarhanhoito on siinä mielessä erityinen harrastus ja ajankäyttötapa, että siinä ikään kuin avitetaan luontoa pääsemään parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen. Sen, mikä tämä paras mahdollinen lopputulos sitten on, määrittelee jokainen itse, ei luonto. Kaikille haastateltaville oli myös suhteellisen selkeä käsitys siitä, millainen puutarhan pitäisi olla ja miltä näyttää. Puutarhassa pitää olla tavallaan tietty muoto. Passmoren (1980) mukaan puutarhan ihanne onkin juuri tällainen paremmin järjestelty versio

luonnosta. Puutarhuri ottaa materiaalin luonnosta, hoitaa sitä kunnioittaen, mutta järjestää sen ikään kuin paremmaksi, edistyksekkäämmäksi ja älykkäämmäksi versioksi luonnosta. Esimerkiksi puutarhojen puut ovat tunnistettavissa samoiksi puiksi kuin luonnossa, mutta ne harvoin esiintyvät luonnossa niin täydellisessä muodossa kuin puutarhojen muotoillut ja saksitut puut. ”Täydellinen” ei tässä tapauksessa ole siis pakotettua vaan paranneltua luontoa. Ihmisen on helppo käsittää tällainen ympäristö, koska on ollut mukana siinä prosessissa, jossa autetaan luontoa saavuttamaan ihmisen ymmärtämä, täydellinen muoto. (Passmore 32—33, 1980.)

Puutarhanhoidossa voi näin ollen olla kysymys myös hallittavuuden kokemisesta. Ensinnäkin tällä tavalla pystytään hallitsemaan näennäisesti edes jotain, omaa ympäristöään, ja muokkaamaan sitä mieleisekseen. Toiseksi hallittavuuden kokemus saattaa syntyä myös siitä, että pystyy laittamaan ainakin osan luontoa tiettyyn muotoon. Puutarhanhoidossa on mahdollisuus istuttaa tietynlaisia kukkia tietynlaisiin perannoihin, leikata pensasaidat tasaisiksi ja kontrolloida ruohon kasvua. Kun lannoittaa, kastelee ja nyppii, voi kasveille tarjota mahdollisimman hyvän kasvu-ympäristön ja myös tällä tavalla hallita kasvua ja sen kehittymistä.

Puutarhassa yhdistyy mielenkiintoisella tavalla luonto ja ihminen. Toisaalta puutarhassa on luonnon elementtejä, mutta toisaalta ne kasvavat siellä ihmisen ehdoilla. Mies1: *”kun ärsyttää ylipäättään, kun jokin asia on selvästi huonosti hoidettu oli se sitten oma asia tai jonkun muun...ihmisen perusluonteeseen kuuluu kaaoksesta pois pääseminen...toiset on enemmän sellaisia toiset voi vaipua sellaseen sisäiseen horteeseen, et ne havannoit ulkomaailmaa, et hei tossa on rikkaruoho, se ärsyttää mua.”*

Mielenkiintoista on, että kaikki haastateltavat halusivat, että omassa puutarhassa olisi sekä hoidettua, että hoitamatonta pihaa. Nainen2: *”semmonen rehevä (puutarha), mutta tietysti mielellään hoidettu. Kyllä mä kärsin siitä, jos mä en kerkiä, mutta kuitenkin, semmonen vähän kuin luomupuutarha sanoo kaverit.”* Mies1: *”luontoon kuuluu pieni rehotus myös, ei saa olla liian huoliteltu.”* Mies2 puhui siitä, että puutarhan on hyvä olla hoidettu, mutta ei viivasuorassa. Esimerkiksi liian pitkä nurmikko ei miellytä silmää.

Voidaankin siis ajatella, että ihminen pitää luonnon elementeistä ja haluaa niitä ympärilleen sellaisenaan kun luonto ne tarjoilee, mutta vain tiettyyn rajaan asti. Tämä raja vaihtelee ihmisen mieltymysten mukaan. Joku pitää enemmän huolitellusta pihasta kun taas toista ei esimerkiksi ylipitkä nurmikko häiritse lainkaan. Monet kuitenkin haluavat ”rehotusta”, mutta vain siellä, mihin se kuuluu, pihan perällä tai metsässä. Esimerkiksi naisen1 mielestä paras puutarha on sellainen, missä on sekä laitettua ja hoidettua, että hoitamaton pihaa, mutta toisaalta toteaa, että: ”*se tuo mielihyvää kun puutarha on kunnossa*”. Joskus ”rehotus” voi olla myös suunniteltua. Esimerkiksi nainen2 kertoi pitävänsä ”*salainen puutarha*” tyyppisestä pihasta ja muokkasikin puutarhaansa tämän ihanteen ehdoilla.

Hallittavat ympäristöt ja ympäristön muokkaaminen vähentävät stressiä (Horelli 1982, 194). Kasvillisuusympäristössä voidaan myös ennustaa tapahtumat kasvukaudella, joten sitä on helppo ymmärtää (Rappe 2003, 31). Puutarha ja sen hoito voidaankin ajatella olevan haastatelluille tätä kautta hyvin elvyttävää toimintaa. Ristiriita luonnonmukaisen ja muotoon laitettun luonnon välillä voidaan selittää myös sillä, että ihminen tarvitsee elpyäkseen ymmärrettävyydeltään helppoa ympäristöä ja hallittavuuden kokemusta, mutta myös luonnon elementtejä ja sen kaaosmaisuuksia. Siis geometrisyyttä ja rehotusta oikeassa suhteessa.

Kaikilla haastatelluilla oli puutarhassaan hyötykasveja. Ne olivat lähinnä kuitenkin vain pientä ”*ekstraa*”, eikä niillä ollut suurta merkitystä ravinnon saannin kannalta. Mies2 kertoo, että esimerkiksi kesällä on mukavaa laittaa omaa salaattia leivän päälle, mutta rahallista hyötyä ei koe siitä juuri olevan. Mies1: ”*yrttejä on basilikaa sen semmoista, kaupastahan niitä saa myös edullisesti.*” Nainen1: ”*saa vihanneksia ja perunoita...saa ruokaa...on ihanaa tehdä kompostin kautta multaa, kun tietää mistä se tulee ja mitä se sisältää.*” Nainen2: ”*se on aina itse kasvatettu, vaikka ei siinä mitään rahallista hyötyä oo, maistuuhan se erilaiselle ja se on sitten luomua se on semmosta luonnonmukasta viljelyä.*”

Vastauksissa korostuu kuitenkin tyytyväisyys siihen, että tietää, mistä ruoka tulee ja mitä se sisältää. Itse kasvatettu ruoka herättää tätä kautta enemmän tunteita ja saa myös enemmän merkityksiä. Itse kasvatetun ruoan ihanne saattaa liittyä myös osaltaan tarpeeseen kontrolloida ja hallita. Hyötykasvit ja niiden kasvattamisen

motiivit rajasin kuitenkin tästä tutkielmasta pois. Olisi kuitenkin mielenkiintoista ymmärtää syvällisemmin, miksi ihmiset kasvattavat hyötykasveja, jos niillä ei esimerkiksi taloudellista tai ravinnollista hyötyä juuri ole.

Tyytyväisyyttä tuottavat puutarhat

Kaikille haastatelluille yhteistä oli puutarhaan suhtautuminen osana kotia. Varsinkin kesäisin puutarhalla on tärkeä rooli olohuoneen jatkeena. Puutarhaa käytetään oleskelutilana, jossa vietetään aikaa perheen ja ystävien kanssa, mutta se toimii myös tilana, jossa on mukavaa olla yksin omien ajatusten kanssa ja toteuttaa itseään. Puutarha on tärkeä myös sen synnyttämien muistojen takia. Puutarhan merkitykset syntyvät niin omien henkilökohtaisten kokemusten kuin kulttuuristen merkitysten kerrostumissa. Puutarha muodostaa siis henkilökohtaisen tilan, jota voi halutessaan personalisoida, ja johon voi liittää osan identiteettiään. Se antaa mahdollisuuden muokata ympäristöään mielikuviaan vastaaviksi. Puutarhaa voidaan pitää myös aistittavana tilana, joka koetaan juuri ruumiillisesti ja tekeminen on tärkeässä roolissa. Se on käyttäjänsä luomus, joka on jatkuvassa muutoksessa. Samalla kun tilaa käyttää, se rakentuu edelleen. Ruumis ja tila koskettavat toinen toisiaan.

Puutarhaa voidaan pitää myös näyttämönä, joka antaa mahdollisuuksia toimia tietyin tavoin ja monet tarttuvatkin tähän tapaan toimia. Puutarhaa pitää hoitaa, koska se on olemassa. Ruoho pitää leikata, koska niin ruoholle kuuluu tehdä. Kuitenkaan tämä ei ollut tärkein motiivi, miksi puutarhaa hoidettiin, vaan eniten mielihyvää tuotti puutarhassa oleilu ja sen aistiminen. Ympäristöpsykologinen teoria kasvillisuuden positiivisista vaikutuksista ihmisen mielenterveydelle pitää siis paikkansa, ainakin haastateltavien kokemusmaailmassa.

Puutarha koettiin rauhoittavana, virkistävänä ja elvyttävänä, ja se tuotti pääasiassa positiivisia merkityksiä. Luonnon kiertokulun seuraaminen ja siitä syntyvä lumoutuminen olivat suurena syynä siihen, miksi puutarha oli tärkeä haastateltaville. Myös Rachel ja Stephen Kaplan (1989) tutkimuksissaan huomasivat, että esimerkiksi havaintojen tekeminen luonnosta on lumoava kokemus, joka taas edesauttaa elvyttävyyden kokemisessa (Aura ym. 1997 101—103). Vaikka siis ruumiillinen työ

kietoutuu olennaisena osana puutarhaan ja sen hoitamiseen, korostuivat aistilliset elämykset ja kokemukset tärkeämmiksi motiiveiksi haastatelluiden puheessa. Puutarha osoittautui ennen kaikkea esteettiseksi, voimavaroja antavaksi, eläväksi ja jopa henkiseksi tilaksi.

Myös puutarhanhoidon voidaan ajatella olevan terapeutista tekemistä. Haastatellutkin pitivätkin juuri oman käden työn tulosten näkemisestä ja kasvun ihmettelmisestä, joita voidaankin pitää puutarhanhoidon positiivisina elementteinä ihmisen mielen kannalta. Puutarhanhoitoa voidaan pitää kaaoksen ja järjestyksen välillä tasapainoiluna. Tyydytystä tuo monelle kaaoksen muuttaminen järjestykseksi. Esimerkiksi, kun kaikki rikkaruohot oli kitketty tai lehdet haravoitu, saatettiin jäädä hyvällä mielellä ihastelemaan oman työn tuloksia ja siistiä puutarhaa. Terapeuttinen vaikutus saattaa syntyä juuri siitä, että saa kaaoksen hallintaansa, epäjärjestyksen järjestykseen. Toisaalta puutarhanhoidossa myös epäjärjestyksen hyväksyminen, saattaa toimia terapeutisella tavalla. Työn merkitys puutarhanhoidossa on monelle tärkeä. Ristiriitaisesti työ on välillä väkinäistä, mutta silti mielekästä.

Monet pitivät puutarhastaan erityisesti sen luonnonelementtien takia. Näitä luonnonelementtejä pyrittiin kuitenkin laittamaan aina tiettyyn muotoon ennen, kun puutarha oli tyydyttävä. Kaikki mainitsivat, että paras puutarha olisi sellainen, jossa olisi sekä niin sanottua oikeaa, villiä luontoa, että järjestelmällisiä istutuksia ja hoidettuja hyötykasveja. Villiintynyt alue haluttiin kuitenkin aina sijoittaa pihan perälle tai taustalle, kun taas järjestelmällisimmät istutukset sijoitettiin lähelle kotia. Puutarha on tällä tavalla erityinen tila. Siinä sekoittuu järjestelmällisyys ja kaaos, työ ja rentoutuminen, rakennettu ja rakentamaton, ihminen ja luonto.

Puutarhan voidaan ajatella kuvaavan hyvin juuri ihmisen ja luonnon välistä suhdetta. Ihminen on osa luontoa, mutta jo väistämättä erkaantunut siitä. Ihmisellä on oma kulttuurinsa ja tietoisuutensa, jonka mukaan ympäristöäkin hallitaan ja muokataan tai jätetään tietoisesti muokkaamatta. Halu kuulua luontoon, sen kiertokulkuun ja merkitykseen on silti voimakas. Salosen (2005, 88) mukaan elvyttävä puutarha mahdollistaakin lumoutumisen, arjesta irtaantumisen, jatkuvuuden ja yhteenkuuluvuuden kokemuksen.

Puutarhoja on niin monia, kuin on puutarhan omistajiakin. Puutarhat ovat osa kodin piiriä, joita muokataan ja personalisoidaan halutulla tavalla, kuitenkin tiettyjä kaavoja noudattaen. Puutarhat ovat tällöin hyvin henkilökohtaisia tiloja, omia henkireikiä. Puutarhanhoidossa olennaista on myös elämän kasvun ihmettely ja uteliaisuus. Tällöin puutarhat osoittautuvat hyvinkin henkiseksi tiloiksi, jopa mielentiloiksi. Puutarhasta voidaankin sanoa, että se on tilaa elämän kasvun ihmettelemiseen ja tämän kasvun hoivaamiseen.

Seuraavaksi lähdän avaamaan kaupunkiviljelijöiden kokemuksia ja tiloille antamia tulkintoja. Se, miten paljon heidän kokemuksensa eroavat pihapuutarhojaan hoitavista, on mielenkiintoinen ja saattaa auttaa ymmärtämään edelleen yksilön ympäristölle antamia merkityksiä ja tapaa toimia tilassa. Omilta pihoilta siirrytään nyt yhteiseen, julkiseen tilaan ja katsotaan, millaisia vivahteita se luo yksilön ympäristösuhteelle.

8. Kampuslaarit 2010 - kokemuksia kesältä

Toisen aineistoni keräsin talven ja kevään 2011 aikana. Haastateltavat olivat kaikki Tampereen yliopiston opiskelijoita ja olleet mukana vuoden 2010 kampuslaari-projektissa. Haastateltavista kolme oli naisia ja kaksi miehiä. Käytän myös tässä haastateltavista koodeja nainen1, nainen2, nainen3, mies1 ja mies2. Lähes kaikki haastateltavat olivat kotoisin maaseutumaisesta ympäristöstä tai ainakin alle 60 000 asukkaan kunnista. Kaikilla oli lapsuuden kodeissaan ollut puutarha, jossa oli laajasti piha-aluetta. Nykyään kaikki asuivat Tampereen keskustassa tai sen tuntumassa ja pitivät Tamperetta kotikaupunkinaan, jota kuivailivat muun muassa adjektiivein ”rakas”, ”kotoisa” ja ”vastaanottava”. Haastateltavat olivat asuneet Tampereella yhdeksästä kahteen vuotta.

Analyysiä ja teemoittelua helpottaakseni esitin aineistolle erilaisia kysymyksiä, kuten miksi henkilö viljelee kaupunkitilassa, millaista se on, mitä kokee siitä saavansa ja mitä oikeastaan kampuslaariprojektissa tehtiin. Samalla tarkkailin sitä, miten tilasta puhutaan ja millaisia elementtejä henkilö liittää kaupunkitilaan tai tilaan ylipäänsä. Omia kokemuksia en tuo esille analyysissä, koska uskon, että oma totuuteni on muokkautunut graduprojektin aikana, erityisesti kampuslaari-haastatteluja tehdessäni. En siis yritä analysoida esimerkiksi omia motiivejani tai kokemuksiani. Poikkeuksen tähän tuo kappale, jossa kuvaan projektin etenemistä pohjaten niin omiin kokemuksiin kuin haastateltavien vastuksiin. Vaikka se, että olin mukana, osaltaan sävyttää koko tutkimustani, pyrkimykseni on tulkita aineistoa mahdollisimman objektiivisesti. Samalla kuitenkin on tiedostettava se, että näkemykseni ei ole objektiivinen, vaan niin kuin aina, tutkijan oma maailmankatsomus tunkee väkisin rivien välistä. Tässä tapauksessa jopa voimakkaammin kuin yleensä.

Koska tavoitteeni oli vertailla aineistoja, katsoin parhaaksi pitäytyä myös kampuslaari-projektin analyysissä samoissa teemoissa ja tutkia, millaisia painotuksia urbaanissa ympäristössä viljeleminen tuottaa. Toisin sanoen käytän ensimmäisestä aineistosta löytämiäni kehyksiä analysoidessani ja tehdessäni johtopäätöksiä kampuslaari-projektista. Kehykset, jotka nousevat esille molemmissa aineistoissa olivat tilankäyttö, personalisointi ja luovuus sekä hallittavuuden kokeminen. Kaikki

nämä voidaan tulkita myös tilan tuottamisen ja haltuunoton näkökulmasta ja siksi eletyn tilan käsite on relevantti molempia aineistoja analysoidessa.

Seuraavassa kappaleessa kuvaan aluksi tarkemmin sitä, miten kampuslaari-projekti syntyi ja mitä siinä tehtiin. Tapauksen kuvailun olen koonnut Jenni Ranisen ja Pieta Hyvärisen haastatteluista, muiden projektissa olleiden haastatteluista sekä omista kokemuksista. Tämän jälkeen esittelen haasteltavat, heidän taustansa sekä motiivinsa lähteä mukaan projektiin.

Case Kampuslaarit 2010

Kampuslaarit 2010 -projekti voidaan nähdä syntyneen osaksi innostuksesta Dodo ry:n kesällä 2009 toteuttamasta kaupunkiviljelyprojektista, jossa laarit pystytettiin Helsingissä Pasilan ratapihalle. Dodo ry on ympäristöjärjestö, joka on erityisesti kiinnostunut ympäristöongelmien ratkaisemisesta kaupungeissa sekä onnellisuuden lisäämisestä ympäristötaakkaa samalla vähentäen. Dodon kaupunkiviljely alkoi keväällä 2009 Dodo ry:n ”Kaupungit ja ruoka”- teemavuoden inspiroimana. (Dodo ry, 2012.)

Vaikka Kampuslaari-projekti oli hyvin itseohjautuva, oli projektilla selkeästi kuitenkin kaksi toimijaa, jotka organisoivat laarit pystyyn. Yksi kampuslaari-projektin vetäjistä, Jenni Raninen, Dodon aktiivi, kertoi projektin olleen pitkä ja aluksi hyvin epämääräinen. *”Vaikka ihmisiä oli tosi hyvin mukana, jotenkin en mä tiedä, musta tuntu, et eihän tässä kukaan tiedä mitä tässä pitää tehdä, et mä ajattelin, et mä teen tässä nyt jotain juttuja, mut en mä tiedä, mikä tässä onnistuu.”* (Raninen 2010.)

Alkusysäyksen projektille antoi Ylioppilastalolla helmikuussa 2010 pidetty keskustelutilaisuus kaupunkiviljelystä. Tilaisuuden oli toteuttanut toinen kampuslaari-projektin vetäjistä, Tamyn (Tampereen yliopiston ylioppilaskunta) ympäristöjaoston puheenjohtajana toiminut Pieta Hyvärinen. Paikalla oli muun muassa aktiiveja Helsingin Dodosta. Tämän tilaisuuden yhteydessä päätettiin kerätä sähköpostilista ihmisistä, jotka mahdollisesti olisivat kiinnostuneita kaupunkiviljelemisestä myös Tampereella. Pieta Hyvärinen toi esille myös mahdollisuuden viljellä jossain päin

yliopiston kampusta. Tähän aikaan ei kuitenkaan ollut varmuutta, saataisiinko minkäänlaista toimintaa pystyyn, vaikka kiinnostuneita oli runsaasti.

Kevään edetessä kiinnostuneiden kanssa pidettiin tapaamisia, joissa mietittiin mahdollisia jatkotoimenpiteitä. Myös sähköpostilistalla käytiin keskustelua. Kevään myötä perustettiin myös Facebook-sivustot. Viljely kaupungissa haluttiin toteuttaa täysin laillisesti ja virallista kautta. Mahdollisia paikkoja mietittiin yhdessä ja aluksi ideana olikin sijoittaa laarit johonkin julkiseen hukkatilaan. Raninen kertoi olleensa monta kertaa yhteydessä Tampereen kaupunkiin ja kyselleen mahdollista viljelypaikkaa. Projektissa mukana olleet aktiivit tekivät myös selvityksen kaupungille siitä, mitä kaupunkiviljely on ja mitä sillä voi saavuttaa. Tampereen kaupunki ei kuitenkaan antanut lupaa. Syitä oli muun muassa se, että kaupunki pyrki ohjaamaan viljelyt lähinnä virallisille, pysyville, viljelypalstoille ja siirtolapuutarhoihin. Syyksi myös ilmoitettiin, että se voisi luoda hämmennystä niin kaupungin kuin kaupunkilaistenkin keskuudessa esimerkiksi siitä, ketkä saavat tällaisia ”poikkeuslupia” ja pitäisikö niitä myöntää kaikille haluaville.

Kun lupaa Tampereen kaupungilta ei tullut, päätettiin kääntyä yliopiston puoleen. Hyvärinen kertoi tunteneensa yliopiston ympäristökoordinaattorin ja arveli hänen kiinnostuvan ja innostuvan ideasta. Ympäristökoordinaattorin kautta lupa kampuksella viljelyyn saatiinkin järjestettyä. Kuitenkin paikka C-siiven takana paljastui suhteellisen myöhään, vasta huhti-toukokuussa. Raninen kertoikin olleensa hyvin epävarma koko projektin onnistumisesta ennen virallista laarien paikan varmistumista. Talkoot koottiin nopeasti ja laarit laitettiin pystyyn monen talkoolaisen voimin. Laarit rakennettiin pitkälti kierrätysmateriaaleista (kts.kuva1). Laarien pohjana ja seinäminä toimivat eurolavat sekä remonttijäämistöt, esimerkiksi vanha vaatekaappi. Myös juuttisäkkejä ja autonrenkaita käytettiin istutuksiin (kts.kuva2). Sora ja multa saatiin lahjoituksina, siemeniä ja taimia viljelijät toivat laareille jopa enemmän kuin sinne oli mahdollista istuttaa. Pienet tarpeet kuten kastelukannut, maalit ja narut saatiin ostettua Tamyn ympäristöjaoston kautta. Myös Tamyn pakettiautoa käytettiin, esimerkiksi mullan, hakemiseen. Roskalavoilta löytyi myös materiaalia, kuten tuoleja ja ämpäreitä. Talkoissa siemenet ja taimet myös istutettiin. Kesän aikana laareilla viljeltiin muun muassa herneitä, perunaa, papuja, tomaattia,

kesäkurpitsaa, kehäkukkaa, retiisiä, porkkanaa, punajuurta, sekä erilaisia salaatteja ja maustekasveja.

Kuva1. Laarit rakennettiin keväällä kierrätysmateriaaleista. (Kuva: Elina Pulliainen)

Kevään talkoissa sovittiin myös kastelukäytännöistä ja kesän tapaamisista. Kampuslaareille luotiin Doodleen aikataulu, johon kukin halukas sai merkitä haluamansa kasteluviikon. Tarkoitus siis oli, että jokainen hoitaisi kesän aikana ainakin yhden viikon laarien kastelut. Aikataulu täyttyi nopeasti eikä näin ollen kastelijoista ainakaan ollut pulaa. Samalla päätettiin jokaviikkoisesta torstai-tapaamisesta. Tällä tavalla viljelyporukka ei hajonnut heti talkoiden jälkeen vaan laareille syntyi myös yhdessä tekemisen kokemuksia. Torstai-tapaamisissa muun muassa nypittiin rikkaruohoja, harvennettiin istutuksia, maisteltiin satoa ja maalattiin laareja. Periaatteena oli, että kuka tahansa, myös projektiin täysin liittymätön henkilö saa kerätä satoa mukaansa. Sadonkorjuusta ei tullut missään vaiheessa ongelmaa, koska kaikki olivat lähteneet mukaan vain tekemisen ilosta, ei sadon takia. Kesän aikana pidettiin myös yhden grillijuhlat, jolloin satoa nautittiin yhdessä laareilla. Syyskuussa pidettiin sadonkorjuujuhlat, jossa laitettiin ruokaa yhdessä kesän jäljiltä jääneestä sadosta. Syksyllä pidettiin myös talkoot kevään tapaan, joissa huolehdittiin laarit talvikuntoon (kts.kuva3). Torstai-tapaamisten lisäksi keskustelua käytiin ja yhteyttä pidettiin sähköpostilistalla ja Facebookissa.

Ranisen ja Hyvärisen mielestä projekti onnistui hyvin. Ryhmän aktiivisuus ja oma-aloitteisuus yllätti molemmat. Suurin osa viljelijöistä myös pysyi mukana alusta loppuun asti. Keväällä ihmisiä oli hieman enemmän kuin syksyllä. Mukana olleiden määrää on vaikea arvioida, koska laareilla saatettiin käydä myös yksin. Arviolta 40 ihmistä, sähköpostilistan jäsenten perusteella, osallistui jollain tasolla toimintaan, aktiivisia näistä oli noin 20. Hyvärinen kertoi myös kampuslaari-projektin olleen vuoden 2010 näkyvin ympäristöprojekti Tamyssä. Myöhemmin syksyllä projektista tehtiin myös valokuvanäyttely, joka oli esillä muun muassa Linnassa. Myös kesällä vuonna 2011 kaupunkiviljely jatkui yliopistolla.

Kesän aikana monet mediat olivat kiinnostuneita projektista. Juttuja oli esimerkiksi Aamulehdessä, Aikalaisessa, Aviisissa ja Alueuutisissa. Projektia esiteltiin myös muun muassa Hämeenpuistossa järjestetyssä tapahtumassa, jossa ihmiset osittivat kiinnostustaan ja kannatustaan projektia kohtaan. Muiden kaupunkilaisten asenne kaupunkiviljelyä kohtaan oli päällisin puolin positiivista, tosin asiaan saattoi vaikuttaa myös se, että laarit eivät sijainneet esimerkiksi keskellä kaupunkia.

Kampuslaarit 2010 viljelijöiden näkökulmasta

Avaan aluksi haastateltavien aikaisempaa suhdetta puutarhanhoitoon ja viljelyyn, koska lähtökohdat ensimmäisen aineiston haastateltavilla ovat niin erilaiset kuin toisen aineiston haastateltavilla. Puutarhan omistajat hoitivat puutarhojaan osittain siitä syystä, että puutarha oli olemassa ja sitä kuului hoitaa. Kaupunkiviljelijät kuitenkin hakeutuivat itse yleiselle paikalle viljelemään, joten sillä, millainen aikaisempi suhde on ollut viljelyyn ja puutarhanhoitoon on merkittävämpi kuin niillä, joilla puutarha on ”omasta takaa”. Käytän myös tässä analyysini apuvälineenä teemoittelua. Teemat nousevat kaupunkiviljelyyn osallistumisen motiiveista ja kokemuksista.

Aikaisempi viljelysuhde

Kaikilla oli jonkinlainen suhde viljelyyn tai puutarhanhoitoon jo ennen kampuslaari-projektia. Kaikille oli syntynyt suhde viljelyyn lapsuudenkodeissaan, joissa kaikilla oli ollut piha ja puutarha. Nainen1 kertoi, että heidän pihallaan ei kuitenkaan ollut kunnan kasvimaata, vaan lähinnä kukkia ja ”*jotain epämääräistä*”. Omenapuut ja marjapensaat kuitenkin olivat tärkeitä ja tuottivat satoa. Jonkinlaisen kipinän viljelyyn nainen1 sai kuitenkin jo lapsena. ”*Ajattelin, et se ois vaan jotenkin siistiä jos sais ite kasvattaa ruokansa*”. Hän kertoi silloin myös unelmoivansa siitä, että voisi joskus kasvattaa kaiken ruokansa itse. Viljelykokemus oli kuitenkin hieman ristiriitainen. Nainen1 kertoi nauttineensa lapsena juuri siitä, kun sai kokeilla ja yllättyä. Kuitenkin into laantui, kun hän huomasi, miten paljon työtä kunnan sadon kasvattaminen vaati. Nainen1: ”*Mä oon pienenä halunnut laittaa kasvimaata, mut mä olin lapsena aika laiska...mä en oikeen osannu hoitaa sitä, mä muistan mun mummo tuli, et eikö noita porkkanoita oo harvennettu.*”

Naisella1 oli kesällä 2010 kampuslaari-projektin lisäksi oma palsta, jossa kävi kesän aikana satunnaisesti. Maaperä osoittautui kuitenkin haasteelliseksi, koska savinen maa olisi tarvinnut paljon kuokkimista. Nainen1: ”*en saanu oikeen mentyä sinne, se oli niin rankkaa, mä en jaksanu kuokkia sitä savista maata, se oli tuskasta sitä möyhentää käsin.*” Palstalla viljeleminen oli lähinnä kokeilu ja nainen1 kuvailikin vuokratiljelyn olleen ”*haahuilua*”. Tähän tosin saattoi vaikuttaa myös se, että naisen

mielenkiinto oli enemmän kampuslaareilla kuin omalla viljelypalstalla. Kampuslaarit sijaitsivat myös lähempänä kotia, joten sinne oli helpompi ja nopeampi päästä. Kesän aikana palsta tuotti kuitenkin salaattia, mikä oli positiivinen kokemus.

Nainen2 oli kotoisin omakotialueelta, jossa oli iso tontti, kasvimaata, kasvihuone, marjapensaita ja mansikkamaa. Puutarhassa kasvoi monia eri lajikkeita muun muassa perunaa ja kesäkurpitsaa, mikä oli sinällään jo erikoista, koska näin pohjoisessa Suomessa se ei ollut naisen2 mukaan niin yleistä kuin etelämmässä. Hän kertoi, että viljely oli hänen vanhempiansa hommaa ja lapset lähinnä vain nauttivat sadosta. Lapsen mielestä kasvimaata tuntui erityisen mukavalta siksi, koska sieltä saattoi aina välissä käydä napsimassa porkkanaa tai mansikkaa. Toisaalta puutarha ei ollut niin ihmeellinen asia lapsesta, koska kaikilla muillakin oli puutarha. Puutarhanhoito oli kuitenkin naisen2 mukaan väsyttävää hänen vanhemmilleen ja aiheuttikin joskus riitoja. Puutarha ei ollut vain mikään ”paratiisimainen juttu” pohjoisen ilmasto-olosuhteissa. Kasvimaata ja kasvihuone aiheuttivat monesti huolta ja esimerkiksi joka ilta piti tarkistaa, oliko kasvihuoneen ovi varmasti kiinni hallan varalta. Kuitenkin puutarhaan pistettiin viljelyksiä joka vuosi ja edelleenkin perinne jatkuu naisen2 lapsuudenkodissa.

Nainen3 oli kotoisin maalta, jossa esimerkiksi perunaa viljeltiin omiin tarpeisiin ja säilöttiin talven varalle. Suhde viljelyyn oli siten hyvin arkinen. Viljely oli työlästä, pakonomaista ja tylsääkin, ja liittyi lähinnä ruoan tuottamiseen. Joensuussa asuessaan nainen3 kertoi viljelleensä omalla pihamaallaan. Hän kaivoi jaetun omakotitalon pihalle kasvimaan ja istutti sinne nauriita ja kehäkukkia. Hän piti viljelystä sen konkreettisuuden takia ja siksi, että siitä sai merkityksellistä tekemistä. Kuitenkaan viherpeukaloksi hän ei itseään miellä, koska ei kokenut kuitenkaan tietävänsä viljelystä juuri mitään.

Miehen1 lapsuudenkoti oli omakotitalo, joka sijaitsi isolla tontilla. Täällä oli muun muassa perunamaa ja myös muuta puutarhanhoitoa harrastettiin. Hän ei kuitenkaan itse osallistunut millään tavalla puutarhanhoitoon muuten kuin etäältä katsellen ja tarkkaillen. Kesän 2010 aikana hän kuitenkin laittoi oman kotinsa ikkunalaudalle kasvamaan salaattia ja basilikaa. Kampuslaari-projekti antoi miehen1 mukaan kipinän kasvattaa myös itsenäisesti kasveja.

Myös miehellä² oli lapsuudenkotinsa takapihalla puutarha, jota vanhemmat hoitivat. Hän ei muistanut itse tehneensä siellä mitään, vaan lähinnä lasten piti pysytellä sieltä poissa, ettei mikään rikkoutuisi. Hän on myöhemmin kuitenkin harrastanut kotiviljelyä ja kasvattanut esimerkiksi yrttejä, basilikaa, chiliä ja ituja. Hän toi kesän aika myös omia, kotona kasvattamiaan kasveja laareille. Hänestä kasvien kasvattaminen oli mukavaa ja rentouttavaa ja kuvaileekin sitä harrastukseksi. Sato ei ollut päämäärä vaan hauska tekeminen. Hänestä olisi mukava myös omistaa palsta, mutta viljelyn pitäisi olla leppoisaa, eikä liian raskasta.

Kaupunkiviljelyn motiiveja

Osalla oli jonkinlainen käsitys kaupunkiviljelystä jo ennestään, joka oli muodostunut muun muassa lehtijuttujen välityksellä. Myös kesän 2009 Helsingin Dodon Pasilan ratapihalla vetämä kaupunkiviljelyprojekti oli monelle tuttu. Nainen¹ oli henkilökohtaisesti käynyt tutustumassa myös Brysselissä sijainneeseen kaupunkiviljelmään. Kahta haastateltavista kiinnosti kaupunkiviljelyssä erityisesti juuri tällainen uusi tilan käyttömuoto. Mies²: *”Ei mua olis kiinnostanu, jos oltais sanottu, et mennään bussilla johonki Teiskoon viljelemään.”* Nainen³ kertoi myös tienneensä, että kaupungeissa on viljelty ennenkin ja halusi palauttaa perinnettä takaisin.

Yhdelle motiivi lähteä mukaan tuli haluna toimia ylioppilaskunnassa ja sen projekteissa. Hän korostikin yliopiston olevan muutakin kuin opiskelupaikka. Hän toivoi yliopiston olevan ennen kaikkea yhteisö, joka luo uutta. Hänen mielestään se, mitä yliopistossa tehdään on merkityksellistä, ja sen kautta koki myös yliopistotoiminnan olevan merkityksellistä. Kaupunkiviljelyn hän näki olevan juuri oikeanlainen uusi avaus elävöittämään myös Tamyn ympäristötoimintaa.

Nainen³ kertoi etsineensä aktiivisesti Tampereelle muutettuaan jotain mielekästä tekemistä, projektia tai yhteisöä, joka ei edellyttäisi kuitenkaan mihinkään järjestöön kuulumista. Tekemisen kautta olisi kiva tutustua Tampereeseen ja uusiin ihmisiin. Mies¹ innostui mukaan, koska halusi myös viettää aikaa samanhenkisten ihmisten

kanssa. Hänestä oli hyvä, että tehtäisiin ja opittaisiin yhdessä, joten kynnyksellä lähteä viljelemään kaupungissa oli pienempi, kuin jos yksinään olisi yrittänyt samaa. Myös nainen1 näki, että kaupunkiviljelyllä voisi olla myös sosiaalisia vaikutuksia.

Kaupunkiviljelyssä kiehtoi naista3 myös luonnon läheisyys ja yhteiskunnallinen merkityksellisyys. Hänen mielestään ihmisillä on suuri psykologinen tarve tämänkaltaiselle toiminnalle, olla vuorovaikutuksessa lähiympäristönsä ja luonnon kanssa, osallistua ruoan tuotantoon ja sitä kautta elää merkityksellistä elämää.

Nainen3 halusi myös jotain konkreettista tekemistä yliopisto-opetuksen niin teoriapitoisen sisällön rinnalle. Konkretia oli myös muilla mielessä. Mukaan projektiin lähdettiin, koska *”olisi kivaa jos saatais jotain aikaan, konkreettisesti sitten”*.

Yhdellä haastateltavista motiivi lähteä mukaan tuli ruoan kautta. Mies1 halusi suorempaa kontaktia ruokaan ja lisää tietoa siitä, mistä ja miten ruoka oikeasti tulee. *”Ei olisi vain, että ruoka on muovipurkeissa kaupan hyllyllä”*. Hän piti tärkeänä, että myös muut ihmiset näkisivät viljelyä arkensa keskellä. Kun ruoan tuotanto olisi arjessa lähempänä, auttaisi se luomaan myös kunnioittavampaa luontosuhdetta. Myös miehen2 mielestä viljelyä pitäisi tuoda sinne, missä ihmiset asuvat, käyvät töissä ja harrastavat.

Koska mies1 oli mukana Tamyn luomuruokapiirissä, tuntui sitä kautta myös luonnolliselta lähteä mukaan yliopiston kaupunkiviljelyprojektiin. Hän oli hyvin kiinnostunut kasvisruokavaliosta ja tietoinen lihan eettisistä ja ekologisista puolista. Myös naisen2 mielestä kaupunkiviljely voisi luoda luontevamman suhteen ruokaan. Nainen1 näki, että tulevaisuudessa kaupunkiviljely voisi tuoda ekstraa esimerkiksi vähävaraisten perheiden ruokapöytään. Myös nainen2 koki, että ihmiset ovat vieraantuneet siitä, mistä ruoka tulee. Hän toivoi, että kaupunkiviljelyn kautta voisi muodostua läheisempi suhde ruokaan. Hän kuitenkin korosti, että ei lähtenyt tämän ideologian takia mukaan kaupunkiviljelyyn, vaan että tämän kaltaiset ajatukset syntyivät vasta jälkeenpäin, ikään kuin ulkopäin.

Kaupunkiviljelyn nähtiin vahvistavan suhdetta sekä luontoon, että kaupunkiympäristöön. Kaupunkiviljely koettiin hyvänä tapana rikkoa rajoja ja luoda rajapintaa luonnon ja urbaanin välille. Miehen2 mielestä kaupungin kovien materiaalien rinnalle olisi hyvä tuoda myös luonnon orgaanisuutta ja vihreyttä. Tällä tavalla voitaisiin myös tasapainottaa urbaania tilaa luonnollisuudella, joka tapahtuisi kuitenkin urbaanin ehdoilla. Naisen2 mielestä kaupunkiviljelyllä voitaisiin luoda lämpimämpi, tai edes jonkinlainen, suhde omaan lähiympäristöön, jonka kautta saattaisi herätä kiinnostus myös vaikuttaa enemmän omaan ympäristöönsä. Myös nainen3 näki, että jos ihmiset käyttäisivät julkista kaupunkitilaa enemmän hyödykseen, he myös kantaisivat omasta ympäristöstään enemmän vastuuta. Kaupunki pitäisi olla kaupunkilaisten ja luoda neuvottelun kautta. Siellä pitäisi naisen3 mukaan pystyä tekemään sitä, minkä kaupunkilaiset kokevat oikeaksi ja hyväksi. Häntä ajoi mukaan toimintaan juuri tällainen aktiivinen ote oman lähiympäristönsä vaikuttamiseen. Nainen3: *”Turha sitten on valittaa, jos ei tee mitään.”*

Kaupunkiviljelyn nähtiin myös elävöittävän kaupunkitilaa ja tätä kautta tekevän siitä viihtyisämmän. Elävöittäminen toistui jokaisen haastateltavan vastauksissa ja sitä toivottiin lisää. Kaupungin luominen viihtyisäksi, oli miehen2 mielestä tärkeää ihmisten hyvinvoinnille. Viihtyvyys ja elävöittäminen liitettiin kaupungin monipuolisempaan tilan käyttöön. Nainen2 kertoi esimerkin, miten itse yllättyi ja ilahtui arkensa keskellä: *”Mä ilahduin valtavasti, kun Tammelan puistokadulla kasvo yhen puun juurelta auringonkukka, joka kukki siinä loppukesällä tosi nätisti ja se oli varmaan siihen jonkun istuttama...se oli uskomattoman pieni juttu, mutta silti niin kun semmonen hauska tavallaan asia, mikä oli väärässä paikassa, mutta silti aivan täysin oikeassa paikassa.”* Tällaista yllättävyyttä ja erilaisuutta toivottiin lisää ja pidettiin kaupunkiviljelyä yhtenä tapana tuottaa sitä.

Sen lisäksi, että kaupunkiviljely nähtiin tapana tehdä kaupungista viihtyisämpi, ajateltiin sen herättävän keskustelua siitä, mitä tilassa saa ja ei saa tehdä. Nainen2: *”Kaikkien kaupunkilaisten pitäisi kokea se kodikseen, vähemmän sellaista, että eihän tässä puistossa voi pelata jalkapalloa kun ei tässä ole jalkapallokenttää tai järjestää päivällistä kun ei tässä ole ennenkään niin tehty”.* Nainen1 näki kaupunkiviljelyn voivan olla yksi ratkaisu myös yhdyskuntarakenteen hajautumista vastaan: *”Jos ne voi*

löytää täältä jotain ne muuttaa omakotitaloon tai maalle..monilla on kyl vaan se nurtsi, et ei ne oo kiinnostunu siitä viljelystä mut sit ne on kiinnostunu siitä nurtsista tai kasvista”. Miehen2 mielestä monet muuttavat maalle tai pois kaupungin keskustasta, koska haluavat omaa pihaa, jossa esimerkiksi hoitaa puutarhaa. Näin ei tarvitsisi mennä omaan tilaan tekemään asioita. Myös nainen2 pohti sitä, tarvitseeko viljelläkseen välttämättä omistaa omaa maata tai tonttia, vai voitaisiinko yhteisessä tilassa viljellä. Mies1 mielestä olisi mukavaa jos: ”tulisi tunne, että saisi olla muuallakin, kuin siinä muutamana neliön kopissa, josta joutuu maksamaan”.

Kaikkien haastateltavien mielestä sekä julkista, että yksityistä kaupunkitilaa pitäisi voida käyttää paremmin hyväkseen ja kaupunkiviljely nähtiin tästä yhtenä hyvänä esimerkkinä. Suurin syy lähteä mukaan kaupunkiviljelyyn ei kuitenkaan ollut kannan ottaminen kaupunkitilan käyttöä kohtaan, vaan viljely nähtiin yksinkertaisesti mukavana tapana viettää aikaa.

Kuva2. Kesän aikana autonrenkaissa kasvoi muun muassa rucolaa ja retiisiä sekä juuttisäkeissä kesäkurpitsaa. (Kuva: Elina Pulliainen)

Motiiveja lähteä mukaan kaupunkiviljelyyn oli siis monenlaisia. Haastateltavilla oli kaikilla samansuuntaisia ajatuksia, mutta painotukset ja katsontakannat vaihtelivat.

Kaikki mainitsivat, että halusivat olla mukana tekemässä jotain konkreettista yhdessä. Mies2 kertoi myös, että ei saisi itse yksinään aikaiseksi pitää palstaa, joten ryhmässä toimiminen oli helpompaa. Suurin motiivi oli, että kaupunkiviljely nähtiin mukavana puuhasteluna, normaalista poikkeavana ja ehkä myös uutena yhteiskunnallisena avauksena. Monet olivat kiinnostuneita uudesta kaupunkitilan käytöstä tai muuten vaan uudesta tavasta tehdä asioita. Vain yksi ilmoitti ensisijaiseksi motiivikseen ruoan tuotantoon liittyvät kysymykset. Kaikki olivat kuitenkin tietoisia ruoan tuotannon ongelmista sekä näkivät, että ihmiset ovat liian vieraantuneita siitä, mistä ruoka tulee. Yksi haastateltavista korosti muita enemmän myös kaipuutaan merkitykselliseen tekemiseen, jossain määrin myös kaipuuta taaksepäin: *”Haluis sellasta käytännönläheistä ja pientä elämää elää, on mukava saada tai en mä tiedä onks se vaan mukava vai, kun se tuntuu oikealta, että saa itse kasvatettua pöytään, saa tehdä jotakin.”* Hän koki myös, että ihmiset ylipäätään ovat liian vieraantuneita luonnosta ja siitä, mitä suuhunsa pistävät. Merkityksellisyyden kokemusta voidaankin pitää Horellin (1984, 114) mukaan yhtenä ihmisen perustarpeista. Sellaisesta tilasta tuleekin tärkeä, jossa on nähtävillä ihmisen itse tekemiä merkkejä.

Kokemuksia kaupunkiviljelystä

Sissiviljely ja radikaalimpi julkisen tilan haltuunotto oli kahdella haastateltavalla mielikuva siitä, millaista kaupunkiviljely olisi. Tällaiseksi kampuslaari-projekti ei kuitenkaan osoittautunut, vaan projekti eteni täysin laillisesti ja sopuisasti kaikkien osapuolten osalta. Nainen3 kertoikin, että oli erittäin tyytyväinen siihen, että kaikki sujui rauhallisesti eikä konflikteja tullut. Projekti sujui näin kaikkia osapuolia kuunnellen. Nainen3 kertoi olleensa jopa hämmentynyt ihmisten sopusoinnusta. Myös nainen1 kertoi kaiken menneen yllättävän sujuvasti ja viljelijöiden olleen hyvin sitoutuneita. Myös miestä1 yllätti viljelyn epähierarkia. Nainen2 kuitenkin pohti, että tällaiseen projektiin osallistuminen vaatii sosiaalista pääomaa. Pitää nauttia sosiaalisista tilanteista. Kaikki mainitsivat, että yhdessä tekeminen oli myönteinen kokemus. Mies1 ja mies2 mainitsivat, että yhdessä tekeminen oli antoisaa erityisesti siksi, että yksin olisi vaikeampaa saada konkreettisia asioita aikaan. Naista3 ihmetytti ihmisten aktiivisuus. Päällimmäiseksi hänelle jäi projektista mieleen toivo ja toiveikkaus: *”jos mä en oo yksin...niin sitten on tulevaisuudessakin mahdollisuus*

tehdä.” Ennen kaikkea mielikuvat kaupunkiviljelystä haastateltavilla ennen kesän alkua olivat ”rentoa hengailua” ja ”hauska tapa viettää aikaa”. Sellaiseksi se kaikkien haastateltavien kokemuksissa myös muodostui. Torstai-tapaamisesta laareilla tuli tärkein tapa nähdä muita viljelijöitä.

Vaikka projekti ei itsessään ollut radikaali, ajatteli nainen3 sen olevan kuitenkin nykypäivän arvoja vasten hyvinkin anarkistinen. Koko prosessi oli kaiken järkevän, päämäärätietoisuuden ja tehokkuuden vastakohta. Ja koska projekti tehtiin yhdessä muiden kanssa, ei tarvinnut pärjätä yksin eikä kilpailla.

Kaupunkiviljelystä saatiin muilta kaupunkilaisilta lähinnä positiivista palautetta. Nainen3 kertoi olleensa yllättynyt mediahuomiosta. Hän kertoi, että positiivinen palaute saattoi johtua siitä, että muillakin kaupunkilaisilla on ollut haaveita ja visioita, joita he uskalsivat tuoda rohkeammin esille nyt, kun joku muukin oli tehnyt jotain normista poikkeavaa. Nainen2 pohti, että ihmisten suhtautuminen saattoi johtua myös siitä, että laarit eivät olleet kovin iso ympäristön muutos eikä näin ollen sitä koettu uhkana. Mies2 näki, että totunnaisuudesta ja odotuksista poikkeavan käytöksen saattavan kuitenkin ärsyttää ihmisiä.

Toisaalta nainen1 ja nainen2 muistivat, että positiivisen palautteen keskeltä nousi kommentteja, jotka pitivät kaupunkiviljelystä lähinnä ”viherpiipertämisenä” ja ”lapsellisena touhuna”, jolla ei ole mitään tekemistä todellisuuden kanssa. Kaikki haastateltavat kuitenkin korostivat, että kaupunkiviljely oli ensisijaisesti harrastus. Naisen1 mielestä kaupunkiviljelyn ei pidäkään olla niskalimassa raatamista.

Nainen1 puhui kaupunkitilan haltuunottamisen tärkeydestä. Mies1 ymmärsi kesän edetessä, kuinka paljon kaupungissa tuhlataan tilaa. Myös nainen2 piti kesän jälkeen aivan loogisena sitä ajatusta, että kaupungissa viljellään. Mies2 koki, että kaupunkiviljelyllä voitaisiin tasapainottaa urbaania tilaa ja näin elävöittää sitä. Myös nainen1 puhui kaupunkitilan elävöittämisen tarpeesta.

Kaikki haastateltavat kertoivat panneensa merkille, miten innokkaasti niin moni oli mukana esimerkiksi kasvien istuttamisessa. Mies1 kertoikin viljelyssä olleen ”monta kokkia sopassa”. Nainen3: ”Kaikilla oli halu kasvattaa kasveja, minä haluan laittaa

sen perunan siihen maahan tai kolme ihmistä oli jotain tomaatin tainta kasvattamassa, jotenkin sellasta.” Miehen1 mielestä viljelijöitä oli paljon enemmän, kuin mitä olisi tarvittu. Hän kuitenkin mainitsi, että toisaalta se oli mukavaa, koska viljelyyn ei näin ollen tarvinnut sitoutua niin paljon.

Kukaan haastatelluista ei oikeastaan kuitenkaan tiennyt viljelystä paljoakaan, mutta satoa saatiin silti. Nainen1: *Ei ollu ketään muutakaan, joka olis tienny, se oli vähän, et katotaan nyt.”* Nainen1 kuvailikin viljelyn olleen uuden löytämistä. Myös naisesta3 oli mukavaa, kun viljelystä oppi koko ajan uusia asioita. Miehen1 mielestä projektissa tuli hyvin esiin kollektiivisen tietämisen edut. Kukaan ei oikeastaan tiennyt, miten viljellä, mutta kaikkien pienistä tiedonpalasista syntyi tulosta.

Sato ei kuitenkaan ollut kenellekään viljelijöistä pääasia, vaikka oli mukavaa saada ekstrapaa ruokapöytään. Esimerkiksi mies1 kertoi saaneensa viljelystä erityisesti käsitystä siitä, miten kasvit ylipäänsä kasvavat. Nainen3 puhui siitä, miten tyydyttävää oli hänelle itselle päästä lähelle kasvun prosessia, nähdä kasvu konkreettisesti. Hänestä kaupunkiviljely oli myös vastapainoa teoreettisille opinnoille ja antoi uutta näkökulmaa elämään. Myös naisen1 mielestä kampuslaareilla lähinnä *”ihmeteltiin kasveja tai katsottiin kasvaako ne ylipäättään”*. Myös nainen3 puhui kasvun ihmeen ihmettelystä. Mies1 kertoi, että oli ilo huomata, että sai jotain itse kasvamaan.

Miehelle1 kampuslaarit eivät olleet osa arkea, vaikka torstaitapaamisissa ja kasteluvuoroillaan laareilla kävikin. Kesällä yliopiston ollessa kiinni ei sinne tullut lähdettyä. Toisaalta syyskuussa opiskeluiden jo alettua mies1 kertoi käyneensä siellä toisinaan luentojen välissä. Mies2 työskenteli kesän yliopistolla, joten hän kävi katsomassa kasvua arkensa keskellä esimerkiksi ruokatauolla. Nainen1 koki, että laareille oli helppo ja nopea mennä, koska se oli lähellä kotia. Mies1 kertoi, ettei laareilla käynyt oikeastaan ketään ulkopuolisia ihmisiä. Nainen1 taas koki, että ulkopuolisten ihmisten käyminen laareilla oli oleellinen osa kaupunkiviljely-projektia. Hän kertoi vieneensä laareille myös ystäviään. Myös mies2 kertoi laareista työkavereilleen ja he kävivätkin tutustumassa paikkaan.

Mies1 piti kaupunkiviljelyä luovana toimintana, jossa pystyy ajattelemaan totutusta poikkeavasti. Naisen3 mielestä kampusviljely oli motivoivaa, luovaa, hauskaa ja villiä, josta muodostui iloisennäköinen paikka. Projekti vapautti suunnittelemaan ja innostumaan. Häntä miellytti erityisesti se, kuinka ennakkoluulottomasti kaikki lähtivät ideoihin mukaan. Hän kertoi kaupunkiviljelyn kautta myös tutustuneensa yliopistoon. Hän kertoi myös, että suhde Tampereeseen muodostui positiivisemmaksi.

Naisesta3 oli antoisaa nähdä laarien valmistuvan: *”Alussa ihmetteli, et mitä tästä tulee, kun näkee vaan lautakasan siinä ja sit vaan tehään ja sit lopuks kun näkee, miten hienoksi se oli tullut ja maalattu.”* Myös mies2 kertoi, miten juuri laarien rakentaminen yhdessä oli mukavaa: *Suurin ehkä tyydytys tuli siinä vaiheessa kun me oltiin tehty sitä pitkään ja se tuli valmiiks ja näki, et näytti ihan siisteiltä oikeastaan, et nyt se on valmis tässä näin.”* Mies2 korosti myös muuten konkreettisen tekemisen hauskuutta. Nainen2 kertoi, että kesän aikana laareilla oli aina sellainen olo, että pitäisi puuhastella jotain. Hän kuitenkin korosti, ettei se ollut ahdistava tunne.

Haastateltaville kaupunkiviljely oli mukavaa puuhastelua, kasvun ihmettelyä uuden oppimista ja hauskaa ja luovaa toimintaa. Kaikkia miellytti kasvun seuraaminen ja tyytyväisyyden siitä, että jotain konkreettista on saatu aikaan. Monet haastateltavat olivat myös ihmeissään viljelyn helppoudesta. Vaikka kampuslaari-projekti ei ehkä mullistanut maailmaa, lähetti se positiivista viestiä muille kaupunkilaisille. Kampuslaari 2010 -projekti toimi lähinnä kokeiluna sille, miten kaupunkia ja kaupunkitilaa ja asukkaiden elinympäristöä voidaan muuttaa ruohonjuuritasolta käsin. Se myös paljasti, miten paljon ihmiset haluavat olla tekemisissä oman ympäristönsä kanssa ja seurata konkreettisesti kasvun prosessia.

Mies1: *”En ajattele, et nyt mä pelastan maailman kun mä kaupunkiviljelen, se on ihan niin kun omaan arkeen ja luontosuhteeseen liittyvä juttu ensisijaisesti, tulee hyvä olo kun saa olla mukana jossain, mikä saa asioita kasvamaan.”*

9. Kaupunkiviljelyn merkityksiä

Olen edellisessä kappaleessa pyrkinyt kuvailemaan haastateltavien motiiveja lähteä mukaan kaupunkiviljelyyn sekä jakamaan heidän kokemuksia kesän 2010 projektista. Tässä kappaleessa syvennän ymmärrystä kaupunkiviljelyyn ilmiönä ja tuon esille omia johtopäätöksiäni. Pyrin myös vertailemaan pihapuutarhoja hoitavien, eli ensimmäisen aineiston, kokemuksia kaupunkiviljelijöiden kokemuksiin ja etsimään niistä eroja ja yhtäläisyyksiä. Kehystämällä kaupunkiviljelijöiden kokemuksia jo aiemmin tekemiini teemoihin – eletty-, luova-, hallittava- ja elvyttävä tila – saan aineistoni keskustelemaan luontevasti myös pihapuutarhoista syntyneiden johtopäätösten kanssa.

Kampuslaarit elettyinä tilana

Pihapuutarha-aineiston haastateltavat sekä kaupunkiviljelijät olivat kaikki jo lapsuudessaan tottuneet pihaan kodin yhteydessä. Kaikilla oli siten muodostunut jo jonkinlainen suhde puutarhanhoitoon ja viljelemiseen ainakin jollain tasolla. Latikan (1997, 13) mukaan tavallista onkin, että lapsuudessa vallinneita ympäristöratkaisuja pyritään toistamaan myös aikuisiällä. Myös tämä tutkimus näyttäisi tukevan tätä teoriaa, mutta aineiston laajuus ei kuitenkaan riitä vetämään mitään laajempia johtopäätöksiä asiaan. Myös Tantarimäki (2001,1) näkee, että muutettaessa uuteen ympäristön, ei haluta luopua kaikesta siitä, mihin on tottunut entisessä ympäristössä. Tämä näkökulma saattaa siis selittää ratkaisuja ja toimintatapoja, joita esimerkiksi kaupunkiviljelijät ja pihapuutarhaansa hoitavat ovat toteuttaneet tekemään.

Yksi suurimmista eroista, joka pitää ottaa huomioon heti alkuunsa, on ympäristön fyysinen erilaisuus pihapuutarhojen ja kampuslaarien tapauksessa. Puutarhaan kuuluu paljon elementtejä, jotka kaupunkiviljelystä saattavat puuttua täysin. Esimerkiksi omenapuita ja pensaita ei kampuslaari-projektissa ollut lainkaan eikä tarvetta ruohonleikkuulle ollut. Puutarhaviljelyssä taas koko puutarha oli ikään kuin puutarhurin valtakuntaa. Jokainen pensas, nurmikko ja kivetyk oli paikalla, koska puutarhan omistaja oli niin halunnut. Kampuslaari-projektissa taas sopeuduttiin vallitseviin olosuhteisiin eikä lähdetty muokkaamaan niitä muuten, kuin rakentamalla

tilaan viljelylaarit. Toisaalta muuhun ei olisi ollut mahdollisuuksiakaan maan omistussuhteesta johtuen.

Mielenkiintoista oli kaupunkiviljelijöiden haastatteluissa se, että monet kokivat puutarhanhoidon lapsuudenkodeissaan vähän negatiivisävytteisesti. Yhdellä oli mielessä vanhempien huoli hallasta, toisella viljely oli osa arkea ja jokapäiväistä ruokaa eli tätä kautta pakonomaista työtä. Vaikka lapsista olisi ollut ehkä mukavaa kokeilla kasvien kasvattamista, suhtauduttiin siihen vanhempien taholta nuivasti. Lapset olivat tiellä ja heillä ei ollut asiaa puutarhaan, ettei vaan mikään menisi hajalle. Ehkä tästä johtuen, monet pitivätkin kaupunkiviljelyssä juuri siitä, että ei ollut mitään rajoja vaan mielikuvitusta sai vapaasti käyttää. Tätä aihetta käsittelem kuitenkin enemmän personalisoinnin kautta seuraavassa kappaleessa.

Kaupunkiviljelijöiden haastatteluiden perusteella voidaankin ajatella, että heidän vanhempansa suhtautuivat puutarhaan probalismsin lailla. Tila siis antaa mahdollisuuksia toimia tietyllä tavalla tietyssä tilassa (Horelli 1982, 36—37). Ikään kuin ohjaa, mutta ei määrää. Aivan samoin tavoin kuin oli nähtävissä myös puutarhojan hoitavien haastatteluissa. Tosin kaikki pihaansa hoitavat korostivat, etteivät ota puutarhanhoidosta stressiä. Kuitenkin esimerkiksi yksi kaupunkiviljelijöistä koki vanhempiensa puutarhasta huolehtimisen olleen välillä hyvinkin stressaavaa. Toisaalta puutarhasta huolehdittiin joka tapauksessa. Jos asiaa kysyttäisiin hänen vanhemmiltaan, voisi asia olla kuitenkin toisin. Ulkopuolinen ei välttämättä näe kaikkia merkityksiä, mitä esimerkiksi juuri puutarhahoitoon liittyy yksilön kannalta. Myös Saarikankaan (2006, 135) mukaan tilan kokemisessa aistiminen ja tekeminen punoutuvatkin yhteen. Yhtälaila ulkopuolinen ei ehkä ymmärrä kaikkia niitä merkityksiä, mitä esimerkiksi kaupunkiviljelyssä syntyy.

Yksi merkittävä ero pihapuutarhojan ja viljelylaareja hoitavien välillä oli suhde tilaan. Kuten aiemmin tuli ilmi, pihoja hoidetaan siksi, että ne ovat olemassa ja niin pihaille usein ajatellaan tekevän. Pihapuutarhat olivat myös erottamaton osa kodin piiriä, jota on mahdollisuus muokata. Kaupunkiviljelykset taas olivat tila, johon ei kenelläkään ennen kesää ollut suhdetta. Jotkut eivät olleet siellä ikinä käyneetkään ja loput vain ohi kulkiessaan. Yliopiston c-siiven takaosaa, mihin viljelylaarit pystytettiin, kuvaili yksi haastelluista ”yliopistokampuksen backstageksi”. Kesän

aikana tilasta kuitenkin muodostui osa ihmisten kokemusmaailmaa. Tilasta tuli elävä nurkkaus, koska siellä toimittiin. Tätä kautta tilasta myös muodostui muistoja ja merkityksiä. Tilasta tuli tila, kun siinä alettiin toimia. Tilasta tuli siis elävä siinä toimivien eli kaupunkiviljelijöiden kokemuksissa. Se, miltä viljelykset näyttivät ulkopuolisten silmissä, on vaikea sanoa. Palautteesta päätellen positiivisena nähtiin kuitenkin se, että tilassa tapahtui jotain, se ei enää tuntunut tyhjältä. Pelkkä nurmikenttä oli muutettu siinä toimimisen kautta eläväksi.

Vaikka laarit ehkä jollakin tapaa haastoivat niin viljelijät kuin ulkopuolisetkin arvioimaan kaupunkitilan konventioita, oli se rajautunut kuitenkin selvästi omaksi alueekseen. Tämä osaltaan johtui siitä, että yliopisto oli osoittanut paikan, mihin laarit sai pystyttää. Kaupunkitilassa onkin yleistä, että tietyt toiminnot rajoittuvat tietyn alueen sisälle (Haverinen, 2006, 77—80). Luonnollisena rajana toimi siten tie, parkkipaikka ja aita. Aitaa vasten kasvoi kuitenkin esimerkiksi herneitä, jotka kesän myötä kietoutuivat osaksi aitaa. Yksi haastateltavista pisti tämän merkille ja piti sitä merkityksellisenä ehkä siksi, koska silloin viljelykset konkreettisesti sulautuivat osaksi kaupunkitilaa. Luonto työntyi tahattomasti ulos sen määritellyiltä alueilta.

Viljelylaarit eivät sijainneet monen luonnollisella kulkureitillä vaan tilaan piti ikään kuin tietää mennä. Siksi siellä ei monet ulkopuoliset käyneetkään ja viljelylaarit eivät herättäneet sen suurempaa huomiota eikä närkästystä. Eristyksissä oli hyvänä puolena myös se, ettei viljelyksiä tuhottu kesän aikana muiden kuin citykanien ja myyrien toimesta. Mielenkiintoista olisi ollut tietää, miten kaupunkiviljelyksiin olisi suhtauduttu, jos ne olisivat sijainneet keskeisemmällä paikalla kaupungissa. Media oli kuitenkin hyvin kiinnostunut projektista, joten muutkin kaupunkilaiset olivat tietoisia kampuslaareista. Palautteen perusteella ihmiset olivat ilahtuneita siitä, että kaupunkitilalle keksitään uusia käyttötapoja, joilla tilaa avataan enemmän kaupunkilaisten käyttöön.

Kummassakin viljelymuodossa korostui oleskelu ja sosiaalisuus. Viljelylaarien ympärille muodostui hyvin luonnollisesti pieni patio, johon tuotiin pieni pöytä ja tuoleja. Siitä muodostuikin ikään kuin pieni sosiaalinen tila ja ajoi samaa asiaa kuin esimerkiksi terassi puutarhoissa. Nyman (2004, 138) esittääkin, että miellyttävät ympäristöt voisivat tukea yhteisöllisyyteen liittyvää tilallista käyttäytymistä.

Pihapuutarhassa on mukava oleskella läheisten ihmisten kanssa ja tavallisesta kaupunkitilasta poikkeavat viljelylaarit saattavat houkutella ihmisiä toimimaan yhdessä yhteisten päämäärien saavuttamiseksi. Virtasen (2000, 202) mukaan sosiaalinen vuorovaikutus tilassa lisää myös ympäristöstä huolehtimista.

Kaupunkiviljelykset voidaan nähdä myös relationaalisena tilana, jolle ei vain annettu merkityksiä, vaan joka myös synnytti uusia merkityksiä ja arvoja. Tilan käytöstä tuli näin prosessi, joka tuotti merkityksiä samoin tavoin kun esimerkiksi Saarikangas (2006, 125—127) kirjoittaa. Haastatteluista tuli ilmi, että viljelijät, olivat joko jo aikaisemmin tai tämän projektin yhteydessä huomannet, miten paljon kaupungissa on hukkatilaa. Monet olivat myös sitä mieltä, ettei kaupunkitilan luovaan ja totutusta erilaiseen käyttöön kannusteta vaan sitä jopa pelätään. Kuitenkin kaupungissa on paljon asioita, joita voisi tehdä ilman, että siitä syntyisi mitään seuraamuksia, esimerkiksi sakkoja. Osa viljelijöistä näki projektin osaltaan kannustavan ihmisiä erilaiseen tilankäyttöön ja haastamaan perinteisiä kaupunkitilan konventioita. Osa puhui kaupunkitilan samankaltaisuudesta, kaupallisuudesta sekä monotonisuudesta. Kaupunkitilaan kaivattiin jotain yllättävää ja virkistävää. Kaupunkiviljely nähtiin yhtenä ratkaisuna kaupunkitilan kaupallisuutta ja tasapäisyyttä kohtaan. Kaupunkitilasta haluttiin paikallisuuden ilmentymä, ei ylikansallinen mainostaulu. Tällä tavoin nähtynä kampuslaareista muodostui jopa poliittinen ja yhteiskunnallisesti kantaa ottava tila, jossa kansalaiset itse ottavat osaa omaan kaupunkiinsa. Tällöin se onkin kaupunkiyhteisön muodostumisen prosessi, jossa käydään keskustelua kaupungista (Lehtovuori ym. 2003, 44). Tämä prosessi tapahtui tässä tapauksessa niin fyysisesti kuin symbolisella tasolla.

Kampuslaarit voidaan nähdä myös julkisen tilan tilapäisen käytön muodoksi. Tilapäiset käytöt tuottavat uusia käyttötapoja ja muokkaavat sosiaalisia suhteita (Lehtovuori ym. 2003, 37). Tilapäinen käyttö mahdollistaa hukkatilojen käytön nopeammin kuin esimerkiksi virallisen suunnittelun kautta luodut tilat. Tilapäiset käytöt tuottavatkin monipuolisempaa kaupunkitilaa (Kymäläinen 2009, 109).

Kukaan haastateltavista ei ollut alun perin Tampereelta kotoisin. Kaikki kuitenkin pitivät sitä kotikaupunkinaan, johon oltiin kotiuduttu. Haastateltava, joka oli asunut Tampereella vähiten aikaa, kaksi vuotta, kertoi, että paikallinen suhde voimistui ja

Tampereesta syntyi positiivisempi kuva viljelyprojektin jälkeen. Hänelle tuli tunne, että pystyy toteuttamaan itseään ja vaikuttamaan näin halutessaan omaan ympäristöönsä. Tunne siitä, ettei ole yksin näiden toiveiden kanssa, oli ratkaiseva hänen kokemuksissaan.

Kampuslaarit elvyttävänä ja luovana tilana

Elpyminen ei päällisin puolin korostunut kaupunkiviljelijöiden kokemuksissa. Tämä saattaa johtua siitä, että kaupunkiviljelyssä ei oltu päivittäin tekemisissä kasvien kanssa, joka taas edesauttaa elpymisen kokemusta. Pihapuutarhoissa korostui enemmän myös oman tilan käsite. Puutarha oli tila, mihin mentiin käsittelemään omia ajatuksia tekemisen lomassa tai vain rentoutumaan. Puutarha oli monelle henkireikä, jossa sai olla yksin, ja joka tuotti mielenrauhaa. Nämä kaikki edistävät elpymisen kokemusta. Kukaan kaupunkiviljelijöistä ei kuitenkaan puhunut viljelyn mielenrauhaa tai rentoutusta tuottamasta vaikutuksesta, mutta elpymistä voidaan katsoa tapahtuneen toisella lailla.

Kaupunkiviljely, niin kuin puutarahanhoitokin, voidaan nähdä arjen ylittävänä toiminnan sisältönä. Monet sanoivat konkreettisen työn antavan vastapainoa esimerkiksi teoreettiselle opiskelulle ja työlle. Oman työn tulosten näkeminen oli kaikista tyydyttävää. Tämä luo myös osaltaan elpymisen kokemuksia. Kaikilla, esimerkiksi kaupungin keskustoissa asuvilla, ei ole mahdollisuutta näkyvään ympäristön muokkaamiseen ja tällä tavalla eivät ehkä pääse toteuttamaan itseään, jonka kautta myös elpymistä tapahtuu.

Personalisoinnin kautta ihminen merkitsee oman persoonansa ympäristöön tai sen osaan (Aura ym. 1997, 54). Kun ympäristöä muokkaa omia arvojaan ja mielikuviaan vastaaviksi siihen myös kiintyy. Kaupunkiviljelykset voidaan nähdä tapana personalisoida ympäristöä. Nykymaailmassa, jossa ei ole enää niin paljon mahdollisuuksia rakentaa ympäristöään omia mielikuviaan vastaavaksi, haetaan siihen ehkä muotoja uusista tilan ja ympäristön tuottamisen tavoista, jota esimerkiksi kaupunkiviljelykset edustavat. Tilaa merkitään erilaisin symbolein, vaikkapa istuttamalla kasveja, ja tällaisen toiminnan kautta siihen liitetään myös osa

identiteettiä. Personalisointi voi olla näin myös hyvin luovaa toimintaa. Viljelylaarit myös esimerkiksi maalattiin ja koristeltiin.

Rachel ja Stephen Kaplan (1989) tutkimuksissaan huomasivat, että esimerkiksi havaintojen tekeminen luonnosta on lumoava kokemus, joka taas edesauttaa elvyttävyyden kokemisessa (Aura ym. 1997 101—103). Monet, niin kaupunkiviljelijät kuin puutarhaansakin hoitavat, kertoivatkin saavansa mielihyvää juuri siitä, kun kasvit kasvavat. Kasvun ihmeen ihmettely ja siitä lumoutuminen oli molempien tapausten kannalta merkittävässä roolissa. Innostuneisuus ja uuden kokeileminen korostui taas kaupunkiviljelyssä enemmän. Tiedon lisääntyminen ja viljelystä konkretian kautta oppiminen oli palkitsevaa kaikille kaupunkiviljelijöille.

Ristiriitaisesti kylläkin, perinteinen puutarhahoito ei välttämättä ole niin vapaata toimintaa kuin viljely kaupunkitilassa. Liiallinen järjestelmällisyys ja hallinta eivät auta elvyttävyyden kokemusta (Salonen 2005, 90—91). Puutarhahoidossa noudatetaan tiettyä ”kaavaa”, kun taas kaupunkiviljelyssä korostuu kokeileminen ja uuden oppimien. Tämän taas voi nähdä lisäävän elpymisen ja luovuuden kokemusta. Viljelyyn suhtauduttiin hyvin ennakkoluulottomasti. Liian monotoniset ympäristöt eivät ole elvyttäviä, vaan ympäristö, joka on yllättävä, on myös virkistävä. Kaupunkiviljelykset tuottavat näin ehkä rikkaampaa kaupunkikuvaa, joka saattaa elvyttää, ei vain viljelijöitä itseään, mutta myös ohikulkijoita ja muita kaupunkilaisia.

Vaikka julkisessa tilassa ei ole ehkä yhtä helppoa rentoutua kuin yksityisessä tilassa, voidaan esimerkiksi viheralueilla luoda elvyttävyyttä (Rappe 2003, 28—29). Kaupunkiviljelykset voidaan näin ollen nähdä yhtenä tapana tuoda luonnonelementtejä kaupunkiin ja luoda monipuolisempaa viherrakentamista, ja tätä kautta viihtyisämpää kaupunkitilaa.

Monet kaupunkiviljelijät kertoivat kaipuusta merkitykselliseen tekemiseen. He näkivät, että oman ruoan kasvatus ja kasvuprosessin seuraaminen tuo ihmisiä lähemmäs luontoa ja sitä, mitä suuhun laitetaan. Tätä kautta he kokivat, että myös ympäristön ja ruoan arvostus voisi kasvaa. Oleminen osana luonnon kiertokulkua oli osalle se merkitys, mitä esimerkiksi niin kaupunkiviljelystä kuin

puutarhanhoidostakin haettiin. Jatkuvuus ja yhteenkuuluvuuden tunne edesauttaakin elvyttävyyden kokemusta (Salonen 2005, 88).

Vaikka kaupunkiviljelyyn liittyi yhteisöllisyyden kokemuksia, ei se ensisijaisesti ollut yhteisöllinen, vaan ehkä enemmänkin yksilöllisyyttä tuottava kokemus. Projekti lisäsi ehkä ryhmään kuulumisen tunnetta ja sitä kautta loi jonkinlaista yhteisöllisyyttä, mutta näen, että monille projekti oli ensisijaisesti oman yksilöllisyyden ja identiteetin rakentamista. Siinä korostui tapa elää ja kuluttaa. Se oli ikään kuin osa omaa ideologiaa, vihreää kuluttamista tai elämäntapaa. Tätä kautta kaupunkiviljelyksiin liitettiin osa omaa identiteettiä ja vahvistettiin sitä.

Silloin, kun mahdollisuudet personalisoida ympäristöään ovat suuret, niitä myös käytetään mielellään. Tällöin myös ympäristön kunnossapito paranee ja samoin yleinen viihtyvyys. (Horelli 1982, 116.) Voidaan ajatella, että pihapuutarhojaan hoitavat voivat toteuttaa paremmin itseään ja tarvetta muokata ympäristöä, kun taas esimerkiksi ihmisillä, joilla ei ole puutarhaa, saattaa tila, jota personalisoida puuttua kokonaan. Tällaisilla ihmisillä on ehkä suurempi tarve ottaa yleistä kaupunkitilaa hallintaansa ja kokea olevansa osa sitä. Myös ihmiset, joilla ei ole mahdollisuutta personalisoida ja muokata ympäristöään, saattavat kiinnittää enemmän huomiota esimerkiksi asuinalueen ja kaupungin viihtyvyyteen.

Kampuslaarit hallittavana tilana

Koska pihapuutarhat olivat selvästi osa kodin piiriä ja kampuslaarit tila, jossa vain joskus käytiin, on selvää, että kotipihojen hallinnantarve oli suurempi. Puutarhoissa pihaa pyrittiin rakentamaan ehkä jopa enemmän tietyn mallin mukaiseksi, vaikka mikään ulkoapäin tuleva taho ei sitä määrännyt. Hallinnan tarve oli pienempi kampuslaariprojektissa kuin omissa puutarhoissa. Ameel ja Tani (2007, 9) näkevätkin, että tiukasti määriteltyihin tiloihin saattaa syntyä toimintatapoja, joita siellä ei aikaisemmin ole ollut. Kaupunkiviljelykset ovat tästä hyvä esimerkki.

Vaikka kasvit kasvoivat molemmissa tapauksissa ihmisten ehdoilla, oli viljelylaareilla tapahtunut viljely vapaampaa ja kontrolloimattomampaa. Kaupunkiviljelijät korostivat kokeilun hauskuutta sekä luovaa ja vapaata tekemistä. Kenelläkään ei ollut

siten mitään ennakkokäsityksiä siitä, millaiseen muotoon viljelykset muodostuvat. Kaupunkiviljelyyn suhtauduttiin ennakkoluulottomasti, mikä näkyy myös asenteesta tilaa kohtaan. Toisaalta kaupunkiviljelyssä ei ehkä hallittavuuden kokemus liity niinkään kasveihin vaan kaupunkitilan haltuunottoon. Kaupunkitilaa voidaan nähdä otettavan haltuun viljelyn keinoin, kun taas omia puutarhoja hoitavat taas hallitsevat enemmän luontoa ja kasvua. Viljelykset eivät kuitenkaan olleet osa arkea, eikä kodin piiriä, toisin kun pihapuutarhat. Kuitenkin haastateltavien vastuksista saattoi ymmärtää, että tilasta tuli osa omaa territoriota. Territoriolla tarkoitetaan tilaa, johon liittyy ajatus tietyn tilan hallinnasta (Horelli 1982, 154—156). Viljelyksistä muodostui osa viljelijöiden territoriota ja sitä merkittiin esimerkiksi kasveja istuttamalla.

Koska viljelyalue ei ollut osa omaa kotia, ei siihen panostettu ehkä niin paljon työtä kuin omaa puutarhaansa hoitaneet. Kaupunkiviljelijät suhtautuivat viljelyyn enemmänkin kokeilun kautta ja ajateltiin ”katsotaan, mitä tapahtuu”, kun taas puutarhanhoidossa mietittiin aika tarkastikin, mitä kasveja laitetaan kasvamaan mihinkin.

Kun viljelylaarit rakennettiin tilaan, oli kuitenkin nähtävissä, että ihmiset kiinnittivät huomiota siihen, miltä ne näyttivät. Laarit maalattiin, jotta niistä tulisi kauniimmat. Kun ympäristöön muodostuu merkityksiä, siihen kiinnytään ja siitä huolehditaan enemmän. Tämä kaikki voi liittyä hallinnan ja kontrollon tarpeeseen. Se, mikä tunnetaan omaksi, sitä on myös tarve hallita laittaen tilaa tiettyyn muotoon. Tilan hallitsemiseen liittyy yleensä vapaus tehdä siitä itsensä näköinen. Tällöin siihen myös kiintyy ja siitä ottaa vastuun. Omiksi koetuista tiloista halutaan pitää huolta (Haverinen 2006, 77).

Haastateltavat puhuivat myös tilan hallitsemisen merkityksistä. Kaksi haastateltavista korosti, että jos esimerkiksi maata omistaa, on siitä pidettävä huolta ja kannettava vastuu. Jos ympäristöstä ei itse huolehdi, voi ulkopuolinen ottaa silloin vastuun tilasta ja sen huolenpidosta. Tällä tavoin esimerkiksi talonvaltaajat toimivat. Logiikkaa voi soveltaa myös kaupunkiviljelyyn. Jos esimerkiksi julkinen kaupunkitila on käyttämättömänä, voiko kuka vaan ottaa tilan haltuun alkamalla toimia siinä? Kenellä on vastuu ja oikeus julkisen tilan käyttöön? Kaupunkiviljelykset voidaankin nähdä

tapana ottaa tilaa haltuun. Tässä tapauksessa se tarkoittaa lähinnä vastuunkantoa ympäristöstä. Jos julkisen hukkatilan käyttöön kannustettaisiin enemmän, otettaisiin yhteisestä kaupunkitilasta myös ehkä enemmän vastuuta.

Sekä kaupunkiviljelyssä että puutarhanhoidossa korostui tyytyväisyys siihen, kun kasvit saatiin kasvamaan. Niitä kummassakin tapauksessa avitettiin, esimerkiksi rikkaruohoja nyppimällä ja harsottamalla. Tyytyväisyydentunne siitä, kun satoa saatiin, liittyi vahvasti molempiin tapauksiin. Luonto on näin ikään kuin hallinnan kohteena. Monet haastateltavat puhuivat merkityksellisyyden kaipuusta ja halusta ottaa osaa luonnon kiertokulkuun vaikkapa kasveja seuraamalla. Tällainen halu kuvaa hyvin sitä, miten ihminen on erkaantunut luonnosta. Luonto näkyy näin ihmisen ulkopuolisena, jonain johon pitää kuulua tai liittyä takasin. Jonain, jota pitää hoitaa.

Berleantin (2006) mukaan luonto nähdäänkin usein ulkopuolisena, sellaisena, joka on saatava hallintaan. Nykyihminen on siten ristiriidassa luonnon kanssa. Luonto nähdään asettavan olosuhteet ihmisen toimille ja päämäärille. Tältä kannalta luontoa pidetään myös ihmisen kunnioitusta ja huolenpitoa vaativana. (Berleant 2006, 87.)

Etäänntyneen luontosuhteen merkinä voidaan pitää myös merkityksellisyyden kaipuuta. Tähän liittyy myös vieraantuminen, joka voidaan nähdä nyky maailman etäänntyneestä suhteesta esimerkiksi siihen, mistä ruoka tulee. Vieraantuminen on seurausta siitä, että modernissa yhteiskunnassa ihmiset ovat vähemmän riippuvaisia tiedosta, joka on hankittu suorassa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa (Litmanen & Ylönen 2010, 55- 58). Koska esimerkiksi ruokaan ihmisillä ei ole enää niin suoraa suhdetta kuin aikaisemmin, on vieraantuminen saattanut johtaa siihen, että ihmisillä on taas korostunut tarve hallita omaa suhdettaan ruokaan. Kehitys on ikään kuin kulkenut ympyrän. Suorasta pellolta pöytään suhteesta automarkettien vakuumpakkausten kautta uuteen kiinnostukseen siitä, mistä ruoka tulee. Ruoasta on nykypäivänä tullut myös ideologia, johon liittyy vahvasti myös esimerkiksi kestävän kehityksen periaate. Kun ruokaa tuotetaan lähellä, hiilijalanjälki pienenee. Myös kasvisruokavalion nähdään vähentävän päästöjä. Kasvisruokaan liittyy myös eettiset ja terveydelliset näkökulmat. Ihmiset ovat entistä kiinnostuneempia siitä, mistä ruoka tulee ja mitä suuhunsa pistävät. Myös tällä tavalla voidaan puutarhanhoitoa ja

kaupunkiviljelyä pitää tapana hallita ympäristöä ja omaa elämää. Omilla ratkaisuilla nähdään olevan vaikutusta esimerkiksi yhteiskunnallisiin ongelmiin.

Kaupunkiviljely - osa monipuolista kaupunkitilaa

Tässä tutkielmassa olen pyrkinyt kuvailemaan niitä kaikkia muotoja ja merkityksiä, joita puutarhanhoito ja kaupunkiviljely edustavat haastateltaville. Merkityksellisyys ja halu kuulua yhteen luonnon kiertokulun kanssa, luonnon elementtien elvyttävä vaikutus ja ympäristön personalisoinnin tarve nousivat esiin molemmissa tapauksissa.

Elpyminen, personalisointi ja hallinta liittyvät kaikki hyvän ympäristön tunnusmerkkeihin. Tällä tavoin niin pihapuutarhat kuin kaupunkiviljelyksetkin voidaan tulkita tavoiksi luoda hyviä ympäristöjä. Huomioitavaa on se, että kummasakin tapauksessa tilan käyttäjät loivat itse oman tilansa ja muokkasivat sitä suurimmalta osalta omilla ehdoilla. Näin tiloista syntyi persoonallisia ja luovia, jotka piristivät myös ulkopuolisia kaupunkilaisia. Kaupunkiviljely on siten tapa elävöittää kaupunkia ja tehdä siitä viihtyisämpi ihmisille. Kaupungeissa on paljon hukkatilaa, missä on potentiaalia muullekin kuin pelkälle tyhjälle asfaltille tai nurmikolle.

Kaupungeissa on viljelty jo kauan, erityisesti pula-aikoina. Kaupunkiviljely kuitenkin kääntyi sisäänpäin, omille, yksityisille pihoiden ja viljelypalstoille, pitkäksi aikaa. Kaupungeissa totuttiin tiukasti rajattuihin viheralueisiin ja puistoihin, joilla tuotettiin vihreyttä myös keskusta-alueille. Nyt kuitenkin omilta pihamailta ollaan taas siirtymässä kohti yhteistä kaupunkitilaa. Vihreyttä halutaan tuoda vahvemmin osaksi kaupungin kovia materiaaleja vasten. Kaupunkiviljely voidaan nähdä tapana ottaa kantaa kaupunkitilan käyttöä kohtaan. Kuka saa toimia julkisessa tilassa ja millä ehdoin? Kaupunkiviljely muodostuu luonnolliseksi jatkumoksi graffitien ja parkourin rinnalle. Kaupunkiviljely haastaa kaupunkilaiset ottamaan rohkeammin kantaa julkisen tilan haltuunottoon ja kokeilemaan sen rajoja.

Kaupunkiviljely voidaan nähdä myös tapana elää ja kuluttaa. Se on individualistinen keino ottaa kantaa esimerkiksi kestävästä kehityksen haasteeseen. Kaupunkiviljely

tulisi kuitenkin enemmän nähdä osana yksilöllistä elämäntapaa, ei kaikenkattavana ratkaisuna ympäristöongelmiin.

Vaikka kaupunkiviljely on sosiaalista tekemistä, ei sen tarkoitus ole tuottaa yhteisöllisyyttä. Se kuitenkin antaa yhteisöllisyyden syntymiselle mahdollisuuden, mutta ei itsessään synnytä sitä. Tällaiset luonnollisesti syntyvät tilat antavat kuitenkin paremmin tilaa tavata toisia ihmisiä ja tätä kautta luovat sosiaalista tilankäyttöä.

Monet länsimaiset kaupungit ja kaupunginosat muistuttavat toisiaan. Globaalius näkyy kuluttamisen rinnalla näin myös ympäristössä, jossa elämme. Toisaalta nyky maailmaa kuvaa myös yksilöllisyyden tavoittelu ja paikallisuuden ihanne. Lähiruoka, kivijalkakaupat, ketjuuntumisen vastareaktiot ja yksilöllisyyden tavoittelu voivat olla myös merkkejä maailman globalisoitumisesta. Paikallisuuden korostaminen on siten seurausta globaaliudesta. Globaali tuottaa paikallisuutta. Kaupunkiviljelykset voivat olla vastareaktio automarkettien merkityksettömiä massaelintarvikkeita kohtaan. Viljelyksille voi huristella pyörällä, työntää kätensä multa, tavata ihmisiä ja viedä kotiinsa itse kasvatettua salaattia. Paikallisuus ei voisi olla lähempänä. Samaan aikaan, kun kaupunkiviljely on paikallista, on se myös hyvin globaalia. Suomeen alkujaan maailman metropoleista rantautunut ilmiö on hyvä esimerkki siitä, miten nykyään asiat leviävät verkostomaisesti. Kampuslaari-projekti otti mallia Helsingin Pasilasta ja Helsinki Tukholmasta. Kaupunkiviljely on yhtä aikaa sekä globaali että paikallinen.

Tässä tutkielmassa olen pyrkinyt katsomaan kaupunkiviljelyä lähinnä yksiön näkökulmasta. Kaupunkiviljely ja puutarhanhoito eivät tuota läheskään aina aineellista hyötyä. Pääpaino on harrastuksessa, itsensä toteuttamisessa, eli tätä kautta elämän sisällöstä. Kaupunkiviljely kietoutuu kuitenkin vahvasti myös yhteiskunnallisiin kerrostumiin ja ilmiöihin. Se voi olla esimakua myös tulevaisuuden tavasta nähdä kaupunkilaiset enemmän osallisena oman ympäristönsä muutoksiin.

Kaupunkiviljely innostaa kokeilemaan, haastaa uudelleen ajatteluun ja rikastuttaa kaupunkikuvaa. Se on uusi tapa ottaa haltuun julkista tilaa ja laajentaa käsityksiämme kaupunkitilan käytöstä.

Kuva3. Kampuslaarit syksyllä odottamassa tulevaa kesää. (Kuva:Elina Pulliainen)

Lähteet:

Ameel, Lieven & Tani (2007) Säröjä kaupunkitilassa: Parkour. Alue ja ympäristö 36:1, 3—13.

Aura, Seppo & Horelli, Liisa & Korpela, Kalevi (1997) Ympäristöpsykologian perusteet. WSOY. Porvoo.

Berleant, Arnold (2006) Mitä on ympäristöestetiikka? Suom. Honkanen, Martti. Teoksessa Haapala, Arto & Honkanen, Martti & Rantala, Veikko (toim.) Ympäristö arkkitehtuuri estetiikka. 87—114. Yliopistopaino. Helsinki

Certeau, Michel de (1984) The Practice of everyday life. Transl. by Steven F. Rendall. University of California Press. Berkeley

Eskola, Jari (2001) Laadullisen tutkimuksen juhannus taijat. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) 133—157. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä

Grosz Elizabeth (1998) Bodies-Cities. Teoksessa Nast, Heidi J. & Steve Pile (toim.) Bodies-cities: Places through the body. 42—51. Routledge. Lontoo.

Haarni, Tuukka (1999) Urbaanit epifyytit – kaupunkiviidakon päällyskasvusto. Teoksessa Lehtovuori, Panu (toim.) Näkyvän taa. Helsinkiläistä kaupunkitutkimusta. 50—52. Helsinki. Tietokeskus.

Haarni, Tuukka & Karvinen, Marko & Koskela, Hille & Tani, Sirpa (1997) Johdatus nykymaantieteeseen. Teoksessa Haarni, Tuukka & Karvinen, Marko & Koskela, Hille & Tani, Sirpa (toim.). *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen.* 9—34. Vastapaino. Tampere.

Halweil, Brian & Nierenberg, Danielle (2007) Maatalous kaupungeissa. Teoksessa Maailman tila 2007. Urbaani tulevaisuutemme : Raportti kehityksestä kohti kestäväää yhteiskuntaa. 76—95. Gaudeamus. Helsinki.

Haverinen, Risto (2006) Kaupunkilaisten elinympäristöongelmia. Helsingin kaupungin tietokeskus tutkimuksia 2006:11. Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (1997) Tutki ja kirjoita. Kirjayhtymä. Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka & Helena Hurme (2004). Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino, Helsinki.

- Horelli, Liisa (1982) *Ympäristöpsykologia*. Weilin+Göös. Espoo.
- Hough, Michael (2004) *Cities and Natural Process : A basis for sustainability*. Routledge. London.
- Häkli, Jouni (1999) *Meta Hodos: Johdatus ihmismaantieteeseen*. Vastapaino. Tampere.
- Kaplan, Rachel & Kaplan, Stephen (1989) *The experience of nature. A psychological perspective*. Cambridge University. Cambridge.
- Karjalainen, Pauli Tapani (2006) Topobiografinen paikan tulkinta. Teoksessa Knuutila, Seppo & Laaksonen, Pekka & Piela, Ulla (toim.) *Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu*. 83—92. Suomalaisuuden kirjallisuuden seura. Helsinki.
- Knuutila, Seppo (2006) Paikan moneus. Teoksessa Knuutila, Seppo & Laaksonen, Pekka & Piela, Ulla (toim.) *Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu*. 165—233. Suomalaisuuden kirjallisuuden seura. Helsinki.
- Kortelainen, Jarmo & Vepsäläinen, Mia (2000) Teollisuuskaupungin ekologinen modernisaatio. Teoksessa Kortelainen, Jarmo (toim.) *Vihertyvä kaupunkiseutu*. 35—63. Kopijyvä Oy. Jyväskylä.
- Kymäläinen, Päivi (2009) Kaupunkitaide ja julkisen tilan hetkittäiset käytöt. Teoksessa Ridell, Seija, Kymäläinen, Päivi & Nyysönen, Timo Nyysönen (toim.) *Julkisen tilan poetikkaa ja politiikkaa, tieteidenvälisiä otteita vallasta kaupunki-, media- ja virtuaalituloissa*. 91—113. Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print. Tampere. 2009
- Latikka, Anne-Maria (1997) *Tilaa mielenterveydelle : mielenterveys ja fyysinen ympäristö*. Stakes. Helsinki.
- Lefebvre, Henri (1998) *The production of space*. Transl. by Donald Nicholson-Smith. Blackwell. Oxford.
- Lehtovuori, Panu & Hentilä, Helka-Liisa & Bengs, Christer (2003) *Tilapäiset käytöt : kaupunkisuunnittelun unohdettu voimavara*. Teknillinen korkeakoulu. Espoo.
- Lehtovuori, Panu (2005) *Experience and conflict: the dialectics of the production of public urban space in the light of new event venues in Helsinki 1993—2003*. Helsinki University of Technology, Centre for Urban and Regional Studies. Helsinki.

- Linden, Leena (2003) Menneiden aikojen puistoja ja puutarhoja. Teoksessa Rappe, Erja & Linden, Leena & Koivunen Taina. Puisto, puutarha ja hyvinvointi. 11—18. Viherympäristöliitto. Helsinki.
- Litmanen, Tapio & Ylönen, Marja (2010) Sosiologisia lähestymistapoja yhteiskunnan ympäristösuhteeseen. Teoksessa Valkoinen, Jarno (toim.) Ympäristösosiologia. 51—82. WSOYpro. Helsinki.
- Kiviniemi, Kari (2001) Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 68—84. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Koivunen, Taina (2003) Puutarhaharrastus. Teoksessa Rappe, Erja & Linden, Leena & Koivunen Taina. Puisto, puutarha ja hyvinvointi. 139—150. Viherympäristöliitto. Helsinki.
- Kuchka, Tuija & Siivonen, Mirja-Riikka & Salonen, Pirkko (1999) Siirtolapuutarha – kaupunkilaisten paratiisi. Tammi. Helsinki.
- Kuoppamäki, Riitta (1993) Arkkitehtonisen tilan aineellisuus: johdatus kaupungin uudelleen ajatteluun. Arkkitehtiosaston tutkimuksia 4/1993. Espoo.
- Maier Johanna, Kansainväliset puutarhat Berliinissä-mahdollisuudet Suomessa? Yhdyskuntasuunnittelu 2009:3, 38—43.
- Mansikka, Mikko (2006) Pihoja ihmisille : kivikorttelien vihreät keitaat. Multikustannus Oy. Helsinki.
- Matsuo, Eisuke (1995) Horticulture helps us to live as human beings: providing balance and harmony in our behavior and thought and life worth living. Acta Horticulturae 391, 19—125.
- Mitchell, Don (1995) The end of public space? People`s park, definitions of public, and democracy. Annals of the Association of American Geographers 85(1) 108—133.
- Niskanen, Sirkka (2004) Representaatio, kuvailu ja tulkinta. Teoksessa Mäntysalo, Raine (toim.) Paikan heijastuksia : Ihmisen ympäristösuhteentutkimus ja representaation väline. 91—107. Oulun yliopisto. Atena. Jyväskylä.
- Nyman, Kaj (2004) Arkkitehtuuri ruumiillisuutena ja representaationa. Teoksessa Mäntysalo, Raine (toim.) Paikan heijastuksia. Ihmisen ympäristösuhteentutkimus ja representaation väline. 127—139. Oulun yliopisto. Atena. Jyväskylä.

- Nyman, Kaj (2008) Merkityksellistä kaupunkielämää-kahdelle prosentille kansalaisista. *Yhdyskuntasuunnittelu* 2008:4, 45—50.
- Mäntysalo, Raine (2004) Orientaatio ja representaatio. Teoksessa Mäntysalo, Raine (toim.) *Paikan heijastuksia : Ihmisen ympäristösuhteentutkimus ja representaation väline*. 111—125. Oulun yliopisto. Atena. Jyväskylä.
- Pallasmaa Juhani, *Ihmisen paikka* (2006) Aika, muisti ja hiljaisuus. Teoksessa Haapala, Arto & Honkanen, Martti & Rantala, Veikko (toim.) *Ympäristö arkkitehtuuri estetiikka*. 243— 265. Yliopistopaino. Helsinki.
- Passmore, John (1980) *Man`s responsibility for nature: ecological problems and Western traditions*. Duckworth. Lontoo.
- Peltola, Taru (2007) Empirian ja teorian vuoropuhelu. Teoksessa Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.) *Tapaustutkimuksen taito*. 111—129. Gaudeamus Helsinki University Press. Helsinki.
- Rappe, Erja (2003) Puisto, puutarha ja koettu hyvinvointi. Teoksessa Rappe, Erja & Linden, Leena & Koivunen Taina. *Puisto, puutarha ja hyvinvointi*. 21—26. Viherympäristöliitto. Helsinki.
- Rappe, Erja (2003) Elvyttävä ympäristö ja sen suunnittelu. Teoksessa Rappe, Erja & Linden, Leena & Koivunen Taina. *Puisto, puutarha ja hyvinvointi*. 27—42 Viherympäristöliitto. Helsinki.
- Saarikangas, Kirsi. (2006) Eletyt tilat ja sukupuoli. Asukkaiden ja ympäristön kulttuurisia kohtaamisia. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seura*. Helsinki.
- Salmela, Ulla (2006) Omat kodit ja puutarhat. Teoksessa Haapala, Arto & Kunnaskari, Mia (toim.) *Paradokseja paratiiseissa : näkökulmia urbaanin luonnon kysymyksiin*. 111—130. Erikoispaino Oy. Helsinki.
- Salonen, Kirsi (2005) *Mieli ja maisemat. Eko-ja ympäristöpsykologian näkökulma*. Edita. Helsinki.
- Simonen, Seppo (1961) *Suomen puutarhatalouden historia*. Yhteiskirjapaino Oy. Helsinki.
- Syvänen, Matti (1981) *Ympäristöpsykologia ja toimintamallien teoria*. Tampereen yliopiston psykologian laitoksen tutkimuksia. Tampere.
- Tantarimäki, Sami (2001) Henkinen vai fyysinen, laadullinen vai määrällinen? *Maaseudun uusi aika: maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti* 2001:1, 8—19

Tantarimäki, Sami (2003) *Urbaani maatalous maankäytön ja yhteiskunnallisen tilanteen muutoksessa*. Turun yliopisto. Turku.

Tuan, Yi-Fu (2001) *Space and place. The perspective of experience*. University of Minnesota Press. Minneapolis.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2003) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi. Helsinki.

Virtanen, Anne (2000) *Tilasta paikkaan, estetiikasta ekologiaan : maantieteellisiä tulkintoja eletystä kaupungista*. Turun yliopisto. Turku.

Virtanen, Pekka (1994) *Ebenezer Howardin perintö: Puutarhakaupungista ”urban villageen”*. Teknillinen korkeakoulu. Espoo.

Vuori, Risto (2010) *Suomen puutarhatalouden jäljillä*. Kirjapaino Jaarli. Turenki.

Verkkolähteet:

Capital Growth (2012) [viitattu 17.01.2012] Saatavissa:
<http://www.capitalgrowth.org>

Currie, Bet Annie & Bass, Brad. *Livegreen Toronto (2010) Using Green Roofs to Enhance Biodiversity in the City of Toronto*. [viitattu 17.01.2012] Saatavissa:
www.toronto.ca/greenroofs/pdf/greenroofs_biodiversity.pdf

Helsingin kaupungin tietokeskus (2011) *Opinnäytetöiden Helsinki-palkinnot*. [viitattu 17.01.2012] Saatavissa:
http://www.hel.fi/hki/tieke/fi/Kaupunkitutkimus/Opinn_ytepalkinnot

Helsingin kaupungin ympäristökeskus (2011) *Dodo ry:lle Helsingin ympäristöpalkinto 2011*. [viitattu 17.01.2012]. Saatavissa:
http://www.hel.fi/hki/Ymk/fi/uutiset/ymparistopalkinto_031111

Jeskanen, Jenni (2009) *Nuoret marjastavat nyt vapaaehtoisesti*. Yle Uutiset. Viitattu [28.10.2010] Saatavissa:
http://yle.fi/uutiset/kotimaa/2009/08/nuoret_marjastavat_nyt_vapaaehtoisesti_915941.html

[Kaupunkiviljely.fi](http://kaupunkiviljely.fi). (2012) *Muulla kaupungissa – hylätyt ja hoitamattomat alueet*. [viitattu 17.01.2012] Saatavissa:
<http://kaupunkiviljely.fi/missa/hylatyt-alueet-katot-rakennusalueet-ratapihat/>

Korpela, Kalevi & Tyrväinen, Liisa & Silvennoinen, Harri & Ylen, Matti (2007) *Luonnon merkitys kaupunkilaisille ja vaikutus psyykkiseen hyvinvointiin*. [viitattu

17.01.2012] Saatavissa: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2007/mwp052-07.pdf>

Lefebvre, Henri (2002) *Everyday life in the modern world*. Kääntäjä Rabinovitch, Sasha. [viitattu 17.01.2012]. Saatavissa: <https://tamcat.linneanet.fi/cgi-bin/Pwebrecon.cgi?v1=1&ti=1,1&SC=Title&SA=Everyday%20life%20in%20the%20modern%20world&PID=wxFLlkMmo7TAi48tuaTUphB0bT&SEQ=20120119233118&SID=2>

Maier, Johanna (2007) *Kansainväliset puutarhat Berliinissä – Monikulttuuristen yhteisöjen mikrokosmos?* [viitattu 17.01.2012] Saatavissa: http://joypub.joensuu.fi/publications/masters_thesis/maier_kansainvaliset/maier.pdf

Piironen, Minna (2011) *Kattojen hyödyntäminen kaupunkiviljelyssä. Esimerkkikohteena ravintola Savoy*. [viitattu 17.01.2012] Saatavissa: http://www.luomus.fi/kasvitiede/tutkimus/viherkatot/kattojenhyodyntaminen_minnapiironen.pdf

Putkonen, Saara (2009) *Kaupunkilainen lompisii metsään*. Kaleva. [Viitattu 28.10.2010] Saatavissa: <http://www.kaleva.fi/plus/Kaupunkilainen%20lompisii%20mets%C3%A4%C3%A4n/819816>

Ruaf Foundation (2012) [viitattu 17.01.2012] Saatavissa: <http://www.ruaf.org/node/419>

Ruokatieto Yhdistys ry (2010) *Edelläkävijäravintolat ammentavat makuja omilta palstoiltaan*. [viitattu 17.01.2012]. Saatavissa: http://uutiset.ruokatieto.fi/WebRoot/1043198/X_Uutistenhallinta.aspx?id=1169380

Stringer, Scott M. (2010) *FoodNyc. A Blueprint for a Sustainable Food System*. [viitattu 17.01.2012] Saatavissa: <http://www.scribd.com/doc/38802913/Food-NYC>

World Design Capital Helsinki 2012 (2012) [viitattu 17.01.2012]. Saatavissa: <http://wdchelsinki2012.fi/>

LIITE1 Teemahaastattelurunko1

1.
 - Ikä
 - Kuinka kauan olet asunut tässä?
 - Onko aiemmissa kodeissa ollut pihaa tai puutarhaa?
 - Onko puutarhan olemassaolo vaikuttanut ostopäätökseesi, kuinka paljon?
 - Voisitko kuvitella asuvasi asunossa, jossa ei ole puutarhaa?
2.
 - Kuinka tärkeä puutarha on sinulle? Mistä luulet sen johtuvan?
 - Kuvaile, millainen puutarhasi on ja mitä siihen kuuluu.
 - Mitä puutarha merkitsee sinulle?
 - Millainen paikka puutarha on sinulle?
3.
 - Mitä teet puutarhassasi?
 - Miten hoidat puutarhaasi?
 - Millaista puutarhanhoito on? Kuvaile.
 - Mitä puutarhahoito antaa sinulle?
 - Osaatko kertoa, miksi hoidat puutarhaasi?
 - Kuinka tärkeää on, että puutarhasi on hyvässä kunnossa? Mistä luulet sen johtuvan?
4.
 - Onko sinulla hyötykasveja, jos on mitä?
 - Millaista hyötykasvien kasvattaminen on?
 - Miksi kasvatat hyötykasveja?
 - Onko sinulle tärkeää tai merkityksellistä, että sinulla on hyötykasveja? Jos on, miksi?
5.
 - Mitkä asiat omassa puutarhassa parasta tai erityisen tärkeitä? Osaatko kertoa, miksi?
 - Kuinka lähellä nykyinen pihasi on unelmapihasta? / Mitä muutoksia pitäisi vielä tehdä, että nykyinen piha olisi unelmapihasi?

Liite2 Teemahaastattelurunko2

1. Tausta

- Mistä olet kotoisin? Koska muutit Tampereelle?
- Oletko ennen ollut mukana järjestötoiminnassa tai muussa kansalaistoiminnassa? Miksi, miksi et?
- Jos olet, niin minkä tyyppisissä järjestöissä/toiminnassa?
- Oletko ollut Tampereella mukana toiminnassa?

- Onko lapsuudenkodissasi ollut puutarhaa tai palstaa?
- Onko sinulla nyt puutarhaa/palstaa ?
- Onko sinulla aikaisempia kokemuksia hyötykasvien tms. viljelystä? Jos on, niin miksi viljelet tai olet viljellyt? Millaista se on?
- Millainen käsitys oli aikaisemmin kaupunkiviljelystä, muistatko?

2. Viljelyprojekti

- Miksi lähdit projektiin mukaan? (motiiveja)
- Mistä kuulit projektista?
- Mitä odotuksia sinulla oli projektin suhteen?
- Vastasiko projekti odotuksia? Miksi, miksi ei?
- Mitä tehtiin?
- Kuvaile, millaista kaupunkiviljely oli.
- Miten yhteistyö sujui? Millaista oli viljellä porukassa?
- Mitä viljely antoi? Mitä jäi käteen? (päälimmäisiä mietteitä)
- Aiotko jatkaa ensi kesänä? Miksi/Miksi ei?

3. Kaupunkitilasta

- Millaista oli viljellä nimenomaan kaupunkitilassa?
- Onko sinusta tärkeää saada viljellä kaupunkitilassa? Miksi, miksi ei?
- Miten 'virallinen kaupunki' suhtautui viljelyhankkeeseen (tai miten luulet kaupungin suhtautuneen siihen)? Mistä se voisi johtua?
- Normit: miten yleensä ottaen suhtaudut kaupunkitilan käyttöön, onko se liian säädeltyä ja rajoitettua vai koetko tilan samalla tavoin avoimeksi kaikille?
- Pitäisikö kaupunkitilaa voida käyttää "toisin" nykyistä enemmän?
- Millainen on mielestäsi hyvä kaupunkitila? Miksi?
- Millainen tila oli keväällä? Millainen tila siitä muodostui kesän aikana? Millainen se on nyt?
- Miten luulet muiden kaupunkilaisten suhtautuneen projektiin? mediahuomio
- Jos ajattelet hyötyviljelyä maaseudulla, miten kaupunkiviljely eroaa siitä - mitä yhteistä?
- Miten näet kaupunkiviljelyn tulevaisuudessa, onko kyseessä muoti vai kasvava kehitys?